

בעזה"י

שירת התורה

פרשת האזינו
יום הכיפורים תשפ"ז
שנה ו' גליון 312

תוכן העניינים

פרשת האזינוד	ביאור מהירות קבלת התשובה בעשי"ת.....כ
השירה הוא עדות שישראל קיימים לעולם.....ד	ביו"כ לא חסר גדר ההתקרבות דתשובה.....כא
ע"י התורה כלל ישראל מנהיגים כל הבריאה.....ד	בעושה תשובה בעשי"ת א"צ ד' חילוקי כפרה..כב
עדות שמים וארץ הוא ע"י שכל הבריאה מתנהג ע"פ מעשיהם.....ה	האם איסור מלאכה דיו"כ דומה לשבת.....כג
השירה כולל כל הדורות וכן הוא בכל שנה.....ה	איסור הוצאה ביו"כ.....כד
ההבדל בין השירה ומלחמת עמלק.....ו	הוכחתו של רפרם.....כד
ענין ברכת התורה שנתחדש כאן.....ו	מח' רי"ש ורע"ק אי חלבי שבת קרבין ביו"כ....כו
עיקר קיום נצחיות כלל ישראל הוא ע"י התקשרות לדורות הקודמים.....ז	איסור הבערה ביו"כ.....כו
התועלת דוקא ע"י שאלה מאביך.....ח	איסור מחמר ושביית עבדו ובהמתו ביו"כ.....כו
שינוי דרך הלימוד בזמנינו.....ח	חילוק מלאכות ביו"כ.....כו
למה יש ירידת הדורות.....ח	דין מלאכת מחשבת ביו"כ.....כו
ירידת הדורות בענין הצנע לכת.....ט	אי שבת ויו"כ נחשבים קדושה אחת.....כז
הקב"ה השאיר לנו בדור הזה הרבה זקנים.....ט	יו"כ בחינת שבת של המועדים.....כח
הגוים מופרדים מדורות הקודמים.....י	יו"כ הוא בחינת השבת שנעשה מכח ישראל...כח
יש לכבד גוים זקנים.....י	יוהכ"פ שורש כל השבתות.....כט
מסגולת קריאת פ' האזינו שלא להתקרר בין הגוים.....י	יו"כ שורש החיות הפנימי של כל השנה.....כט
יום הכיפוריםיב	ביו"כ ל"ש איסור הוצאה דליכא רשות סט"א...ל
מצות האכילה ערב יו"כ.....יב	דברי רפרם נכונים ע"פ פנימיות.....ל
האם יש מצות אכילה מבערב.....יב	עניני יוהכ"פ שחל בשבת.....לא
מצות אכילה היכי תמצי לברכות.....יב	אם יו"כ ושבת חלים אהדדי לענין חיוב.....לא
מה שסוגיות פיקו"נ וחולה הוא דוקא ביו"כ.....יג	בעיני העולם יש ליו"כ חומר על שבת.....לא
להראות חביבות הקב"ה לכלל ישראל.....יג	האם שבת ויוהכ"פ משפיעים אחד על השני.....לא
חולה שאוכל א"צ כפרה.....יד	השיטות דקידוש יוהכ"פ דאורייתא.....לב
חולה שמסרב לאכול.....יד	מאי דס"ד דאין שער המשתלח דוחה שבת.....לג
שיעור צירוף כדי אכ"פ שנא' ביו"כ.....יד	בשבת אין שליטה לסט"א.....לג
דין צירוף אכ"פ לענין ברכות.....טו	מה שביו"כ שחל בשבת יש לכו"ע איסור הוצאה.....לד
צירוף אכ"פ לענין מצוות עשה.....טו	סגולת יוהכ"פ שחל בשבת.....לד
דין חצי שיעור ביו"כ.....טז	איך מתקיים דין עונג שבת ביו"כ שחל שבת....לד
דין אכילת שיעורים לחולה.....טז	הגוים רצו לגזור דוקא על יו"כ שחל בשבת.....לה
גדר כח התפלה בעשי"ת ויוהכ"פ.....יז	השמחה ביום הכיפורים.....לה
עיקר העסק בימי הרחמים והסליחות ויו"כ הוא בתפלות.....יז	שהחיינו ביו"כ האם מורה על שמחה.....לה
החילוק בין תשובת יו"כ לתשובת כל השנה.....יח	יו"כ לענין הפסק אבילות.....לו
חידוש התפלה בעולמה של תשובה.....יט	ווידוי מתוך שמחה.....לז
עיקר גדר יו"כ שזה יום מתן תורה מחודשת....יט	ד"ת וסדר יומו של אא"ז הג"ר בנציון סניידערס זצ"ל.....לז
	קצת תיאור עבודת יו"כ של מו"ז הג"ר בנציון ראקאו זצ"ל.....לח

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות

אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 7-916717 - 03-6171111

בענגלאנד: 7-916717 - 02 08-1917000

או בקו משובב נתיבות-7-0733718341

פרשת האזינו

השירה הוא עדות שישראל קיימים לעולם

והנראה בעז"ה בהקדם דברי שפת אמת עה"פ ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם וצ"ב כי מי בא להלחם עמו ית' שאומר אראה, אבל יתכן לפרש הכל לשבחן של ישראל, שהרי נקראת שירה, וזו השירה עדות כי בני ישראל לעולם להיות חלק ה' ונחלתו, אבל בני צריכין לתקן כל הדרכים כענין שאמרו הפך בה והפך בה, ויש דורות שהקדושה נגלה בהם פנים בפנים, אבל יש דור תהפוכות שנראין רע אבל אין תוכן כבדן ועתידין לחזור למוטב, וז"ש לא אמונ בם, וזה אראה מה אחריתם דכתיב טוב אחרית דבר מראשיתו, ושירה ראשונה ה' ראשיתן של ישראל שירה זו היא אחריתן, וע"י החטא ניטל מהם בחי' פנים בפנים ואסתירה פני והתחיל בחי' אחרית, וזרוק חוטא אאורא אעיקרו קאים. [תרנ"ה]

עוד כתב עה"פ האזינו השמים וגו' ותשמע הארץ וגו' כי התורה שורשה בשמים וכחה להמשיך כל מה שבארץ עד לשמים, וכבר כתבנו במ"א כי ב' בחי' אלו תלויין זה בזה כפי מה שהאדם מקשר כל מצוה ותורה בכח השורש כמו כן מתפשטת עד למטה יותר כי רום מעלה ורום מטה תלויין זה בזה, וכל ענין הפרשה היא לבאר כי בני צריכין להעלות כל הדברים הגשמיים ותחתונים, ולכן אל יפול לב האדם עליו במה שצריך לעסוק בדברים גשמיים ושפלים כי הלא הצור תמים פעלו, וכמו כן האדם כולל כל הבריאה, וכ"כ יצב גבולות עמים למספר בני, וכן הוא בפרט שיש בכל איש ישראל אלו ההסתרות שהם מכוונות כל האומות איש הישראלי צריך לתקנם, ימצאנו בארץ מדבר וכו' יסובבנהו יבוננהו, אף שכתוב שבחר בבני מימי קדם חלק ה' עמו כו' אבל עיקר המציאה הוא בעת צר והסתר מקום חושך אשר איש הישראלי מצפה להתגלות הקדושה בעולם הזה השפל, וזה נקרא ארץ מדבר שאין לו רק הרצון, וכן הוא עבודת האדם בחול וכשבא שב"ק יסובבנהו בפריסת סוכת שלום, יבוננהו בנשמה יתירה שנתוסף דעת לאדם בש"ק, גם בכל יום יסובבנהו בטלית וציצית יבוננהו בתפילין, שמצוות הללו מאירין לאדם כל יום בעוה"ז, גם אחר ר"ה ויו"כ שאדם נעשה טהור אבל אינו יודע איך למצוא הארת הקדושה בעוה"ז שהיא כמדבר, לכן יסובבנהו בסוכה ויבוננהו כלולב שהיא המשכת הדעת גם יבוננהו רמז לשמחת תורה כמ"ש רש"י יבוננהו בתורה כו'. [תרל"ז]

ע"י התורה כלל ישראל מנהיגים כל הבריאה

עוד כתב בענין שירת האזינו כבר כתבתי שהוא תיקון כלל הבריאה ע"י בני שהם נבראו לחבר כל אשר בארץ בשורשו בשמים, כמ"ש ואשים דברי בפיך בחי' תורה

פרשה זו נקראת פרשת האזינו ע"ש מה שמשנה רבינו קורא אל השמים שיאזינו לדבריו, וכן הוא קורא לארץ שישמע לאמריו ובתוכן הפרשה חזינן כמ"פ ענין השמיעה וההתבוננות ושימת הלב, לעיל בסו"פ וילך כ' הקהילו אלי וגו' ואדברה ב"אזניהם" ¹ וכ' שדיבר משה "באזני" כל קהל עדת ישראל את דברי השירה הזאת, וכן בסוה"פ כ' ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת "באזני" העם, וע"ז גם הוסיף להם שימו לבבכם לכל הדברים וגו' כי לא דבר ריק הוא מכם וגו' וגם בתוך השירה הוא מזכיר לקמן עם נבל ולא חכם וגו' וכ' זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור היינו דבעי' התבוננות ושימת לב, וצ"ב איזה התבוננות ושמיעה צריך דאיזה עומק יש כאן הרי הדברים נראים פשוטים לכ' דאם תהיו כפויי טובה על כל החסד שעשה ה' עמכם יהי עליכם כעס גדול.

עוד חזינן שמשנה מתייחס אל הבריאה בכללה שמדבר לשמים וארץ ושנזכור "ימות עולם" וכן מקיף כל ההסטורי' של כלל ישראל, וצ"ב מה מונח בזה, גם מבואר לעיל שאמר שיקרא לשמים וארץ שיהיו עדים בדבר.

וכן מבואר לעיל בסו"פ וילך דפרשה זו היא עיקרה של כה"ת כולה שע"ז נאמר שיכתבו את השירה הזאת ולמדה את בני שימה בפיהם, שיהי' שגור מאד בפיהם וזה מה שיחזיק אותם בגלות הארוך וכל ההסתר, וצ"ב איזה חשיבות יש כאן, הלא לכאורה יש כאן רק התראה שאם יהיו כפויי טובה להקב"ה שעשה להם כל טוב, אז יענישם הקב"ה, גם קשה הא דנקראת שירה ונכתב כשירה אריח ע"ג לבינה ונקראת כשירה בשירה ובזמרה כמש"כ הרמב"ן לעיל, וצ"ב איזה שירה יש כאן ² הלא כולה תוכחה הוא במה שכלל ישראל הם כפויי טובה ויקבלו עונש ע"ז. ומאי שנא מפרשת כי תבוא דנקרא תוכחה ומקפידין לא לקראו סמוך לסוף השנה, ופרשת האזינו תמיד קוראים או בשבת שובה או בשבת לפני סוכות. גם צ"ע על מה שמדגיש כחה של תורה בהתחלה יערף כמטר לקחי וכן בסוה"פ מדבר על תורה שימו לבבכם וגו' ונראה שכל התורה תלוי בשירה הזאת דע"ז נאמר עיקר מצות הכתיבה.

ויש גם לשאול ל"ל למימר לשמים וארץ שיאזינו הרי בלא"ה הם שומעים.

¹ וצ"ב וכי הקורא לאנשים צ"ל שידבר באזניהם. וכ"ה באילת השחר.
² אולם לרשב"ם שם כל מה שנקרא שירה הוא רק מחמת סידור הדברים.

ובאמת אמית ואחי' בימי המשפט הוא לצורך תיקון העולם, כדאיתא אני אמית וכי הקב"ה ממית אך שממית הפסולת וסט"א ומחי' לכח הפנימיות, ולכן ממית ומחי' ומצמיח ישועה ומן המיתה בא הישועה וכן הוא בכלל שמתבררין נפשות בני' בימים אלו כמ"ש יכפר עליכם לטהר אתכם, ולכן אחר יו"כ צריכין לקבל עבודת השי"ת בשמחה, כדאיתא בדור המדבר אחר שמחל להם הקב"ה החטא והקימו המשכן ויעמדו לפני ה' קרבו בשמחה ובזריזות לעבודת הבורא, וכן הוא בחג הסוכות ובזמן המקדש כשהלבין החוט בוודאי נתמלאו בני' בשמחה, וגם אתה צריכין להאמין כי נטהרנו מעונותינו ובאמת כי זה האות כי כפי מה שמרגיש האדם שמחה בנפשו וגם זה תליא כפי המרירות והצער שיש לאדם מהחטאים כך מרגיש אחר יו"כ השמחה וזה שמחת החג אחר יו"כ וניתן לבני' וכו' [תר"ס]

העולה מדברי שפת אמת דאין פ' האזינו בגדר תוכחה והתראה גרידא כמו פ' כי תבוא, אלא עיקרה להעמיד כלל ישראל במצב חדש שכל הנהגת הבריאה יהי' מונהג ע"י עבודתם וע"פ כח התורה שלהם ועד כמה שיתייגעו בתורה שבע"פ עפ"י גופא יהי' הנהגת הבריאה, ודבר זה הוא שבח גדול ועצום לכלל ישראל שכל הנהגת עוה"ז יהי' על ידם דוקא וזה התחדש דוקא ע"י כח התורה שמתייגעים בה, וע"ז הם מובטחים שלעולם יהי' להם קיום גם כשהם נמצאים במצב שפול וירוד מאד וכן בדורות האחרונים והשפלים מ"מ יש להם אחיזה בתורה, ובשביל זה גופא ניתנו אלו הפרשיות האחרונות דכולו מדבר על אותם הדורות שיהיו בקצה השמים, וע"ז אנו שרים ומשבחים להקב"ה על שהעמיד אותנו לפניו כעם נצחי, ובשביל צריך גם לעבור מצבים קשים אבל זה רק לזמן ורק במקרה כיון שבפנימיות אנו עדיין אחוזים בתורה וגם כל הבחינות של מיתה שקורה לנו הוא רק ע"מ להמית חלק הסט"א והיצה"ר וכדי להחיותינו, וזה כענין שמחת החג אחרי ר"ה ויו"כ שהן ימי דין ומשפט, אבל כולו הוא ע"מ לזכות לחיים רוחניים ודבקות בהקב"ה. וכן פרשה זו כולל כל הדורות וכל המצבים וכל הזמנים, וכל יחיד ויחיד יש לו ג"כ מצבים שונים אבל הוא תמיד אחוז בתורה ע"י שירת האזינו.

ויש להוסיף מש"כ בספרי של"ג "גדולה שירה זו שיש בה עכשיו יש בה לשעבר ויש בה לע"ל ויש בה לעוה"ב" ובצור המור בפסוק ב' כתב "דברי השירה הזאת עמקו מאד ויש בה דברים נסתרים והיא כולל כל התורה, ובה כלולים כל דברי הנביאים כולם, וכל מה שעתידי לבוא על ישראל בגלותם, וזה פלא גדול שבפרשה קטנה שאין בה אלא מ"ב פסוקים יהיו בה עיקרים גדולים וסודות נעלמים וכל הדורות העתידיים

שבע"פ והנהגה של הבריאה, ובצל ידי כסיתך הוא השורש נשמת בני' בשמים, וע"ז נאמר יסובבנהו יבוננהו כו' לנטוע שמים וליסוד ארץ שע"ז יש כח בבני' לתקן בריאת שמים וארץ וכמ"ש חז"ל עמי אתם בשותפות וכו' עפ"י הנ"ל אורייתא וקוב"ה וישראל הכל אחד, ויש בלבות בני' רשימות מכוונים לאותיות התורה וכענין רמ"ח אברים וגידים שהם רמזים למ"ע ול"ת שבתורה וכ' שימו לבבכם וכו' ושם כתיב ושמתם את דברי כו' לבבכם כי יש להם התחברות כנ"ל. [תרמ"ד]

עדות שמים וארץ הוא ע"י שכל הבריאה

מתנהג ע"פ מעשיהם

ולעיל פ' וילך כ' כמ"פ בשם חי' הרי"ם במש"כ שם להקדמה לפ' האזינו ואעידה בס את השמים ואת הארץ דע"י בני' מתברר כבודו ית' שנסתר במעשה בראשית דכ' השמים מספרים כבוד קל והכל תלוי בני', והוסיף השפ"א דהנה הפי' הפשוט ששמים וארץ נעשו עדים כמ"ש יד העדים תהי' וגו' נראה שהכל אחד שזה עצמו העדות מה שהטבע משתנה לפי עמידת בני' אם מטיבין מעשיהם ונתנה הארץ יכולה וגו' וא"ל ועצר את השמים נמצא בני' מבררין מלכותו ית' והאמת כי זה מדרגה חדשה שזכו בני' שיתמשך כל הטבע כפי עבודת התחתונים כי מקודם לא הי' כן כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, רק בני' המשיכו דרך זה בכח התורה, ... ובני' בכל עת יש להם התקשרות בתורת ה' וגם בדורות האחרונים שנתגרשו משלחן אבינו שבשמים יש לנו חלק בתורה, והלא כמה פרשיות שלימות שמויחדים רק על ימי הגלות והירידה, כמ"ש וענתה השירה הזאת שגם בימים אלו יש להם חלק בתורה, וכ' אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו' לומר כי לעולם יש לבני' חלק בתורה ובשמים הרבה או מעט, כמ"ש לא תשכח מפי זרעו פירש"י שאין התורה משתכחת מזרעם לגמרי כו' כמ"ש שיש להם אחיזה תמיד בתורה ובשמים וע"ד הלצה כי התורה היא השמים ואלה הפרשיות האחרונות שבתורה שהם מדברים מדורות האחרונות נקרא בקצה השמים כנ"ל. [וילך תרמ"ד]

השירה כולל כל הדורות וכן הוא בכל שנה

עוד כתב שירת האזינו כולל כל הדורות מבריאת העולם ויציאת מצרים וקבה"ת וגלות וגאולה אחרונה, ומעין זה נתחדש בכל שנה כל הסדר כי כך מדותיו של הקב"ה תמים פעלו ואפי' בכל יום יש בו מעין הבריאה, וכן במועדות חג המצות יציאת מצרים ואח"כ קבלת התורה, וסוף הפרשה ראו עתה כו' אני אמית ואחי' הוא בחי' ר"ה ויוה"כ ספרי חיים וספרי מתים פתוחין ואח"כ הרנינו גוים עמו בחג הסוכות שרומז לגאולה אחרונה,

אלא שלפי קוצר השגתנו אין אנו משיגים לפשטן של דברים לרוב העלמן".

עפ"י יל"פ מה שהדגיש משרע"ה ענין ההאזנה והשמיעה לדבריו אלו, שרצה שיקלטו דבריו בעצם הבריאה בשמים ובארץ ובכל ימות עולם, כדי שיקבע לנצח דכל הבריאה מונהגת ע"פ עבודת בני וכן יהי מושרש דבריו היטב באזני בני ושלמדו זה ויהא שימה בפיהם, דע"י גופא יהי להם הכח לעבור כל המצבים, שחלק זה של תורה פעל בקרבם הכח להנהיג מכוחם הבריאה בכל המצבים, ועי"ז יקבלו חיזוק תמיד שידעו שכל ההסתרה הוא רק כדי שיהי לעולם קיום על ידם. ולכן הי' צריך להקיף בדבריו כל התקופות וכל המצבים, ולכן הדגיש בתחלת דבריו ענין התורה כיון שהתורה הוא ההשפעה מן השמים שיורד לכלל ישראל שעל ידה יש להם כח על כל הבריאה.

וא"ש דאנו קוראין פ' זו בין ר"ה ליו"כ או בין יו"כ לסוכות כיון דפ' האזינו כולל ג"כ כל המועדים והגמר הוא מה שאני אמית ואחי' שזה נגד ר"ה וי"כ, ומכוחה הרנינו גוים עמו שזה נגד חג הסוכות.

והנה בפשטות הי' אפשר"ל מה שפ' האזינו נקראת שירה ע"פ מה שהסביר הספורנו לקמן כל צורת הפרשה דזכר ימות עולם וגו' דהיינו שהמכוון של הקדמת השירה דהצור תמים פעלו הוא "להגיד צדקת הקל שאין עוול בדינו כלל, הואיל משה באר זה בהגדת העבר והעתיד להודיע ראשונה כמה היתה כוונת הקל ית' להשיג זה התכלית בכל המין האנושי בימות עולם ובשנות דור, ואיך כשלא עלה זה הגדיל הי' לעשות להעלות את ישראל לגרם המעלות כאשר יעשה באחרית הימים שנית, שנתן להם מקום לעבדו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, והמה מרו' וכו' עי"ש כל הקטע, ומבואר דאי"ז רק בגדר תוכחה ואזהרה מה שיקרה להם, אלא מכוון הפרשה הוא להעלות ולרומם צדקת אלוקינו איך שכ"כ הוא רוצה להטיב לכל רק שכשלא עלה בידו לענין כלל הבריאה בחר בכלל ישראל ורוממם כ"כ בכל המעלות עד שממילא מובן שמי שימרה אותו ראוי לכליון, ונר' דע"י התבוננות בשירה זו אפשר להגיע לתשובה מאהבה, דזה בגדר לימוד חובת הלבבות שער הבחינה, שעל ידה יכול להגיע לכ"כ הכרת הטוב להקב"ה על כל הטובות אשר גמלו, ולכן כבר מתבייש כ"כ מחטאו עד שכבר חושב מעצמו שלא מגיע לו כלל מקום בעוה"ז.

ההבדל בין השירה ומלחמת עמלק

ולענין מה שהזכרנו הפסוק בפ' וילך ועתה כתבו לכם וגו' ולמדה את בניי שימה בפיהם דחזינן גדול הנחיצות

ללמד את השירה לכל אחד מישראל, שמעתי מפי הג"ר חיים ברורמן שליט"א שפעם שאל את מרן הגרא"מ שך זצ"ל מ"ש שירה הזאת שנאמר למשה שילמדה ליהושע וגם לכל כלל ישראל שיהי' שגור בפי כאו"א מישראל, ומאיך במלחמת עמלק בסו"פ בשלח [שמות י"ז י"ד] כתוב ושים באזני יהושע כי מחה אמתה וגו' משמע שיודיענו ליהושע דוקא ולא לכל ישראל, ואמר לו הרב שך "נו וואס זאגט איהר"? [-מה אתם אומרים?] והשיב הרב הנ"ל "דשירה נוגע לכאו"א מישראל, אבל כשמדובר בעניני מלחמה הרי זה תלוי אך ורק במנהיגי ישראל ואין הדבר מסור לכאו"א", נהנה הרב שך מאד ואמר "זייער גוט זייער גוט" [-טוב מאד טוב מאד] והלימוד מובן מאליהו דלימוד התורה צריך כאו"א מישראל, דלכאו"א יש חלק בתורה לפי דרגתו, אבל בעניני מלחמות ומחאות, והחלטות הנוגעים לכלל הציבור, אין הדבר תלוי רק במנהיגי העדה. ודפח"ת.

ענין ברכת התורה שנתחדש כאן

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו [ל"ב ג']

הנה בברכות כא. "מנין לברכת התורה לפניך מן התורה שנא' כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" ופירש"י "כשבא משה לפתוח בדברי שירה א"ל לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמר כי שם ה' אקרא בברכה אתם הבו גודל לאלקינו באמן" אבל פשטות הדרשא היא דעצם הלימוד הוא קריאת שם ה'. ותמוה מה זה קשור למצות ת"ת דקרא זה הוא ילפותא גם לברכת הזימון (מה). וכן למה דאיתא ביומא לז. דאמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל, ומשם ילפי' דאחרי שאמר כה"ג "אנא השם" הן עונין אחריו בשכמל"ו אבל איך ילפי' דבשעה ש"קורא בתורה" צריך ליתן גודל לאלקינו הרי זה לא נכנס ב"כי שם ה' אקרא"?

ובדברי החת"ס כאן בתורת משה מצינו דברים נפלאים ויש להביא כאן דבריו, [וכבר העתקנו דבריו סו"פ וילך] דהקשה וכי כל מ' שנה לא אמרו ברכת התורה, גם צ"ב ד' מג"א הל' יוה"כ (תרי"ט סק"ח) דבשכמל"ו גנבו משרע"ה מהמלאכים, ומה שייך גניבה בזה, עי"ש שהקדים משל, ופי' דברי חז"ל (שבת פח). דאמר למלאכים כלום ירדתם למצרים, וצ"ב הלא מלאכים ידעו זה ומה חשבו, אלא הענין עפמש"כ רמב"ן בהקדמה וכ"כ בזוה"ק יתרו, דכה"ת כולה שמותיו של הקב"ה ואעפ"כ שהיא כתובה לפנינו, כמעשה מצרים ומרגלים ודינים ומשפטים גשמיים, מ"מ טמון בתוכו מה למעלה מה למטה מה לפנינו מה לאחור מעשי מרכבה ומעשה בראשית. ועי"ז נתקנאו מלאכי השרת ורצו לדחותו, אמנם משרע"ה בתחבולה עשה מלחמה ועשה

של הקב"ה הם שמנהיגים כל הבריאה ה"נ תורתו של הקב"ה שכולה שמותיו גם היא מנהגת כל הבריאה.

עיקר קיום נצחיות כלל ישראל הוא ע"י

התקשרות לדורות הקודמים

**זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אבך
ויגדך זקניך ויאמרו לך וגו' [שם ז']**

פשטות תוכן הפסוק הוא, דיש לזכור מה עשה ה' לדורות הראשונים שהכעיסו לפניו ויש להתבונן בדור אנוש ודור המבול שנאבדו מן העולם ע"י חטאם, ואם שכחת מה שסיפרו לך שאל את הנביאים שנקראו אבות שיגידו לך, וגם לחכמים ויאמרו לך את הראשונות וכ"פ **האבן עזרא**. והנה בדרך כלל חושבים דלספר את קורות הימים הקודמים צריך לדעת הסטוריה אבל כאן כתוב שצריך לשאול דברים אלו מהחכמים והנביאים, ויל"ע דהרי עונש דור המבול מפורש בתורה ולמה צריך לשאול לנביאים, ויונתן באמת פי' דשאל אביך ויגדך היינו לקרוא בס"ת ששם מוזכרים מעשה האבות, זקניך ויאמרו לך קאי על ספרי הנביאים. ועדיין צ"ב דפשטי' דקרא מ' דיש לשאול האבא והסבא ממש, ומ' דלעולם יש לשאול להם ולא מהני מה שכתוב בתורה ובחז"ל, ולמה הוא כן הרי העיקר הוא יראת העונש, ומה איכפ"ל איך יתודע לו סיפור המעשה אם ע"י חכמים או אביו או ע"י ספר וכן יל"ע למה צ"ל דוקא ע"י שישאל לאביו, ולא הוטל החיוב על האב והזקן גופא שהם יגידו לבניהם.

והנראה בעז"ה באופ"א ביאור הפסוקים להנתבאר בתחלת דברינו בשם שפ"א שמה שנקראת שירה, ד"זו השירה עדות כי בני ישראל לעולם להיות חלק ה' ונחלתו, אבל בני צריכין לתקן כל הדרכים כענין שאמרו הפך בה והפך בה, ויש דורות שהקדושה נגלה בהם פנים בפנים, אבל יש דור תהפוכות שנראין רע אבל אין תוכן כבדן ועתידין לחזור למוטב" והרי השירה הזאת הוא הוא הערובה וההבטחה שלא תשכח מפי זרעו, א"כ הפסוקים באים לפרש איך יתכן שיהי' קיום נצחי לכלל ישראל ולא תשכח מפי זרעו, בפרט אחרי שהתורה מעידה שיגיע דורות שיהיו דור תהפוכות ולא אמון בס, היינו שיהי' ירידת הדורות תמיד, ולזה אמר משה דהעצה הוא ע"י שתמיד תשאל לאביך ולזקניך שיגידו לך ויספרו לך איך היו נראים יהודים של פעם ואיזה יראת שמים הי' להם, ועי"ז תתבוננו בשנות דור ודור ותזכרו ימות עולם ויהי' לך קשר נצחי להמשך הדורות וממילא יהי' לך קיום.

עצמו כלא יודע ומבין תוכיות התורה אלא חיצוניות, ואמר להם כלום למצרים ירדתם וכיון שראו מלאכי השרת שלא נמסר לו אלא החיצוניות שאין להם בו שום תועלת הניחוהו, אבל אח"כ כשמרע"ה בא למטה לישראל הראה להם אבנים טובות ומרגליות היינו סתרי התורה, ובזה י"ל דהנה כשאנו מברכין ברה"ת הוא על הפשטיות נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו כי הלביש התורה בגשמיות חיי עולם, אבל מי שזוכה להפשיט הגשמיות וללמוד צרופי השמות רגילים העוסקים בסתרי התורה לומר על כל ענין ברוך ה' לעולם אמן ואמן כמש"כ בזה"ק כמ"פ, וי"ל דברכתן של מלאכי השרת על עסק השמות הוא בשכמל"ו וא"כ י"ל דאע"פ שישראל הי' מברכין כל יום ברה"ת כשעסקו בה' התורה אבל היום אחר שירת האזינו בפשטות שע"ז אמר יערף כמטר לקחי חזר ופי' להם סודות השירה וכל הטמון בתורה.

וכ"כ ההפלאה בפנים יפות סוף הסדרה עי"ש עה"פ כי לא דבר ריק הוא מכם [לקמן ל"ב מ"ז] ופירש"י אין לך דבר ריק בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר וכו' ואחות לוטן תמנע, וכ' ההפלאה כי כל הפרשיות שבתורה כגון אלופי שעיר וכיו"ב הוא כדי להוציא ניצוצות הקדושות שנפלו ביניהם וכמ"ש בפסוק והייתם לי סגולה מכל העמים, וכו', וז"ש הקב"ה ליעקב ופרצת וגו' שירבו ויפרצו בניצוצות קדושות המפוזרות בכל ד' כנפות הארץ וכיון שחטאו ישראל ולא תיקנו אותם להכניסם לא"י הוצרכו להיות גולים. וזה אמר משה להם שלא ימנעו מלעייין וללמוד פרשיות של אלופי אדום וכיו"ב שכולם נצרכים מאוד כדי להוציא ניצוצות קדושות להביאם לא"י דאל"כ יצטרכו לילך לגלות עכ"ד ההפלאה, ע"ז אמר משרע"ה כי שם ה' אקרא פי' כשאגלה לכם השמות הקדושים הנסתרים בשירה זו אז הבו גודל לאלקיננו לומר בשכמל"ו והיינו שגנב משרע"ה ע"י תחבולה עכ"ד הנפלאים של החת"ס.

ויש להוסיף דברי אור החיים הקדוש כאן דר"ל כי הדבר אשר אליו יכוון במאמריו הוא שם ה', ע"ד אומרם כה"ת כולה שמותיו של הקב"ה ועלי' הוא אומר יערוף כמטר לקחי שהיא התורה שהיא שמו ית"י, ולדברי השפ"א שהקדמנו דעיקר תוכן הפרשה היא שכלל ישראל ע"י כוח תורתם שבע"פ הם מנהיגים כל הבריאה, א"כ דוקא כאן רצה להעמיד כל העומק וכל פנימיות שיש בתורה דרך מכח זה שהתורה היא כולה שמותיו של הקב"ה ויש בו עומק לפנים מעומק, לכן יש כח לתורה להשפיע על כל הבריאה, ולכן דוקא כאן לימד אותם שיברכו ברכת התורה ללמדך דתוכן ברכת התורה הוא ממש על דרך הא דמברכין כל פעם ששומעים הזכרת שם שמים, דכמו דמבינים ששמותיו

התועלת דוקא ע"י שאלה מאביך

ולכן נקט דוקא לשון "שאל" דהשפעה זו לא יתכן אא"כ הדור הצעיר מעוניין ורוצה לדעת מה הי' פעם ובאים לשאול את הזקן שיספרו לו, ואז שותים בצמא דברי הזקן ויכולים לראות על פנים של זקן איך שהוא רואה עכשיו בעיני רוחו אותו הדור שהוא מספר עליו, וזה עושה השפעה עצומה על השומעים. [והשפעה זו לא יתכן ע"י ספר] אבל אם הזקן בא ורוצה לספר ולא מעוניינים לשמוע הרי זה בגדר "בהפרידו בני אדם" שחיים בעלמא דפרודא מן הדורות הקודמים, ואין בזה כמעט שום תועלת.

וזה גופא חלק מן השירה על שזכינו לכזה הסטורי עשירה ויש לנו מסורת יפה משא"כ הגוים אין להם כלום מן העבר ולכן אין להם קיום. וא"ש דכ"ז נכלל בחלק ההאזנה והשמיעה ושימת הלב שמה מזהיר ע"ז כיון שגם בזה יש להאזין ולשמוע היטב למה שהדור הקודם מספרים.

וכן ראינו אצל אבותינו ואבות אבותינו שהי' עסוקים תמיד לספר לדור הבא מה שראו בדור הקודם והם בעצמם היו רגילים לחקור ולדרוש מה שהי' בדור הקודם, ועי"ז הצליחו לגדל דורות שהיו נמשכין והולכין אחר דורות הראשונים. [ואאמור שליט"א הוציא כבר כמה ספרים מתולדות וגדלות אבותינו וממה שראה וחקר ודרש מדורות הקודמים]

וכדי לקיים קצת שאל אביך וגו' נביא קצת מדברי אבותינו ורבותינו איך שהם עסקו בענין זה ומה שהם אמרו בענין ירידת הדורות.

שינוי דרך הלימוד בזמנינו

הנה דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל כתב במכתב חדשים ספורים לפני פטירתו ע"מ לפרסם ברבים ³, דבעצם הפריע לו מאד המהלך החדש בלימוד ע"פ דרך הגר"ח שלומדים בישיבות דמצד אחד קיבל דרך לימוד אביו הג"ר יו"ט ליפמאן זצ"ל שהי' דרך לימודו כמו שלמדו פעם בוואלוזין ע"פ דרך הקצוה"ח ורעק"א, מאידך בישיבה למד דרך חדש ע"פ הגר"ח והגר"ב והגרש"ש, וגם שמע מאלו האומרים, שבני תורה של היום יודעים ללמוד יותר טוב מדור הקודם, ונצטער מזה מאד איך יתכן זה, עד שרבו הגרא"א דסלר זצ"ל האיר את עיניו בזה, ע"פ דברי הח"ח, דאדרבה בדורות הקודמים מחמת רוב בקיאותם בכה"ת כולה יכלו לפשוט כל שאלה ועי"ז הגיעו לאמת, אבל בדורות האחרונים שנתקטן ידיעתינו

³ המכתב במילואו הובא בריש ספר בצל הקודש ע' ט"ו. ופורסם לראשונה במוסף יתד נאמן ש"ק שופטים תשס"ג ואמר לאחי שנחמן מאד לעיין בו.

בתורה ואין אנו שולטים בש"ס כ"כ המציא לנו הקב"ה דרך קצרה והיא דרך ההבנה, שכ"ז עושה הקב"ה כדי שלא תשתכח תורה מפי כלל ישראל וממציא להם דרכים להבין התורה ביתר פשיטות לרוב חלישות הדור, וכן בענין מוסר מה שפעם הי' מספיק מימרא אחד בחז"ל להתבונן בו היום צריך גם לשמח את השכל ולכן צריך להכניס גם דרך המחשבה במוסר.

למה יש ירידת הדורות

וכתב דבזה מובן מה שידוע שיש ענין של ירידת הדורות וכל דור מתרחק יותר מהר סיני, ויל"ע למה עשה ה' ככה למה לא עשה ה' שנהי' גם אנחנו שווים כמו אבותינו בדור המדבר, אלא התשובה היא אילו הי' דורינו שווה לדור המדבר, היינו חושבים עצמינו שאין אנו צריכין להתקשר לדורות הקודמים, אבל עכשיו נאמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך היינו שאנו זקוקים לשאול את רבותינו מדורות שעברו ללמוד מהם ועי"ז אנחנו מקושרים עד דורם של מקבלי התורה, ובזה יש לימוד גדול לבני תורה שהם בבחי' בר כי רב דחד יומא ועדיין לא מילאו כריסם גם באותה מסכתא שלומדים בישיבה, ותיכף הם נעשים "גדולים" בעיני עצמם ומבטלים גדולי תורה ות"ח מובהקים בכל מיני לשונות וזה נגד רוח התורה שבנוי דוקא על עניות ועל ביטול לדורת הקודמים. ע"כ חלק מן המכתב.

ובענין ירידת הדורות אמר מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בהספידו על מו"ז הג"ר יעקב סניידערס זצ"ל, ⁴ דמורגלים בהספדים להזכיר אבידת הדור שנאבד מאתנו אדם זקן, והיינו שנאבד דור אחד אם נחשוב דור כעשרים או שלשים שנה, אולם בזמנינו יש גבול אחר לגמרי, הוא בין איש לפני המלחמה ואחרי המלחמה, ע"פ מה שהקשה הג"ר יחזקאל אברמסקי זצ"ל מי שם הגבול בין תנאים לאמוראים, ראשונים ואחרונים, ותי' דעקירת מקום ותוקף הצרות גרמו לירידת כמה דורות בבת אחת, דנשתכחו כמה קבלות איש מפי איש, ולכן יש כמה מקומות שמחשיבים הגאונים שדבריהם דברי קבלה כיון דלא נעקרו ממקומם, וכן אנו חיים בתקופה של ירידת דורות הרבה ע"י קהלות ישראל שנעקרו ממה שהיו במקום אחד מאות בשנים, ומי מאתנו זוכר בדיוק מנהגי אותם מקומות, לפ"ז נבין כאן גודל האבידה שהמנוח שימש מנעוריו אבותיו ורבותיו מתלמידי תלמידיו של מרן החת"ס, והי' מדקדק מאד לזכור מהנהגות שלהם בכל מקצועות התורה וע"כ נעשה לאיש הקבלה של דורות הקודמים.

⁴ זכר זאת ליעקב ע' רמ"ב.

ירידת הדורות בענין הצנע לכת

והוסיף מו"ז לבאר במה מתבטא ירידת הדורות ע"פ גמ' ברכות ל"ה:, בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים דדורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי וכו' דורות האחרונים שעשאו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו"ז לא נתקיימה בידן, ומ' בגמ' שלא הי' שום חילוק בכמות ובאיכות התורה של הדורות כי אותה עמל ויגיעה שהי' לראשונים הי' גם לאחרונים רק ההבדל הי' אם הי' בגדר קבע או עראי, וגם בדורינו אשר ב"ה נתקיימה כי לא תשכח מפי זרעו מ"מ ע"ד צחות יל"פ מש"כ "מלאכתן קבע" מלשון "מלאכותית" שהחיצוניות הוא העיקר ולא הפנימיות, ⁵ ופעם המלאכותית לא הי' לה מקום, לדוגמא אבי אביו של המנוח הג"ר יעקב סניידערס זצ"ל הראשון שעל שמו נקרא בא מק"ק אמסטרדם ללמוד תורה אצל ר' זעקיל במברגר הווירצבורגר רב זצ"ל, ומשם הלך רגלי לפרסבורג ללמוד אצל הכתב סופר זצ"ל וע"י טילטול הדרך לא הי' לו נעליים וכדי שלא להתראות יחף צבע עקביו בדיו רק שבעלת הבית הרגישה בזה, וסיפרה להכת"ס שלקחו אח"כ תחת חסותו והשיאו לבת אחיו של המהר"ם שיק זצ"ל זהו דוגמא של תורה קבע בלי שום חיצוניות, רק הצנע לכת עם אלקיך וכן הי' מדת נכדו המנוח שהי' מוצנע בכל הליכותיו בעבודת ה'.

מורגלים לדבר על צניעות בנשים, אבל שוכחים שגם על האנשים על חיי התורה שלהם חלה מדת הצניעות אשר היא היא ההליכה עם ה"א. עד כמה ירודה בדורינו מדת הצניעות, נקח לדוגמא מה שהרגשתי דתמיד הי' קשה לי מה שנקרא "הכרת הטוב" ולא "הודאת" הטוב שזה ההיפך מ"כפוי" טובה, אמנם בדרך צחות נתיישב לי בראותי בעיתונים שלנו מודעות הכרת טובה למי שעשה טובה, ויש אשר מחזיקים חצי דף או אפי' דף שלם באותיות קידוש לבנה, להיות בטוח שגם סומא יראה מה שעשה, ושוכחים הפסוק מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו דמגדרי הצניעות היא להצניע בין מצד העושה בין מצד המקבל, וכל הסילוף הזה בא לנו כיון דהכל אצלינו מלאכותית. ע"כ חלק מדברי מו"ז זצ"ל.

⁵ ניבא ולא ידע מה ניבא ענין בינה מלאכותית שבכוחו לקלקל כל סדר האנושי כפי שגם מסכימים אומות העולם. ואגב- העיר ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א דהרבה תורה יכול להתחדש בעקבות בינה מלאכותית כגון ברובוט שיעשה רצונו ע"י דיבור בעלמא, האם באומר לו לעשות לו מלאכה בשבת דמי לעכו"ם או גרע דנחשב מעשה לו כיון דאין דעה משל עצמו כלל, כן יש לחקור לענין נט"י דכ' בשו"ע קנ"ט ס"ו מח' אי קוף כשר האם הרובוט נחשב כקוף או עדיף כיון דעושה ע"פ דיבורו ממש או דסו"ס אין כאן מעשה שלו כלל ואולי ע"י שנכנס ענין בינה מלאכותית בכוחלי ביהמ"ד לדיונים בהלכה יתגבר הקדושה על הטומאה והקילקול שיכול להגרם מזה.

[גם מורינו הג"ר אפרים רוטשילד שליט"א בדרשתו לשבת שובה תשפ"ב הרחיב בנקודה זו דצניעות כולל גם אנשים ושיש לעשות הכל בצניעות ובפנימיות, והביא דבריו הנפלאים של הנועם אלימלך זי"ע [ליקוטי שושנה ד"ה הצנע] שדקדק במ"ש הצנע "לכת" ולא כתוב "תלך" בל' נוכח כמו שסיים על אלקיך לשון נוכח אלא שצריך האדם להשכיל מאד מאד על היצה"ר העומד עליו לפתותו שגם אם בחדרי חדרים יהי' מאין אדם אעפ"כ ידע בעצמו שהוא עובד ה' דהיינו שעוסק בתורה ובמצוות וגמ"ח, אלא צריך האדם שלא יעלה על לבו כלל לחשוב מחשבת מעשיו הטובים כלל ואדרבה לא יוטבו בעיניו כל מעשיו, וזהו הצנע לכת דלכת הוא ג"כ לשון נסתר שהוא שם דבר לרמז שגם בהצנע יהי' הצנע בתוך הצנע ר"ל שגם בהצנע מאין אדם יהי' עוד הצנע ממנו ומעצמו כל מעשיו שלא ידע שהוא עושה כלל איזה דבר גדול]

כתב דו"ז זצ"ל בדברי זכרון על הג"ר לייב גורביץ זצ"ל ראש ישיבת גייטסהעד ⁶ ד"כמעט כל פעם שהיו פונים אליו, לעצה הי' תשובתו מתוך עובדא או מימרא שראה אצל רבותיו או שמע מגדולים שהיו אז, ונתקיים אצלו שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך כי יסוד וקיום תורתנו הוא ע"י ממשיכי מסורת רבותינו מדור דור והם הם האבות של דורינו."

הקב"ה השאיר לנו בדור הזה הרבה זקנים

עוד אמר פעם, ⁷ דבזמנינו יש הרבה שמכירים את זקנים והרבה פעמים גם אבי זקנם, וד"ז לא הי' שכיח כ"כ בדורות הקודמים וביאר דמחמת גודל ירידת הדורות ורוב הקילקול שנושב ברחוב שיכול ח"ו להשפיע עלינו ריחם עלינו הקב"ה והשאיר לנו ריבוי זקנים מדורות הקודמים הקרובים לשורש ועוד זוכרים איך היו נראים יהודים של פעם, כדי שיהי' אפשר ללמוד מדרכיהם. ויש להוסיף דלכן חשוב מאד דבקהלות חדשות וצעירות כמו אצלינו בקרית ספר שרוב הציבור הם מהדור החדש, שיהי' עכ"פ כמה זקנים מדור הקודם שמכחם יוכל כל הציבור להתעלות ולהיות מקושר לדורות הקודמים, אבל כפי שכתבנו דצריך בזה לקיים "שאל" לשאול מהם שהם יספרו לנו איך הי' נראה דור הקודם. ⁸

⁶ בצל הקודש עמ' כ"ו מחוברת קול התורה שי"ל לזכרון הגרא"ז גורביץ.

⁷ בצל הקודש עמ' ס"ט בשם הג"ר גבריאל קרויס שליט"א ראב"ד מנשסתר שאמר כן משמו.

⁸ אצלינו בקהלה זכינו להג"ר חיים ברוורמן שליט"א שמספר לנו הרבה מירושלים של פעם ואותם היהודים שחיו אז שהי' צנועים בדרכיהם ומופלגים בתורתם כמו הג"ר יוסף סלנט בעל הבאר יוסף והגה"צ ר' ארי' לעווין זצ"ל וכן מספר לנו על המשגיח ר' יחזקאל זצ"ל ומרנן הגרא"מ שך זצ"ל ועוד הרבה.

רמ"ד ס"ז מ' דס"ל דזה דאורייתא שהביא ע"ז הפסוק מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע, וכבר הק' הלח"מ דא"כ ל"ל טעמא דכמה הרפתקי עדו עליהו וכדהק' תוס' שם לב: ד"ה מאי ותי' דכיון דריו"ח הוי זקן ואינו לפי כבודו ה' פטור מעיקר הדין ולזה הוסיף טעמא דכמה הרפתקי עדו עליהו. אבל לב"ח יו"ד שם פשיטא ל' דכוונת הרמב"ם רק בדרך אסמכתא בעלמא.

והנה טעם זה דהני הרפתקי עדו עליהו בפשטות עצם זה שכבר ראה מופתים בחייו עושה שיהי' ראוי לכבוד וכן הוכיח גיסי הג"ר רפאל הלוי דינר שליט"א בספרו הידור פנים סי' כ"א מד' החינוך מ' רנ"ז שבא לפרש שי' איסי בן יהודה שצריך לכבד גם זקן אשמאי והיינו שאינו חכם, דכיון דברוב שניו ראה והכיר קצת במעשה ה' ונפלאותיו מתוך כך ראוי לכבוד והיינו דאמר ריו"ח הלכה כאיסי בן יהודה וזהו שאמרו בתנאי שלא יהי' בעל עבירות שא"כ מונע עצמו מכבוד ע"כ הרי מבואר להדיא בחינוך דנדון הסוגיא הוא אם ראוי לכבוד דמה"ט פסק ריו"ח כאיסי ומהשתא בא ריו"ח ומוסיף דגם גוים זקנים בכלל דסו"ס ראו מעשי ה' וא"כ ראויים לכבוד וגם א"ש ד' הרמב"ם דכ"ז נכלל בכל שיבה במשמע.

אולם ה' אפש"ל באופ"א דלא מספיק זה שמכבדים את הזקן הגוי לבד, רק הכבוד הוא היכי תמצוי להחשיב אותו ולשמוע מה יש לו לספר על העבר, ומתוך כך נלמד אנחנו לאהבה וליראה את ה' אבל הגוי בעצמו יתכן דלא הושפע מכל המעשים ולא השתנה כלל מחמת הניסים שראה וא"כ לא מגיע לו כבוד עבוד זה אדרבה יתכן שיש תביעה עליו, אבל דין ההידור נוגע לנו כדי שנוכל לשמוע יותר נפלאות הקב"ה. ויתכן דכשאביי נתן להם יד שישענו עליו ה' שואל מהם שיספרו לו משהו מן העבר. ואולי זה כוונת הרמב"ם "לכבדו בדברים" לשאול אותו על העבר, דאין לך כבוד לזקנים יותר מזה שאתה שואל אותו מה הוא זוכר מן העבר דאז מרגיש עצמו מכובד מאד שיש לו מה לתת לך, דלבד מזה כבר אין לו לזקן כלום בעולמו.

מסגולת קריאת פ' האזינו שלא להתקרב בין

הגוים

ולהשלמת מעלת שירת האזינו וסגולתו להנתק מדרכי הגוים אעתיק בזה דברי ההספד של הג"ר ישכר שרייבער שליט"א על אביו מוח"ז הג"ר יצחק צבי שרייבער זצ"ל דור חמישי למרן התת"ס שנלב"ע בלונדון ח' בטבת תשפ"א:

"אבי הכ"מ שנא מאד את הגוישקייט, כאב לו שאוהבים לחקות את הגוים, להיות כגוים. היה אומר הרבה: מה

וכן ה' רגילים דו"ז וגם מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל תמיד לספר על הדורות הקדומים וממה שראו ושמעו אזניהם מגדולים של פעם, והי' אומר דו"ז שהעיקר לספר עובדות ממה שאנו יכולים ללמוד מהם בפרט במדות טובות, כמו שידע על הח"ח דכשהי' ילד צעיר ושחק עם הילדים והילדים פיזרו התפוחים של אלמנה והח"ח הלך ואספם והחזירם, וכדומה, אבל מה שמספרים שגמרו ד' מאות פעמים ש"ס אין בזה תועלת, וכן אמר על גודל הנחיצות להרבות בספרים של תולדות גדולי ישראל, וכן על נחיצות התמונות של גדולי ישראל בפרט בזמנינו שנתרבו כ"כ הרבה תמונות תועבה, וביתו ה' מלא תמונות גדולי ישראל וסיפר מה ששמע מא' מתלמידי הח"ח שהי' לו תמונה מרבו הגה"צ ר' נחומקע מהורודנא בארון שלו ופעם בחודש הוציאו והי' מסתכל עלי' והי' מראה אותו למשפחתו כדי להראות להם את השפלות רוח היר"ש שהי' ניכר על פניו, ואמר דו"ז שעל תמונתו של רעק"א ניכר אותו דבר.

הגוים מופרדים מדורות הקודמים

בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם וגו' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו שם [ז-ח]

בפשוטו הכוונה דמצד אחד הנחיל ה' גוים העונש שמגיע להם, ומאידך בעת שהפיץ את דור הפלגה לא העבירם מן העולם אלא הציב הגבולות שלהם בשביל כלל ישראל שהי' כבוש ביניהם וזהו יעקב שהם חבל נחלתו.

ולדברינו הנ"ל יל"פ דבא לחלק בין הגוים וכלל ישראל דלגוים אין קיום נצחי כלל כיון שהם חיים בעלמא דפרודא, דדור אחד מופרד מן הדור הקודם ומזלזלים בהם, וזהו "בהפרידו בני אדם" מאידך כי חלק ה' עמו, ואיך רק כיון שהם כמו חבל בל ינתק דור א' מן הדור הקודם עד דור מקבלי התורה.

יש לכבד גוים זקנים

אולם באמת יש להוסיף דגם אם אמנם אצל הגוים ל"ש כל מה שהארכנו לעיל, כ"ז אצל הגוים בעצמם שהם לא מחשיבים כלל את הזקנים שלהם. אבל אצל כלל ישראל מחשיבים גם גוים זקנים דיש לנו מה לקחת מהם. והוא ע"פ דברי הגמ' קידושין לג. ריו"ח הוי קאי מקמי סבי דארמאי [היינו שהי' קם מפני גוים זקנים] אמר כמה הרפתקי עדו עליהו ופירש"י הרפתקי מקראות וצרות וראו ניסים הרבה ומופתים עדו עליהן עברו עליהן. ורבה לא הי' קם אבל הי' עושה להם הידור ואביי הי' פושט להם ידו כשעברו אצלו שישענו עליו. ורמב"ם פ"ו מת"ת ה"ט פסק כאביי שנותן להם יד והוסיף שמהדרים אותם בדברים וי"א דבזה כוון לדברי רבא, נוכ"פ בשו"ע יו"ד סי'

אנו עזי פנים וכו' ואז חלילה מתרעמים על הנהגת הבורא, אבל אנחנו ואבותינו חטאנו, ועם ה' הצדק בכל משפטיו, וזהו שירה לבורא כל עולמים ולכן אומרים את הוידוי ביו"כ בשיר וקול זמרה, וכך ה' חי והי' אומר תמיד שהכל חסדים" ע"כ מדברי ההספד.

נורא למתבונן איך יהודי של פעם חשש כ"כ מאיזה זיק של התקררות ביסודות האמונה שהי' לו מילדותו עד שעשרות שנים אח"כ אומר שירת האזינו כל יום ומתאים הרגש הזה לנכד מרן החת"ס זי"ע, ואכן ראו עליו תמיד גודל היר"ש והאמונה שלו ובוודאי הי' זה גם בזכות קריאת פ' האזינו. ולדבריו א"ש הא דשירת האזינו גורם הבטחת המשך הדורות שנא' בו לעיל בסו"פ וילך כי לא תשכח מפי זרעו כיון דמסגולת קריאת פ' האזינו להחדיר כל יסודות האמונה ולא להתקרב מן הגוים, ועוד א"ש דדוקא כאן הודגש הענין שאל אביך ויגדך, דמה שגורם המשך קיום כלל ישראל בין הגוים הוא ע"י ששומע מפי הזקנים ענין שכר ועונש והנהגת הבורא תמיד שהם אלו שראו והבינו דרכי השי"ת כדי שח"ו לא יתקרב ע"י המצאו בין הגוים שמופרדים מכל העבר וחושבים שלית דין ולית דיין.

צריך את זה, למה זה חסר בכלל. מאד שנא את זה. היה חוזר על מה שאמא שלו ע"ה היתה אומרת שגוי הוא פושע, לא דבר שאפשר למחול, זה פושע, הדבר הכי גרוע שיכול להיות.

עשרות שנים היה האבא הכ"מ אומר את כל פרשת האזינו בכל יום, יום ביומו בשחרית הי' אומר את שירת האזינו. מה זאת? הי' אומר: אני הייתי ילד בוויצען לפני המלחמה, לא היתה ברירה למדנו בכתה אחת עם הגוים, הגוים חיו עם מבט של לית דין ולית דיין, כל החיים זה כלום. ואע"פ שהגוים ריחקו אותנו כי אנחנו יהודים, ולא הי' איזה קשר בינינו, ולא אהבנו אותם, אבל עצם המציאות שהיינו יחד זה הכניס קרירות אצלי, וע"כ קבלתי לומר כל יום שירת האזינו שהוא עדות על שכר ועונש משפט ואמונה ובטחון בה'. כל יום אני צריך מחדש להכניס יסודות הללו כדי לשרש את הגוישקייט שנכנס בי מאז, לשרש מן השורש את הלית דין ולית דיין, ולהחדיר יסודות האמונה ולכן אני אומר כל יום.

והי' אומר הרבה פעמים, שפרשת האזינו הוא "שירה" על קל אמונה ואין עול, והוסיף שגם הוידוי שאנו אומרים על חטא שחטאנו וכו' הוא שירה לה' שאנו מודים שה' הצדיק ואנחנו חטאנו, וכמו שאומרים שאין

התשובה וכ"כ הא"א [בוטשאטש ס"א] להלכה דנכון לאכול גם בליל תשיעי.

יום הכיפורים

מצות האכילה ערב יו"כ

מצוה מה"ת לאכול ולשתות בערב יו"כ ולהרבות בסעודה, והאוכל בו כאילו התענה תשיעי ועשירי וילפי' לה [ברכות ח:] מדכתיב ועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב [ויקרא כ"ג כ"ז] וכי בתשעה מתענים והלא בעשרה מתענים אלא כל האוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי. ומה"ט מבואר שם שרב ביבי בר אבבי לא השלים העברת הסדרה באותו יום כיון שהי' צריך לאכול. ופירש"י שם ביאור הענין שתכינו עצמכם ביום התשיעי כדי שתוכלו להתענות בעשירי. וכ"כ רבינו יונה בשע"ת שער ד' י' דטעם האכילה הוא שנהי' חזקים ויהי' לנו כח להרבות בתפלה ותחנונים ביו"כ ולשית עצות בנפשנו על התשובה.

והרא"ש יומא דף פ"ח. והובא בטור סי' תר"ד הוסיף להראות חיבתו של הקב"ה כאדם שיש לו ילד וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו ערב התענית כדי שיוכל לסבול התענית, כך מכל ימות השנה לא צוים הקב"ה להתענות רק פעם אחת לטובתם לכפרת עוונות והזהירם לאכול ולשתות ערב התענית.

עוד הוסיף רבינו יונה שם שהוא להראות השמחה בהגיע זמן הכפרה, ועוד דכמו בשאר ימים טובים קובעים סעודה על שמחת מצות היום, כן ביו"ט של יו"כ שא"א לקבוע סעודה ביו"ט עצמו קובעים אותו בערב היום. ולשון מרן החת"ס [בדרשות בספר הזכרון ח"א עמ' תקכ"ד בחת"ס החדש] ד"זאת כל פרי שמחתנו בערב יו"כ להורות בטחונינו ביום שלאחריו דאי לאו הכי אינו מכפר."

האם יש מצות אכילה מבערב

והנה יש נדון האם יש מצוה לאכול גם בליל ערב יו"כ, והנה בנודר לא לאכול בשר חוץ מיו"ט מבואר בשו"ע או"ח סי' תק"ע ס"ב שמותר לאכול בערב יו"כ דבלשון בני אדם נקרא יו"ט, אבל בלילה של ערב יו"כ אסור, וכ"ז בנדר אבל אם רק נוהג שלא לאכול בימים שאין אומרים תחנון כ' המג"א סי' תר"ד סק"א והובא במשנ"ב שם סק"ב דאפי' בלילה כבר מותר לאכול. והטעם כ' המג"א בשם השל"ה דהלילה כבר נחשב אצלם ליו"ט אף לענין ריבוי אכילה, ומה שמ"מ אומרים מעט סליחות מבואר בשל"ה כיון שעכ"פ הוא יום מימי

אולם מו"ר הג"ר אברהם גורביץ שליט"א⁹ דקדק להיפך דלשונו דרבינו יונה כשהעתיק דברי הגמ' הוא "להרבות בסעודה" ול' השו"ע "מצוה לאכול בערב יו"כ ולהרבות בסעודה" היינו שיש כאן שני ענינים עצם מצות אכילה וגם ריבוי סעודה, ועיקר מצוה אכילה יתכן מצד הכשר גופו לתענית, אולם ענין ריבוי סעודה נובע מחמת שם יו"ט, ועל ענין ריבוי סעודה כ' הגר"א שזה מוכח מכתובות ה., וא"כ מש"כ הגר"א בסוף הסימן להוכיח מכתובות דעיקר המצוה הוא רק ביום הוא רק לענין ריבוי סעודה שנובע מחמת חלות שם יו"ט, וא"כ מוכח דבלילה עדיין אינו יו"ט ושפיר יש להרבות בסליחות, אולם לענין מצות אכילה יתכן דמודה הגר"א דיש להתחיל מבערב.

מצות אכילה היכי תמצי לברכות

ובעצם מצות האכילה פי' מו"ז הגה"צ ר' יעקב סניידערס זצ"ל בדרשתו לשבת שובה באופן אחר לגמרי, ע"פ מש"כ בהפטר שבת שובה ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' אלוהיכם, ניואל ב' כ"ן דהענין לאכול ולשתות הוא מצד עשיית ברכות דהרי חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום והיינו להתקשר להקב"ה מאה פעמים בכל יום, ובין הברכות הוא גם ברכת הנהנין, שאם האכילה והשת' הוא במחשבה שהכל בא מהקב"ה ובדבקות בהקב"ה הוא עושה בזה קשר להקב"ה וכמ"ש בירושלמי שהאמוראים הי' קונים פירות חדשים כדי שיוכלו לברך להקב"ה¹⁰, ובזה מובן דגם ביוה"כ עצמו שכבר ממילא מלאים במחשבת דבקות להקב"ה מ"מ טורחים הפוסקים למצוא מאה ברכות, כיון דהדבקות שקונים ע"י מאה ברכות א"א לזכות גם בעמידה כל היום ביו"כ.

⁹ בקובץ קול התורה תשרי תשפ"ג.

¹⁰ וא"ש דלכן הדגיש אכול ושבוע דדוקא ע"י שביעה יש ברכת המזון דאורייתא - בן אחותי הבה"ח דניאל דינר נ"י.

ביו"כ עצמו הם עסוקים בהוראות בענין חולים ומעוברות וכדו' אם יאכלו וכמה יאכלו. ובפרט בשנים קודמות שהיו הרבה חולי קורונה ואף אלו שכבר החלימו היו אלה שהיו עדיין חלשים מאד, והי' להם להתייעץ עם רופא ומורה הוראה אם מותר להם לצום ואם די להם בשתי' או פחות מכשיעור, ויתכן שיהי' אחד שבמקום שיהי' פנוי להכנת נפשו לקדושת היום, יצטרך להסתובב בין הרופא לרב לברר בדיוק מה מצבו בענין התענית. וי"א דמשו"ה במנחה ביו"כ קוראים "וחי בהם" שמשם לומדים שמירת הגוף כיון שזה נוגע הרבה ביו"כ.

ובפשטות כ"ז במקרה, כיון שיש חיוב תענית ויש חולים שא"י להתענות לכ"צ לדעת הדין וא"כ בדרך אגב כבר נכנס כל הסוגיות של פיקו"נ.

להראות חביבות הקב"ה לכלל ישראל

אולם הנראה פשוט דשום דבר אינו במקרה ויש סבה למה הקב"ה רוצה שבעסקינו בעניני יו"כ נעסוק גם בהלכות פיקו"נ ודאגה לחולים, והוא ע"פ דברי הרא"ש יומא שהבאנו לעיל, בטעם אכילת ערב יו"כ דזה להראות חיבתו של הקב"ה כאדם שיש לו ילד וגזר עליו להתענות יום אחד וצוה להאכילו ולהשקותו ערב התענית כדי שיוכל לסבול התענית, כך מכל ימות השנה לא צוים הקב"ה להתענות רק פעם אחת לטובתם לכפרת עוונות והזהירם לאכול ולשתות ערב התענית.

ולכ' כ"ז נכנס בדרך אגב, אולם י"ל דלא בחנם יוצא שבדיוק באותם רגעים שאנו אומרים בבית הכנסת אנו מתירין להתפלל עם עבריינים, וגם ונסלח לכל עדת בני' וגו' כי לכל העם בשגגה, אז נאמר עיקר ההלכה דמוטב שיהיו שוגגין להני נשי שמולזלין בתוס' יו"כ, דבעיקר האי דינא דמוטב שיהי' שוגגין י"ל דאי"ו רק בגדר מניעה בעלמא, רק דמעצם מצות תוכחה נר' שמוטל על יהודי לדאוג שכל יהודי ישא חן בעיני ה', וא"כ בוודאי עדיף אם יוכל למנוע אותו מעבירה לגמרי, אבל באם זה לא שייך, יש לו עבודה שלפחות ידאג שהעבירה לא יהי' כ"כ חמור, ואם יש לו להפחיתו ממזיד לשוגג יעשה כן, וכש"כ שלא יגרום שיהי' משוגג למזיד, וה"ה אם יש לו עצה להורידו מלהיות להכעיס להיות בגדר מזיד בעלמא יעשה כן, וה"ה ללמד זכות על כל יהודי לומר עליו שהוא שוגג בדבר זה, [כמו שהרה"ק מהר"א מבעלזא ז"ע הי' אומר על החילונים שהם חושבים ששבת הוא יום שישין זה יוכל לפעול בשמים שכן יהי' ההסתכלות על אותו יהודי, ולכן כשנכנס יוהכ"פ ואנו רוצים כפרה וסליחה העבודה שלנו הוא להפחית חומרת החטא מכלל ישראל, להורות להקב"ה שבעצם מצד הנקודה הפנימית כולנו רוצים לעשות צדק'ה ולכן אנו מתירים להתפלל עם עבריינים, וגם אומרים ונסלח וגו' כי לכל העם בשגגה.

והנה ע"פ מש"כ ברמ"א ופוסקים בדבר של רבים שבוודאי לא ישמעו לנו כלל לא יאמר רק פעם אחת, וגם זה הטעם דאולי סו"ס ישמע, אבל בוודאי לא יותר מזה וכש"כ אם עי"ז יהי' יותר להכעיס. ומזה יש להעיר על מה שמארגנים תפלות יו"כ ברחובות בתל אביב במקומות שבוודאי יבואו אנשי שמאל למחות ולזלזל להדיא בקדושת יו"כ, וגורמים בזה שיכעיסו את ה' בקום ועשה, [ואלו שרוצים להתפלל יכולים לבוא לבית כנסת] אם לא דנימא דיצאו לגמרי מכלל עמיתך, ואין צריך לדאוג למצבם כלל.

ולפ"ז א"ש טעם האכילה ערב יו"כ דכיון שיו"כ ענינו דבקות וקרבה להקב"ה וע"י ברכות הנהנין כהוגן מגיעים לדבקות, לכן יש לעסוק בזה ערב יו"כ. ויל"פ בזה הא דהחייט שמסר נפשו לקנות דג לסעודת ערב יו"כ זכה לעשירות ע"י מציאת מרגליות בתוך הדג [טור וב"י או"ח סי' תר"ד] דזה ע"ד הא דזהיר בברכת המזון זוכה להשפעת פרנסה, ה"נ אכילת ערב יו"כ הוא גם הידור בברכות הנהנין וזוכים להשפעות גשמיות.

ויהי' נפק"מ בזה האם יש מצות אכילה ערב יו"כ למי שלא יתענה דאם הטעם להכשיר גופו לתענית, פטור ממצוה זו, וכ"כ הנצי"ב [העמק שאלה שאילתא קס"ז ס"ק י"ב] אולם לטעם זה דהאכילה הוא בשביל הברכה להכשיר נשמתו לדבקות בהקב"ה וודאי יש לאכול. ובלא"ה כ' הפוסקים דיש לאכול מצד טעם דרבינו יונה דהוי כסעודות יו"ט [הגרי"ש אלישיב והגר"פ שיינברג זצ"ל הובא במשנ"ב דרשו אות 1] אלא דלדברי הג"ר אברהם גורביץ שליט"א הנ"ל, לא יהי' בכה"ג החיוב בלילה. ועוד נפק"מ האם כ' במצוה זו חיוב להכשיר גופו לתענית ולמשל מי שלא יוכל להתענות אא"כ יאכל מיני תרופות האם מחוייב בזה, אלא דבשו"ת אגרו"מ ח"ג צ' כ' דבלא"ה הוא רק טעם למצוה, אבל עיקר המצוה הוא רק גוף האכילה.

מה שסוגיות פיקו"נ וחולה הוא דוקא ביו"כ

הנה עיקר עניני פיקוח נפש וחולה בסוגיות הש"ס נמצאים במס' יומא מדף פ"ב עד דף פ"ה, ואלו הם בקצרה, תענית תינוקות, עוברה שהריחה, אין לך דבר שעומד בפני פיקו"נ, נאמנות הרופאים, מי שאחזו בולמוס, ונשכו כלב שוטה, האכלת הקל הקל, כמה וכמה רפואות, ספק נפשות לענין שבת, מפקחין את הגל, המקורות להא דפיקו"נ דוחה כה"ת כולה, ובשו"ע יש בהלכות יום כיפור שתי סימנים שלמים ע"ז תרי"ז ותרי"ח,¹¹ ועיקר עסק הרבנים לפני יו"כ וגם כמה פעמים

¹¹ אם אנחנו כבר דנים איזה נושאים נכנס בה' יו"כ, יש להעיר דמי שמחפש פרטי דיני הל' תוכחה מתי צריך להוכיח ומתי אין להוכיח, ימצא אותו בהלכות יו"כ סי' תר"ח, וזה נכנס בדרך אגב, דבטור כתוב רק שיש להוסיף מחול על הקודש מדאורייתא ביו"כ, ובב"י העתיק ע"ז ד' הגמ' ביצה ל. ושבת קמח: דמדקא חזינא לנשי דאכלו ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי משום דמוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין הגם דתוס' יו"כ דאורייתא, מוכח דגם בדאורייתא אמרינן כן, וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהלכות שביחת עשור ה"ז, וההובא זה בשו"ע ס"ב וכ' ע"ז בדרכי משה ורמ"א דה"ה בכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ודוקא שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא; אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן, ואם יודע שאין דבריו נשמעין, לא יאמר ברבים להוכיח, רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שידוע שלא ישמעו אליו, אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו. ועי"ש במשנ"ב כל פרטי הדין.

יו"כ אינו לענות נפש ולצער ישראל ח"ו כי אם מחמת קדושה ודביקות כמלאכי השרת, כמ' ימים ראשונים ואחרונים שהי' משה בהר דלחם לא אכל ומים לא שתה מדביקות וקדושה ונהנה מזיו השכינה ודכתיב תענו נפשתיכם אינו לשון עינוי אלא התעוררות אבל החיים והבריאות שלך חשובים ביותר אצל הקב"ה ורוצה שתמשיך לחיות, ולכן הוא מעדיף כביכול שתאכל ותשתה ותגרום לו בזה נח"ר גדול שתשמור על הבריאות והוא שהוא כל יכול ידאג לנקותך מעונותיך גם בלי התענית.

וידוע שהרה"ק ר' יהושע מבעלזא זי"ע כתב [לקט אמרי קודש ח"ה עמוד קפ"א] שבעת שהי' אביו השר שלום חולה והלכנו במבוכה אולי לא ירצה לאכול, אולם בגודל צדקתו הי' זריז בדבר ותיכף אחרי כל נדרי מיהר וצוה ליתן לו לאכול כפי שצריך ואמר בזה"ל "הנני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרו חז"ל" ואכל בשמחה יתירה כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעת אכילת מצה ונטילת לולב.¹²

שיעור צירוף כדי אכ"פ שנא' ביו"כ

הנה בדרך כלל כל איסורי אכילה בכזית אבל ביוה"כ השיעור להתחייב כרת היא בכותבת כמבואר משנה יומא ע"ג: והטעם¹³ דביוה"כ לא כתיב איסור אכילה רק כתוב כל הנפש אשר לא תעונה, [ויקרא כ"ג כ"ט] וא"כ גדר האיסור מה שמבטל העינוי ושיערו חכמים דבכותבת מייטב דעת. ובגמ' יומא פ. תניא רבי אומר כל

וא"כ מטעם זה צוה הקב"ה והזהיר כ"כ על פיקו"נ כיון שרוצה שנדע ונרגיש דמה שצונו להתענות ביו"כ אינו מחמת רוב פשעינו ובא להעניש אותנו לסגף אותנו, אלא להיפך כיון שהקב"ה אוהב אותנו כ"כ כאהבת אב לבן, ורצה לנקות אותנו א"כ יום אחד בשנה צוה שנתנתק קצת מגשמיות כדי שנוכל להתקרב אליו יותר וממילא נוכל בקלות להפטר מכל הליכלוך מחמת רוב קרבת ה', וכיון שזה רק לטובתינו כדי שנחי' ולא נמות, א"כ ברגע שהקב"ה רואה שח"ו גוף האדם יסתכן הוא מצווה אותו כרחם אב על בנו "אהובי בני ח"ו שתסתכן הרי אני אוהב אותך כ"כ ואני רוצה שתחי' בטוב ובבריאות וכל מה שאני עושה הוא רק לטובתך ובכה"ג כיון שאתה אנוס תזכה לכפרתי גם בלי התענית". ולכן עלינו לעסוק הרבה בעניני פיקו"נ ללמדינו עד כמה הקב"ה דואג בשבילינו ורצה בטובתינו עד כדי שכביכול מוותר על המצוות שלו כדי שנחי'.

חולה שאוכל א"צ כפרה

והנה דנו הפוסקים בחולה שאוכל ביו"כ האם צריך כפרה, וכ' המשנ"ב סי' תרי"ח סק"ה בשם תשו' בנין ציון, דא"צ כפרה דאונס רחמנא פטרי' דכפרה לא נאמר רק על השוגג, והוסיף בבנין ציון דגם מקיים בזה מצות ונשמרתם, וכ"כ במור וקציעה סי' קצ"ו דחולה האוכל ביו"כ שווה הוא למתענה דכמו שצוה הקב"ה על התענית כך צוה על האכילה מצד וחי בהם, וכ"כ במ"ב של"ד סקע"ח דחילל שבת לצורך פיקו"נ א"צ כפרה. ובגליון באר הפרשה הביא ממכתב שכתב השם משמואל לחתנו שהזהירו מאד שלא יתחכם על הרופא, כי מי שצוה לצום ביו"כ צוה לשמוע לרופא, ובמעשה איש ח"ד קס"ג לא' שאמר שיש לו כאב מזה שיצטרך לאכול ביו"כ וא"ל החזו"א דמעולם לא שמע מי שיש לו כאב לב בזה שהי' צריך לעשות מילה בשבת.

חולה שמסרב לאכול

ובאופן שהחולה מסרב מאכילין אותו בע"כ, כדכ' באר היטב סק"ג, ובערוך השלחן ס"ד כ' שמייסרים אותו בדברים ואומרים לו שמחוייב ע"פ תורה לאכול ואם לא יאכל וימות ה"ה מאבד עצמו לדעת ואין לו חלק לעוה"ב. ולדברינו לעיל א"צ לדבר אליו בחריפות, רק שיש להסביר לו דאולי עקשנותו מגיע ממה שחושב שהקב"ה רוצה לסגפו בתור עונש כדי שיהי' לו כפרה וא"כ אם לא יסתגף ע"י תענית לא יהי' לו כפרה, ויש להסביר לו דאדרבה הקב"ה אוהב אותך מאד ולכן צווה על התענית כדי שתתעלה קצת ותתקרב אליו ויוכל לנקותך, וכמ"ש החת"ס דרשות ח"ב שסט: ד"תענית

¹² מסופר על מרן הג"ר ברוך בער זצ"ל שהי' פעם חולה בתקופה של עשי"ת, ובהוראת הרופאים הי' עליו לבצע בדיקת דם כדי לדעת האם יוכל לצום ביום הקדוש, ולצורך זה הי' עליו לנסוע לוורשה כדי שיוכלו לבחון את הדם במעבדה שם. נסע ר' ברוך בער לוורשה ושם התאכסן בביתו של אדמו"ר שהתגורר במקום והמתין בביתו בצפייה שיגיעו תוצאות הבדיקה, חלף הזמן ולא הגיעו התוצאות עד שהי' נראה שלא יספיק לחזור לקמניץ לפני יו"כ, והוחלט להשאיר בוורשה. בהתקרב יום הקדוש והתוצאות עדיין לא הגיעו, הי' ר' ברוך בער שרוי במתח גדול, והמתין בדריכות לדעת אם יוכל לצום, משראה זאת האדמו"ר פנה אליו בתמיהה "מה יש לך להיות במתח והרי בכל מקרה תזכה לקיים רצון ה' אם התוצאה יהי' חיובית תקיימו את מצות הצום, וגם אם יהי' שלילית הרי תקיימו מצות פיקוח נפש, ולמה צריך להיות כ"כ במתח?" ענה ר' ברוך בער אכן כך לא זה מה שמטריד אותי בכל אופן אקיים מצוה, השאלה היא איזה מצוה אני עומד לקיים, מצוה של הצום או מצוה של אכילה, לכן אני מתוח כי אינני יודע לאיזה מצוה להתכונן. ולמד ממעשה זה הג"ר יהושע איינשטיין שליט"א ר"י ד אהרן דצריך לדעת למה אנחנו מתקברים ולהתכונן לזה לקראת יו"כ ל"ש בלי הכנה במצב כזה כמעט ולא נצליח להתחבר ולתפוס משה מהאור הגדול שבו אלא עלינו למצוא הדרך להתכונן לקראתו כראוי.

¹³ ובדרשות חת"ס ל"א: פ"י ע"ד דרוש דשיערו זית מרמז למיררות כדאייתא בעירובין יח: כי היונה אמרה יהיו מזונותי מרווין כזית וכו' וכותבת הוא מש"כ בתורה דבש, ושאר המצוות לעול על צוואריהן ניתנו ולכן שיעורם כזית משא"כ ביו"כ בעל התשובה נהפך הזית לדבש ולזכיות.

צירוף אכ"פ לענין מצוות עשה

והנה מה שציין המג"א לסי' תע"ה ס"ו היינו דשם נפסק דגם במצות מצה מצטרף השיעור לכדי אכ"פ ולכ' כוונתו להוכיח דלא נימא דאולי לא נאמר שיעור צירוף לכדי אכ"פ רק באיסורים ולא במצוות וכדחקר בזה בשו"ת מוצל מאש סי' ט"ז [אלא שהוא חקר דאולי לא בעינן כלל תוך כדי אכ"פ במצוות וזה לפי הצד דסתם אכילה שלא בב"א כלל וההלכתא הוא דבעי דוקא תוך כדי אכ"פ אבל דברינו לשי' רש"י חולין קג: עי' להלן] וא"כ גם בבהמ"ז ל"ש וצריך בב"א דוקא, לזה הוכיח דגם במצוות אמרינן כן. ובאמת למתבונן לא מצינו בש"ס שיעור צירוף כדי אכ"פ במצוות רק לענין מרור פסחים קיד:, והטור סי' תע"ה הוא שחידש דה"ה במצה וכדקדק בזה הב"ח שם, ולו"ד הטור הי' אפשר לדחות דבאמת ל"ש כלל במצוות שיעור צירוף אכ"פ דסתם אכילה הוא בבית אחת, רק שבמרור לא נאמר כלל דין אכילה וכד' הרא"ש שם סי' כ"ה דהא דבעי כזית במרור הוא רק מצד נוסח הברכה על אכילת מרור ואף דכבר הק' עליו השאג"א סי' ק' כמה קושיות כבר ביאר הגר"ח [סטנסייל סי' מ"ב] דמצות מרור אינו מצוה בפנ"ע רק שהוא פרט ממצות אכילת פסח ולכן לא הי' שייך בו כזית לולא הברכה, אלא שכ' האחרונים [בשו"ת אבני' אור"ח שפ"ג אות ה' ושו"ת אגור"מ אור"ח ח"ג סי' ס"ז] דאין כוונת הרא"ש דכל דין אכילת כזית הוא רק מחמת הברכה, אלא דמנוסח הברכה מוכח דחז"ל תיקנו לאכול כזית אף שמצ"ע לא הי' צריך לאכול כזית, ולפ"ז י"ל דכיון דזהו תקנה מיוחדת של חז"ל הקילו בה ואמרו דסגי שיאכלנו בכדי אכ"פ אבל במצות בעלמא שצריך מעיקר הדין כזית אפי' אם זה רק מדרבנן אולי צריך כזית בב"א דוקא.

ואכן למעיין ברמב"ם לא ימצא בשום מקום שיפסוק דין שיעור צירוף אכ"פ במצוות גם לא הביא גמ' דפסחים לענין מרור, ורק לענין מאכ"א פסק כן בפ"ד ממאכ"א ה"ח שמצטרף לענין כרת או מלקות או קרבן, ובפ"ו משגגות ה"א דאיירי בחיוב קרבן כ' דבכדי אכ"פ מצטרף לחיוב חטאת "שכשם שמצטרף השיעור למזיד למלקות כך מצטרף לשוגג קרבן" מ' דעיקר הדין נאמר לענין מלקות רק דנתחדש דה"ה לענין קרבן אבל יותר מזה לא מצינו וכבר העיר בזה הג"ר שלמה איגר בהגהותיו לפסחים קיד: ובס' העקרים שלו ח"ב עמ' תמ"ה, והעיר ידידי הרב אלעזר חיים ליבערמן שליט"א דלמתבונן במקור דין אכ"פ בכריתות יראה דבמשנה כריתות יב: שכ' עיקר דין אכ"פ איירי בחיוב קרבן, רק דרבנאי בגמ' בדף יג. הוסיף דבחלבים ונבילה עד שישא בתוך כדי אכ"פ הרי הוסיף נבילה דיש בו רק

השיעורין כולם בכזית חוץ מטומאת אוכלין ששינה הכ' במשמען ושינו חכמים בשיעורין וראי' לדבר יו"ה כ' דשינה הכ' במשמעו לכתוב לא תעונה ושינו חכמים בשיעורין בכותבת. עוד מבואר בגמ' שם ע"ב דכדי להתחייב כרת צריך לאכול תוך כדי אכילת פרס, והק' רבא "כזית בכדי אכ"פ וכותבת בכדי אכ"פ" והביאור דבכריתות יב: מבואר במשנה דבכלל האיסורים אין מצטרף להתחייב אכ"כ אכל כזית בכדי אכ"פ, והק' רבא דא"כ הו"ל להיות דכותבת שהוא יותר מכזית יהי' לו יותר זמן להצטרף, א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מייטבא דעת' בטפי מהכא לא מייטבא דעת'. [ויוה"כ ביישוב הדעת תליא מילתא דכתיב אשר לא תעונה - רש"י] ויוצא דשיעור בכדי אכ"פ שנאמר ביו"כ ל"ש לדין אכ"פ דכה"ת כולה ובמקרה נזדמנו לפונדק אחד וצ"ע. שו"מ במנ"ח מצוה ש"ג הוכיח משיעור צירוף כדי אכ"פ דגם אי נימא דביו"כ בעינן הנאת מעיו לכו"ע כיון דעינוי תלוי במעיים [עי' בזה בשו"ת חת"ס אור"ח קכ"ז ובשו"ת כתב סופר אור"ח סי' קי"ז חלקת יואב יו"ד סי' ט' ואור"ח פ"ב משביתת עשור ה"ד אחיעזר ח"ג סי' קכ"ד] מ"מ בוודאי בעינן הנאת גרון דאל"כ מהיכי תיתי בעי' שיעור צירוף דכדי אכ"פ דדין אכ"פ תלוי בצורת מעשה אכילה, וכ' העמק ברכה עמ' קכ"ז לדחות דמבואר בגמ' דיסוד דין אכ"פ ביו"כ הוא מצד יתובי דעתא ואם יש הפסק ארוך גם אם במעיו נמצא יותר מככותבת לא יתיישב דעתו.

דין צירוף אכ"פ לענין ברכות

ונר' דדנו בזה המג"א והעולת תמיד, דבמג"א סי' ר"י סק"א דבאכל כזית ביותר מכדי אכ"פ א"א לברך והוכיח כן מיו"כ דלא מייטבא דעת' בפחות משיעור אכ"פ, ועוד הוכיח ממש"כ רש"י ברכות לט. דהא דבעי כזית לבהמ"ז כמ"ש ואכלת ואכילה בכזית וכיון דבכל מאכלות אסורות כ' בו אכילה ובשהה ביותר מכדי אכ"פ לא מצטרף ה"נ לענין ברכה וציין לסי' תע"ה ס"ו באכילת מצה אבל בעולת תמיד כ' בשם שיירי כנסת הגדולה לחלק בין ברהמ"ז ויו"כ וכדפי' במחצה"ש דדוקא ביו"כ דביתובא דעתא תליא מילתא וביותר מכדי אכ"פ לא מייטבא דעת' אבל הכא בהנאה תליא וסו"ס נהנה, ומג"א חולק דהא כל האיסורים שבתורה שוים ליוה"כ בזה נר' דאילו הי' כ' רק לענין יו"כ הי' המג"א מסכים דאין להוכיח משם אבל אחרי שראינו דכ"ה השיעור בכלל איסורים שבתורה מסתבר שכל ענין אכ"פ יסוד אחד הוא.

דין חצי שיעור ביו"כ

והנה לענין איסור אכילת פחות מכשיעור דנחלקו ריו"ח ור"ל לעיל עג: אי אסור מה"ת הי' אפשר לדון דזה שייך רק בכל איסורי תורה דעיקרו תולה בשם אכילה וגם בפחות מכזית יש לו איזה שם אכילה רק שחסר בחשיבות, אבל ביו"כ דהכל תלוי ביישוב הדעת ובהכרח דבפחות מכותבת ליכא יישוב הדעת ונקרא שנתענה דאל"כ הי' חייב כרת גם בפחות וכדכ' כן בתשו' הריב"ש סי' רפ"ז, א"כ אולי לכו"ע אסור רק מדרבנן, אולם לעיל עג: קאי במש"כ במשנה יוה"כ אסור באכילה ושתי', ופריך אסור, ענוש כרת הוא, ומשני דאיצטריך לחצי שיעור, ופריך דהניחא לריו"ח דח"ש אסור מה"ת אבל לר"ל דח"ש מותר מה"ת מאי איכא למימר, ומשני מודה ר"ל דח"ש אסור מדרבנן, הרי להדיא דמח' ריו"ח ור"ל שייך גם ביו"כ. אולם בירושלמי שם מבואר דמודה ר"ל ביו"כ ופי' הגר"א בביאוריו דכיון דתליא ביישוב הדעת וגם בח"ש יש קצת יישוב הדעת לכן לכו"ע אסור מה"ת, ולפ"ז נחלקו בבלי וירושלמי בזה וכבר כ' ביפה עיניים דלירושלמי ל"ק קו' הבבלי דלכו"ע אסור מה"ת, אולם בשואל ומשיב חמישה סו"ס פ"ו כ' דד' ירושלמי הוא באוכל יותר מכזית ופחות מכותבת דכיון דיש לו שם אכילה לכו"ע אסור מה"ת אבל בפחות מכזית עדיין שי מח' ריו"ח ור"ל.

והנה בטעמא דריו"ח מבואר שם בגמ' עד. מדחזי לאיצטרופי ובהמשך הק' על ר"ל מברייטא דיליף כן ממש"כ וכל חלב, והק' התו' דא"כ ל"ל טעמא דחזי לאיצטרופי ותי' הגר"ע בשו"ת אחיעזר ח"ב סי' כ"א דמה שנלמד מכל חלב הוא רק איסור סתם ולא עצמות האיסור, אבל טעמא דחזי לאיצטרופי מראה שזה עצמות האיסור וביו"כ ל"ש טעמא דחזי לאיצטרופי דתלוי ביישוב הדעת, ובפחות מכשיעור ליכא יישוב הדעת ושייך רק טעם דכל חלב ונפק"מ בנשבע לא לאכול פחות מכשיעור עי"ש.

דין אכילת שיעורים לחולה

הנה בדף פב. מבואר במשנה דעוברת שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב נפשה וכו' ובברייטא שעוברת שהריחה בשר קודש או בשר חזיר תוחבין לה כוש ברוטב ומניחין לה על פיה אם נתיישרה דעתה מוטב ואם לאו מאכילין אותה רוטב עצמה, ואם עדיין לא נתיישרה דעתה מאכילין אותה שומן עצמה דאין לך

מלקות, וא"כ לא מצינו יותר מזה דעיקר דין זה הוא חידוש להחמיר עליו שיתחייב עונש גם בלא אכל כאחד אבל לענין מצוות מנ"ל דיוצא בלא אכל בב"א.

והנה בשו"ת תרומת הדשן סי' קל"ט הוכיח מד' המרדכי לענין כורך דצריך לבלוע כזית מצה ומרור בבת אחת ובמג"א סי' תע"ה סק"ד הוכיח כדבריו מגמ' חולין קג: ע"פ שי' רש"י שם ד"ה מהו דמבואר דסתם אכילה הוא בב"א אלא שהלמ"מ שאכילות מצטרפות בכדי אכ"פ ולכן באבר מה"ח דחידוש הוא לא נאמר חידוש זה, וסבר מג"א שגם לגבי מצוות עשה עיקר המשמעות הוא לאכול בב"א וכן דקדק המג"א מס"ו לענין מצה והוא לשון הברייטא לענין מרור דרק בדיעבד יצא בכדי אכ"פ ולא לכתחלה. והנה להבנת מג"א דלענין מ"ע צריך לאכול לכתחלה בב"א הי' אפ"ל דכ"ה גם בדיעבד וד' הברייטא הוא רק לענין מרור רק דמג"א אזיל בשי' הטור שלא חילק ולכן הי' מוכרח דזה רק לכתחלה. אלא דנר' להוסיף דחידושא דאכ"פ הוא בהפסיק ממש ביניהם רק שיש כאן צירוף בזמן אבל באכל בזאת"ז בלי הפסק כך הוא צורת האכילה הרגילה וכ"כ ערוה"ש שם ס"ד לדחות הראי' מלשון דיעבד שכ' לענין מרור דזה רק בשהה באמצע אבל א"צ לבלוע כאחת.

עכ"פ מצינו פעמיים בשו"ע או"ח דין אכ"פ א' לענין יו"כ וא' לענין מצה ולכ' ל"ש זה לזה דדינא דיו"כ תלוי ביתובא דעתא ודינא דמצה הוא חידוש מיוחד דגם לענין מצוות עשה נאמר שיעור דכדי אכ"פ ופעמים רבות מצינו בפוסקים שמציינים להל' יו"כ לדין כדי אכ"פ וזה ע"פ ד' המג"א שהבאנו לעיל. ולמעין במנ"ח יראה דעיקר אריכות שלו בנושא דאכ"פ הוא במצוה שיי"ג שהוא במצות תענית דיו"כ.¹⁴

¹⁴ הנה שי' המנ"ח שם דאין שיעור קבוע לאכ"פ דתלוי כפי מאכל בכמה זמן נאכל שיעור פרס ממנו ולפ"ז ל"ש כלל לקבוע שיעור מסוים לכדי אכ"פ וביו"כ יהי' מסובך מאד לשער כמה זמן הוא שיעור אכ"פ דצריך לראות מה הוא אוכל, אולם מאחרונים שקבעו שיעור מיוחד כגון החת"ס ח"ו סי' ט"ז שכ' שלא קיבלנו שיעור בזה וקבע שיעור ט' דקות ע"פ מה שמוכח בכריתות יג. דאפשר לטבול תוך כדי האכילה ושיעור טבילה מבואר בשבת לה. דהוא ט' דקות, וחזו"א חולק, אבל מסכים לקבוע שיעור מיוחד עי' בקונ' השיעורים אות י"ח ובשיעורי תורה סי' ג' אות ט"ז ובמדות ושיעורי תורה פ"כ אות י"ג השיטות בזה אבל עכ"פ כולם נקטו דאזלינן בשיעור מיוחד כמו בבית המנוגע דהוא כפי פת חטיין, ולפ"ז לענין תערובות דנאמר בו שיעור כדי אכ"פ יהי' תלוי במח' זו ובתהלה לדוד סי' פ"א דקדק מל' רש"י פסחים מד: ד"ה ומשני שצריך לאכול מן התערובות שיעור ד' ביצים שיש בו כזית תרומה מבואר שמשערין כל מאכל כפי מה שהוא וידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט"א העיר מלשון רש"י ע"ז סז. ד"ה כל שמפורש בדבריו דשיעור ד' ביצים דתערובות נקבע כפי שיעור בית המנוגע ומאידך לשון הרמב"ם בפט"ו ממאכ"א ה"ג לענין טעמו וממשו בה' כזית חלב מעורב בג' ביצים של גריסין ומבואר להדיא דאוכל בשיעור ג' ביצים דמאכל זה של

גריסין ולא משערין כפי שיעור פת חטיין ותמוה שלא הביאו האחרונים ראיות אלו.

וכ"פ הח"ח בליקוטי הלכות בכריתות שם ובאבי עזרי ריש הל' שבת, ומתאים יותר בד' גמ' שזה המשך למשנ"ת בכל הסוגיא דבא להעמיד ענין צירוף תוך כדי אכ"פ דתוך כדי אכ"פ יש צירוף גם בטובל באמצע, לזה קאמר דבעוברת התירו שלא לצרף תוך כדי אכ"פ, אבל לא בא להחמיר שלא לאכול תוך כדי אכ"פ דלזה לא צריך היתר כלל דהרי לא נטמאת וכ"ה פשטות ד' התוס' וכן נקט הח"ח.

עכ"פ לפי פי' זה בגמ' אין שום מקור לחולה ביו"כ, דהגמ' מיירי לענין אוכלים טמאים שהפקיעו הטומאה, ובפרט אי רק הפקיעו הצירוף דכדי אכ"פ היינו שבאמת אוכלת כל השיעור תוך כדי אכ"פ רק שאין מצטרפין אבל לא שמענו כאן קפידא לחולה שצריכה לאכול שיעור שתחלק אותו ליותר מכדי אכ"פ, אלא שרבינו **גרשום כאן פי'** להדיא דקאי בחולה ביו"כ ואע"פ שהותר לה לאכול מ"מ מצוה לשנות כנר' שהי' ק"ל דלענין אוכלים טמאים מה שייך היתר דאיזה איסור יש להיות טמא וא"כ אולי פי' כן הרא"ש בגמ', אולם הרמב"ן [בתורת האדם ענין הסכנה אות ד'] למד הסוגיא לענין אוכלים טמאים ואעפ"כ הוכיח מזה לענין חולה ביו"כ, וק' כנ"ל.

ובאו"ש פ"ב משביתת עשור ה"ח הק' עוד יותר על הרמב"ן דהוכיח מסוגיא זו לענין חולה ביו"כ דגם אי נפרש דכ' כאן שהאשה תקפיד לאכול פחות מכשיעור זה רק באוכלין טמאין דגם בפחות מכשיעור זה עדיין דרך אכילה הרגיל דהרי השיעור הוא חצי"פ ופחות מכשיעור זה יותר מכזית, אבל לענין חולה ביו"כ אתה בא להחמיר עליו לאכול פחות מכזית וזה לא נחשב אכילה כלל ומנ"ל שחז"ל הצריכו זה. [וידועים ד' הגרי"ז כפ"ב משביתת עשור ה"ח בשם אביו הגר"ח ואכמ"ל]

גדר כח התפלה בעשי"ת ויוהכ"פ

הנני בזה להעתיק חלק ממה שכבר כתבתי בפ' עקב בכחה של תפלה ותשובה בעשי"ת וביוהכ"פ וזה בהמשך למש"כ שם דבפסוקים פ' עקב מבואר ריבוי התפלות של משה רבינו לכפרת חטא העגל וברמב"ן מבואר דבמ' יום אמצעיים הי' זה בלי שיעור וגבול, ובזה פעל להוריד הקדושה של יוהכ"פ והכפרה על חטא העגל.

עיקר העסק בימי הרחמים והסליחות

ויו"כ הוא בתפלות

הנה המתבונן יראה דכל עיקר ימי הרחמים והסליחות שלנו המתחילים בר"ח אלול ומסתיימים ביוהכ"פ, שבנוי כולו על פעולת משה רבינו בכפרת חטא העגל, בנוי על תפלות ותחנונים, [עי' לבוש אורח חיים סימן תקפא

דבר שעומד מפני פיקו"נ וכו' ובדף פג. דמי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבילה וכו' ולא נתבאר בגמ' **דיש ענין להאכילה פחות מכשיעור**, והטעם לכ' פשוט דלא צריך לפרש באופן דסגי לה בפחות מכשיעור דלא שכיח כלל דהרי ל"ש יישוב הדעת בפחות מכשיעור, ואי לומר שתחלק האכילה ליותר מכדי אכ"פ גם לא מיישב הדעת כמבואר בגמ'. אולם **ברא"ש סי' י"ג הביא דבכריתות יג.** מבואר דהתירו לעוברת לאכול פחות פחות מכשיעור כדי שלא יצטרף לכדי אכ"פ מפני הסכנה וכ"כ **בעל ההלכות**, ושכן עושים לכל חולה כדי להקל מעליו איסור כרת ומלקות, והרא"ש הוסיף דאין עושין כן אלא ע"פ רופא שאמר שמספיק לו להאכילו מעט מעט וכן בעוברת אם אין דעתה מיושבת צריך להאכילה כשיעור. מ' דכ"ז שאין כאן רופא שקובע כן בבירור אכן הסתמא הוא שצריכה לאכול שיעור שלם ביחד וכדבהאנו מגמ' דזה כל ענין שיעור צירוף בכדי אכ"פ ביו"כ דבפחות מזה לא מיישבא דעת'.

וכיון דעיקר מקור הרא"ש הוא מגמ' כריתות יש לנו להתעמק במש"כ שם ולראות אם אכן יש ראי' מוכרחת משם. הנה בברייתא שם איירי בגזירת חז"ל דאוכלים טמאים פוסלים את הגוי' מלאכול תרומה, ושיעורו חצי פרס, וחצי פרס זה צריך לאכול תוך כדי אכ"פ, עוד איתא שם דלא התירו שיאכל רק חצי פרס ויטבול אולי ימשיך אח"כ לאכול עוד חצי"פ ויטמא, ולזה כתוב שם **התירו לעוברת לאכול פחות מכשיעור מפני הסכנה** ופריך מפני הסכנה אפי' טובא ומשני אר"פ **הותרו לה לעוברת פחות פחות מכשיעור אפי' טובא**, ובפשטות איירי באוכלים טמאים, אלא שצ"ב איזה היתר היא צריכה לאכול אוכלים טמאים הרי זה רק דין שהגוף נפסל מלאכול תרומה וכ"ה בתוס' שם ד"ה **התירו ותירצו** דמיירי שצריכה גם לאכול תרומה אח"כ. וצ"ע **טובא** הרי עיקר פסול הגוף הוא רק באוכל חצי"פ תוך כדי אכ"פ ואם היא אוכלת שלא בתוך אכ"פ לא נטמאת כלל ועדיין ל"ל היתר, ובעולת שלמה חידש מטעם זה דמדרבנן אסרו לאכול גם חצי"פ אוכלים טמאים שמא יאכל כשיעור. אולם ברמב"ם פ"ח מאבות הטומאות הי"ג דמעוברת התירו להן לאכול אוכלין טמאין פחות מכשיעור ואע"פ שהיא אוכלת הרבה מפני הסכנה וא"צ טבילה אלא ה"ה טהורה, מ' להדיא דלולא היתר חז"ל היתה נטמאת בעצם והיתה צריכה טבילה, וצ"ל לפ"ז דהיתר חז"ל הי' להפקיע הצירוף של כדי אכ"פ דכ"ז שמפסקת בין האכילות הגם שהי' תוך כדי אכ"פ מ"מ מפני הסכנה אמרו חז"ל שלא מצטרף ונשאר בטהרתה,

טטהר הנפש זולתי כאשר יטהר האדם את לבו כאשר יתבאר. וכענין הבגד הצריך כבוס. כי המעט מן הכיבוס יועיל להעביר הגעל ממנו, אך לפי רוב הכיבוס יתלבן, עכ"ל יעו"ש. ונמצא דאין לך שום תנועת הנפש בכיוון התשובה שלא יהיה בה משום העברת געל אף על פי שלא נתקיימו עיקרי התשובה, דע"ז כתב רבינו יונה דלכל תשובה תמצא סליחה. אך בנוגע לליבון הכתם דהיינו טהרת הנפש בזה לא תתהווה הטהרה כי אם בקיום כל עיקרי התשובה המעכבים בה. וא"כ אה"נ כל מדרגה של תשובה נכללת במצות ושבת, אבל תשובה של יוהכ"פ מחייבת טהרה וליבון לגמרי.

וכ' בפחד יצחק דהנה שני שמות הוי' הנמצאים בראש השלש עשרה מדות אחז"ל שהשם הראשון הוא לפני שיחטא האדם והשם השני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה. וצע"ט דתשובה שייכת למדת ונקמה דאחז"ל ונקמה הוא לשבים, ותי' במהר"ל [נתיב התשובה פ"ן] כי השב על כל חטאיו ריצוי תשובתו נמשך ממדת שם הוי' השני. ואילו השב על מקצת חטאיו תשובתו מתקבלת בכחה של מדת ונקמה. וביאור הדברים הוא, דהנה מזה דשם הוי' השני משמש מקור לכחה של תשובה, חזינן דאין כחה של תשובה בא לידי ביטוי במימרא או בצירוף מילין שיש להם תרגום ויש להם מובן גם בשטחי חיים אחרים כדרך שנתבטאו המדות של נצר חסד או ארך אפים; אלא שכוחה של תשובה בא לכלל ביטוי דוקא על ידי "שם", שם הוי' שלא ניתן להתרגם ואינו משותף לשום ענין אחר בעולם בלתי לה' לבדו. ולמדים אנו מכאן כי כחה של תשובה אינו כח בין שאר הכחות שהעולם מתנהג על ידיהן, אלא שהיא הוי' חדשה מעיקרה. דאחרי החטא הי' נצרך להוות בריאה חדשה דמהדו"ק של הבריאה אין כחה מגיע אלא עד שעת החטא ושעת החטא שעת הקץ היא להוי' זו. והיינו שם הוי' הראשון אשר ב"ג מדות. ה' קודם שיחטא. אלא שכאן נוצר עולם חדש של תשובה אשר לזה בא שם הוי' השני. ומכיון שנמצאים אנחנו כבר בתחומו של עולם התשובה תו חלה כאן המדה של ארך אפים שענינה הוא צפיה לתשובתו של החוטא, מאחר שיש כאן למה לצפות. ובודאי שבלעדיה של תשובה אין מקום למדה של ארך אפים. שאם אין מקום לשינוי המצב הארכת האף למה היא. באופן שכוחה של תשובה אינו המשך הכחות הפועלים בהתחלת הבריאה אלא שהוא נקודת בראשית חדשה. השם קודם שיחטא, השם לאחר שיחטא.

ובזה מבואר עומק דברי מהר"ל דמדת ונקמה הוא תשובה פרטית, דרך אחרי שנברא הוי' חדשה של אחר החטא,

סעיף א על מה שאומרים קדיש שלם עם תתקבל בסוף הסליחות אע"ג דבשאר ימה"ש אין אומרים תתקבל אלא אחר תפלת שמונה עשרה, שכן הוא משמעות לשון צלותהון שפירושו תפלה, וסתם תפלה ר"ל תפלת שמו"ע, שאני סדר הסליחות שנתקנו כולם על סדר התפלה של כל היום, כי הפסוקים שקודם הסליחות הם כנגד פסוקי דזמרה, והסליחות עם ה"ג מדות שאומרים בין כל אחת ואחת הם במקום תפלת י"ח, שעיקר התפלה הוא י"ג מדות, ואח"כ נופלין על פניהם כמו אחר כל התפילות ומסיימין ואנחנו לא נדע, לכך אומרים אחריהם קדיש שלם עם תתקבל כמו אחר גמר כל תפלות השנה. רק שמזכירים בו ג"כ סדר וידוי, ובסליחות זה רק בסוף הסליחות, וביוכ"פ הכניסו כל ענין הוידוי בתוך שמו"ע וזה רק בסוף שמו"ע, הרי דעיקר הוידוי נאמר בצורה של תפלה, ובקושי אפשר למצוא שם כל פרטי הלכות תשובה כגון לומר קבלה מוחלטת שלעולם לא יחזור על החטא, ורק אומר בצורה של תפלה יה"ר שלא אחטא עוד, ומבואר דעיקר הימים בנוי על תפלה וצ"ב דהעיקר הי' צריך לראות להתעסק בקיום פרטי הלכות תשובה, דהיינו להתבונן בחטאיו בינו לבין עצמו ולהתחרט מהם ולקבל קבלות חזקות שלא ישוב לכסלו עוד ולהגיד הדברים האלה בפה, ולמה עיקר הימים בנוי על תפלות ותחנונים.

החילוק בין תשובת יו"כ לתשובת כל השנה

והנראה בעז"ה ע"פ דברים נפלאים שכ' בפחד יצחק [ר"ה מאמר ל"ג יוהכ"פ מאמר א'] שדקדק ג"כ דחזינן דביו"כ יש שינוי גדול באופי התפלה, ובפשטות כמו שדרשו ה' בהמצאו לענין תשובה שייכת בימים אלו יותר, ה"נ חלק התפלה, וכיון דלרבינו יונה תפלה הוא מעיקרי התשובה א"כ בתפלתו של האדם השב לפני קונו יש בה גם משום קיום מצות תשובה נוסף על קיום מצות תפלה מצד עצמה. ומכיון שהימים ימי תשובה בעיקרם ממילא יש בהם בליטה בעילוי אופי התפלה מצד זה. ואף שזה ג"כ נכון, מ"מ בוודאי יש עוד בזה עומק לפנים מעומק. דהרי חזינן דבנוסח הסליחות שהתפשט מנהג אמירתן בישראל יש השתדלות מיוחדת לדמותן לצורת התפלות הקבועות: הקדמת אשרי, נפילת אפים, קדיש של תתקבל, שלא מצינו דוגמת זה בשאר תחנונים על ענינים של בני, חיי, ומזוני, ובודאי שדבר זה מורה באצבע על תוכן פנימי מקופל בכאן.

עוד העיר דאם בכל השנה כ' לשון תשובה שנא' ושבת עד ה"א ביו"כ כ' ל' "טהרה" [לפני ה' טהרו ולרבינו יונה שע"ת ב' י"ד זה מצוה ולא הבטחה] ומבואר דשאני גדרה של תשובת יו"כ מתשובת כל השנה. דביו"כ העיקר הוא חלק הטהרה, ויתב' ע"פ ד' רבינו יונה [שער א' ט'] דיש מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא, ולכל תשובה תמצא סליחה, אך לא

של תשובה. לאמתן של דברים כחה של תשובה היא הרבותא היותר גדולה אחרי הפלא של בריאת שמים וארץ. ועל כן כשם שאין מקום לתפלה במעשה בראשית של שמים וארץ כמו כן היה מן הדין שהתמיה של מה תצעק אלי תחול על ראשו של כל מתפלל בעניני תשובה. אלא שהתעטף הקדוש ברוך הוא כש"ץ והראה סדר תפלה מיוחד לעניני תשובה. ולכן נמצא במנהג ישראל של אמירת סליחות גוון מיוחד דומה לתפלות הקבועות, אשרי, תחנון, תתקבל, המייחד תפלה זו לסליחה לסוג בפני עצמה ומבדילה משאר התפלות והבקשות בעניני בני, חיי, ומזוני. ומכאן היא הבליטה בעילוי אופי התפלה של ימי התשובה. מפני שבימי התשובה יש לנו לכל ענינו גישה של בעלי תשובה, ולקושטא דמילתא תפלת התשובה נגדרת בגדר מיוחד וממילא יש לה גוון וצורה מסוימה משל עצמה.

עיקר גדר יו"כ שזה יום מתן תורה מחודשת

עפי"ז ביאר בפחד יצחק גדרו של התענית ביו"כ שאינו מדין צומות של תעניות ציבור שהוא מדרכי התשובה, רק גדרו שביתה מצרכי הגוף, וכמדוקדק ברמב"ם, וביאור הדברים דעיקר נקודת יו"כ אינו בזה שהוא יום תשובה וסליחה, אלא עיקר גדרו הוא כמבואר במשנה יום חתונתו זה מתן תורה שניתנו לוחות שניות ביום הכפורים [תענית ל:]: דשתי פעמים למדו ישראל אנכי ה' אלקיך בששה בסיון ועשרה בתשרי. בין שני זמנים הללו אירע חטא העגל ותשובה של ישראל, וביום גמר פעולתה של תשובה זו קבלו לוחות שניות. וכמו שנתבאר די ש לתפלה שני מקורות, גם קבלת התורה יש לה שני מקורות, מפני שקבלת התורה על דרך התשובה זקוקה היא למקור בפני עצמו. וכמו שבששה בסיון היתה קבלת התורה בהמצב של קודם שיחטא כמו כן היתה קבלת התורה בעשרה בתשרי על דרך התשובה. והגדרת יום הכפורים אינו בזה שהוא יום התשובה, אלא בזה שהוא יום של קבלת התורה על דרך התשובה. יום חתונתו. מפני שעולם התשובה אינו המשך אלא הויה חדשה לכן זקוק הוא לסדר תפלה משלו ולצורה של קבלת התורה משלו. וצום של יום הכפורים הוא השביתה ממעשה האכילה. דכשם שמשונה הוא חג השבועות משאר המועדים דכו"ע מודי דבעינן לכם משום שהוא יום שבו ניתנה תורה; כמו כן משונה הוא יום הכפורים משאר המועדים שהוא כולו לה' ומופקע הוא לגמרי מה"לכם". דתענית מדרכי התשובה היא משום דתענית היא בניגוד לצרכי הגוף, וצום יום הכפורים הוא משום דאכילה איננה מצרכי הנפש. [עיי"ש מש"כ בשם או"ש פ"ד מעבודת יו"כ ה"א דל"ש לעשות קידוש

באופן שיש מקום שיבוא הנברא למצב שלימות כמו קודם החטא, ממילא יש מקום גם לתשובה פרטית, ובאמת בלי מדה נוספת של ונקה לא היה מקום לתשובה פרטית על חטאים מיוחדים והיינו זקוקים דוקא לתשובה כללית על כלליותה של הנפש. ולזה פועלת היא המדה של ונקה, שלאחר שנוצר ונתחדש עולם של תשובה בכחו של שם הוי', נמצא בו גם כח נקיון לתיקון פרטי על קלקול פרטי.

חידוש התפלה בעולמה של תשובה

ולפ"ז יתבאר מקומה של התפלה בעולם התשובה. דבאמת בענינים השייכים לתחלת היצירה ל"ש תפלה כלל כמבואר בקריעת ים סוף שא"ל הקב"ה למשה מה תצעק אלי ואחז"ל עלי הדבר תלוי, היינו משום שקרי"ס היה תנאי במעשה בראשית, וענינים השייכים לתחילת היצירה אינם נכנסים בתחום פעולתה של התפלה. וא"כ ה"ה לענין תשובה אין כח התפלה בזה כמו תפלה על שאר צרכיו, דתשובה שייכת ליצירה חדשה דמעשה בראשית, שהרי לא הספיק שם הוי' הראשון ליצירת עולם התשובה. ובהכרח דכשם דעצם הכחות של תשובה אינו המשך מן כחות הקיום של קודם החטא, כמו כן אין כח התפלה בעניני תשובה משתייך לכחה של תפלה בשטחים אחרים.

והוכחה לזה דהנה עיקר מצות תפלה ילפי' ממש"כ ועבדתם את ה' אלקיכם [שמות כ"ג כ"ה], וכמ"ש הרמב"ם ריש הל' תפלה וכן ממש"כ בפ' עקב ולעבדו בכל לבבכם וגו', ואילו כשבא משה להתפלל אחר מעשה העגל כתוב ויעבור ה' על פניו ויקרא ואחז"ל [ר"ה יז:]: שהתעטף הקדוש ברוך הוא כש"ץ והראה לו סדר תפלה ולמה לא למדו סדר תפלה בשעת הציווי על התפלה דהיינו בשעת אמירת הפסוק של ועבדתם? אלא שהם הם הדברים. מכיון שתפלה זו של משה היתה שייכת לתשובה שהרי היא קשורה עם סליחת מעשה עגל, אין לתפלה זו שום שייכות עם ענין תפלה הכללי. אלא שחידשו לו למשה סדר תפלה גם בעולם התשובה ונתגלה לו דכשם שיש תפלה הפועלת בתוך עולמו של שם הוי' הראשון, כמו כן יש סדר תפלה הפועל גם בתוך עולמו של שם הוי' השני. וחידוש זה של פעולת התפלה בעולם התשובה הוא כל כך עמוק עד שלא יספיק הציווי על זה. חידוש זה צריך להתגלות דוקא במחזה, וירד ה' בענן מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כש"ץ. אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו. אנחנו מתפללים על סיוע בעבודת התשובה כדרך שאנו מבקשים בתפלה על צרכים אחרים. וזה מפני שבנפשנו אינה חיה ההרגשה בהרבותא הגדולה

לחולה ביו"כ גם כשחל בשבת כיון דעיקר קדו' היום בא מחמת השביתה מאכילה]

ובזה יתבאר היטב ד' רבינו יונה דעיקר הדגשת בתשובה יוה"כ הוא הטהרה שלא מצינו כן בתשובה הכללית של שאר השנה, כי יש לו לעולם התשובה מתן תורה וקבלת תורה משלו. ועבודת היום בעסק התשובה ביוה"כ, מתייחסת היא למתן תורה של אותו היום שבו ניתנו לוחות אחרונות אשר סוף ענינם הוא מתן תורה בצורה המיוחדת לעולם התשובה. ומכיון דעסק התשובה ביוה"כ אינו עומד לעצמו, אלא שהוא מצטרף למתן תורה של עיצומו של יום, לכן יש בו שיעור למטה ואין אנו אומרים בו כי גם כל שהוא של תשובה נכנס בכללו, מפני שהמקום אשר בו מצטרפת התשובה לקבלת התורה הוא דוקא בהטהרה שבה, ולכן יצאו מן הכלל כל אותן מדרגות התשובה שאינן אלא בגדר העברת הגעל ושלא הגיעו למדרגת ליבון. כי הגם שלכל תשובה תמצא סליחה מ"מ לא לכל תשובה תמצא טהרה, ולכן בשעה שהמבוקש הוא טהרה מן החטא אז התנאי הוא דוקא "הרב כבסני", דהיינו שהענין מתחיל דוקא מריבוי הכיבוס, ויש לו שיעור למטה. ועיצומו של יום הכפורים שהוא יום סליחה ומחילה, מכל מקום חובת התשובה שבו היא חובת הטהרה דוקא, לפני ה' תטהרו. עכ"ד הפחד יצחק.

לפ"ז יתבאר לנו היטב למה עיקר עסק משה רבינו בשעת חטא העגל הי' בענין התפלה ולא נזכר כ"כ בתורה ענין התשובה של כלל ישראל, דאח"נ דיתכן אם ישראל היו עושים תשובה רגילה הי' להם איזה דרגה של סליחה, אבל מ"מ היו מאבדים לגמרי כל המעלות שהי' להם קודם החטא, ומשה רבינו רצה כעת להוריד המציאות החדשה של עולם שלאחר החטא שיוכל להשתוות למצב דלפני החטא, ושיהי' בזה טהרה וליבון גמור לכל מציאותם של כלל ישראל, ושמיילא יהי' להם קבלת התורה מחודשת, ושישאר לדורות ימים אלו מסוגלים לקבל טהרה גמורה והוויה מחודשת וע"ז הי' צריך להתפלל הרבה, ואכן הצליח שיהיו ימי רצון ולהוריד י"ג מדות שמתחיל עם שם הוי"ה מחודשת לאחר החטא, ובתוכו גם נכלל ממילא האפשרות של נקה שהוא תשובה פרטית. ומזה זכינו ליום קדוש ונורא דיו"כ שאפשר בכל שנה להתקשר שוב לאותה כח שמשה רבינו הוריד, אבל כדי לזכות לאותה כח אנו צריכים להמשיך בדרכו של משה רבינו ולהתפלל ע"ז הרבה, ולכל התחלת ימי הרחמים והסליחות הוא סדר של סליחות בצורה של תפלה אשרי יושבי ביתך וגו' וקדיש, דע"י תפלה אנו מצריכים להוריד שוב אותה קדושה של

ימים אלו. עוד א"ש לדבריו למה מיד אחרי שחזר משה על תפלתו אמר בעת ההיא אמר ה' אלי פסל לך וגו' וענין לוחות שניות כיון דעיקר התפלה והתשובה שעשה הי' מצורף לקבלת התורה המחודשת בתור בעלי תשובה.

ולדבריו יבואר היטב ד' הרמב"ם פ"ב מהלכות תשובה ה"ז "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים" וצ"ע מ"ש חובת תשובה דיו"כ מכל השנה, הרי פשיטא דכל השנה כשחוטא יש לו לשוב, ומה נתחדש ביו"כ שהרמב"ם קורא לזה "קץ" כאילו שביו"כ הוא סוף זמן תשובה, ורבינו יונה [שער ב' י"ד] כ' דממ"ש לפני ה' תטהרו כ' בזה חובה מיוחדת לעשות תשובה לפני יו"כ, ולד' פחד יצחק הנ"ל י"ל דבשאר ימות השנה גם בעשה תשובה על עבירה אחת קיים מ"ע דתשובה, אבל ביו"כ שהוא גדר טהרה, צריך לשוב מכל עבירה, ויתכן דכ"ז שאין לו כפרה על עבירות דב"א לחבירו לא יתכפר על ב"א למקום דכ"ז שיש עליו איזה עבירה ל"ש גדר טהרה. ומה שקורא לזה גדר "קץ" שמעתי מהגרמ"י רייזמן שליט"א בשם החת"ס [ל"מ כעת] דכמו דיש זמנים חלוקים לתפלה דמה"ת כל היום, ומדרבנן בדיעבד עד חצות ולכתחלה עד ד' שעות, ומן המובחר כותיקין ה"נ לענין מצות תשובה מה"ת בכל עת, אבל רבנן נתנו זמן מסויים שעד אז מחוייב לשוב כדי שיתקיים כפרת יו"כ, ומהר"ם שיק הוסיף דכיון דיש בכח יו"כ לכפר על הכל שלא יצטרך גם לחילוקי כפרה כגון ע"י שעיר המשתלח, [עי' לקמן בזה] ובזמנינו בכח ונשלמה פרים, כמבואר במדרש שהש"ר פרשה ד', ¹⁵ ממילא הוי קץ המחילה שלא יצטרך שלב נוסף למחילה ולכן יש לו לעשות תשובה כדי שיוכל הקב"ה לטהר אותו לגמרי. וע"ע בביאור ענין "קץ" דברים עמוקים בפחד יצחק יו"כ מאמר כ"א.

ביאור מהירות קבלת התשובה בעשי"ת

והנה כתב הרמב"ם שם ה"ו "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו, בד"א ביחיד וכו' ומקורו ברה"י.

¹⁵ וז"ל "ד"א כחוט השני שפתותיך, זה לשון של זהורית, ומדברך נאווה, זה שעיר המשתלח, אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע אין לנו לשון זהורית ושעיר המשתלח, אמר להם כחוט השני שפתותיך, רחישת פין חביבה עלי כחוט השני של זהורית, ר' אבהו אמר עלה (הושע י"ד) ונשלמה פרים שפתינו, מה נשלם תחת פרים ותחת שעיר המשתלח שפתינו" אלא דצ"ע לפ"ז מה קאמר הרמב"ם דבזמן דליכא שעיר צריך תשובה על הכל, וכי מיירי רק באופן שלא אמר סדר עבודת יוהכ"פ.

ביו"כ לא חסר גדר ההתקרבות דתשובה

והי' אפש"ל ע"פ מש"כ בשפתי חיים [מועדים ח"א עמ' רמ"ו] ע"פ המבי"ט [בספרו בית אלוקים שער ב' פ"א] אחרי שחקר על גדר תשובה [כנר' שטעון חקירה ולא הי' כ"כ פשוט] מצא דגדרו אינו מחיקת החטא כדי להנצל מעונש ולזכות ביום הדין, רק עיקר גדרו להתקרב לבוראו שנתרחק ממנו, וזה רק ע"י שירצה הקב"ה באדם אז ממילא יתקרב לו, ותשובה שלימה הוא רק שרוצה להתקרב גם לולא שהי' לו עונש על החטא, ולכן מרצה את הקב"ה בדברים ולכ"כ "ושבת עד ה"א" "שובה ישראל עד ה"א" דהיינו לשוב ממקום שנתרחק, רק כדי שנוכל להתקרב להקב"ה יש צורך לבקש על מחיקת החטא דהחטא מטמא את נשמתו וטומאה זו חוצצת ומרחקתו מהקב"ה, ויסוד זה מבואר בברכת התשובה בשמו"ע, שמתחלה הקדימו חז"ל בקשת השיבנו אבינו לתורתך, דה' קרוב אלינו כאב ועיקר הקירבה בא לידי ביטוי בנתינת התורה דע"י יש אפשרות להתקרב להקב"ה וקרבינו מלכינו לעבודתך, דעיקר תכלית עבודת ה' הוא קרבת ה', והחזירנו בתשובה שלימה לפניך פי' החזירנו למצב שהיינו לפניך ובזה נמדדת שלימות התשובה, אבל כדי שנוכל להתקרב אליו אנו מבקשים מיד סלח לנו אבינו כי חטאנו וכו' שיסלק את החטא שחוצץ, מחל לנו מלכינו כי פשענו היינו הפגיעה בהקב"ה, וכיון שהקב"ה יסלק החטא ממילא נתקרב להקב"ה. ובזה מבואר דברי רבינו יונה שמנה בין עיקרי התשובה התפלה שיחפון בו הקב"ה ושירצה בו דזהו עיקר השלמת התשובה.

ולפי"ז נבין ההבדל בין תשובה דכל השנה ותשובת יו"כ, דכל השנה לפני התחלת התשובה הוא מרוחק מהקב"ה ע"י החטא, וא"כ מתחלה יש לו לעשות פעולות לסלק את החטא, וזה ע"י חרטה ועזיבת החטא, וקבלה בלב עם ויודיו פה, ורק בהשלמת פרטי הלכות תשובה יש לו להתפלל להקב"ה שיקבל תשובתו, ואז יתקרב להקב"ה, [או שיוכל להתפלל מעיקרא שיעזור לו ה' שיוכל לקיים פרטי דיני התשובה] וכיון שבשעת עסקו בתשובה עדיין הוא רחוק מהקב"ה קשה יותר שיתקבל היינו שיחזור ויתקרב, דהוא בעצמו צריך לפעול הקירבה ע"י תשובתו ותפלתו אח"כ, אבל בימי אלול ועשיית יו"כ כיון שהימים הם בחפצא ימי רצון, אז הקב"ה כבר קרוב אלינו גם בהיותינו במצב של חטא וכמו שרמזו דאני לדודי ודודי לי ר"ת אלול, ידידות זו הוא הרצון שבא מצד השי"ת שמקרב אותנו אליו וזה אנו זוכים כבר

ושם לא נתבאר להדיא דמיירי בתשובה, דסוגיא דשם מיירי בענין הדרכים לבטל גזר דין, דגזר דין של רבים אפשר לבטל כל השנה ושל יחיד דוקא בעשרה ימים של בין ר"ה ויו"כ ובפשטות מיירי בתפלה, ובש"ס לא מצינו שנקרא עשרת ימי תשובה, רק בירושלמי ר"ה פ"א ה"ג ובמדרשים, [לדוגמא תנחומא האזינו ד' ומדרש שוח"ט תהילים י"ז] ולכ' תשובה ותפלה הם שני אופנים של ביטול גזירות, ומנ"ל להשוות תשובה לתפלה, ועוד דבשלמא בתפלה יש שמתקבל ויש שאינו מתקבל וא"כ י"ל דבימים אלו שהם ימי רצון מתקבלות התפלות יותר וזה לכל דבר, אבל לענין תשובה, ממנ"פ אם עשה כל פרטי התשובה חרטה ועזיבת החטא וקבלה בלב עם ויודיו, הרי גם באמצע שנה מתקבל מיד בביטול מ"ע, ואם זה כריתות או מיתות ב"ד או חילול ה' לא מהני לזה יו"כ, וכי נימא דדברי הרמב"ם מתייחסים ללאוים גרידא, ובשלמא מש"כ הרמב"ם דיפה יותר א"ש כיון דיש מדרגות רבות בתשובה אבל מש"כ הרמב"ם שמתקבלת יותר צ"ב, [ועי' פחד יצחק יו"כ מאמר כ"א שעמד בזה וכתב בזה דברים עמוקים] והי' אפש"ל דכוונת הרמב"ם לענין חלק התפלה שנצרך לכל תשובה וכמ"ש רבינו יונה שער א' העיקר הט"ו, אולם מד' הרמב"ם משמע דקאי גם על עצם התשובה שמתקבלת יותר וכן לענין התפלה המיוחדת לתשובה ולא כח תפלה כללית, וצ"ע באיזה דבר זה מתבטא, עוד הי' אפש"ל דבשאר השנה צריך לעמול הרבה בדרכי התשובה ובימים אלו קל יותר לקיים תנאי התשובה כגון עזיבת החטא, [כך משמע בכוכבי אור מאמר ה'] אולם לשון הרמב"ם משמע דזה מצד הקב"ה שתשובת האדם מתקבלת מהר משמע דבשאר השנה יתכן שגם אם כבר קיים כל תנאי התשובה עדיין לא יתקבל. ע"י"ל ע"פ מה שחידש הצ"ח בדרשותיו לצום גדלי' דכל תשובה מיראה בעשיית יש לו דין תשובה מאהבה, אלא דצ"ב לפרש כן ברמב"ם דל"ש זה לקבלת התשובה, דלא מצינו דתשובה מיראה קשה יותר שיתקבל רק מצינו דתשובה מאהבה פועלת יותר כגון להפוך לזכיות.¹⁶

¹⁶ שו"ר שכן דקדק הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל [במשנת ר' אהרן ח"ב עמ' ר"ט] דמוכח ברמב"ם דמעלת עשרה ימים דבין ר"ה ויו"כ אינו לתפלה ולקריעת גז' בלבד, אלא שגם התשובה מקובלת יותר, והיינו דמלבד דנקל יותר לשוב, גם התשובה מקובלת יותר, וביאר כדברינו להלן דכיון דחפצא דתשובה הוא הקירוב אחרי הריחוק, וימים אלו הם ימי התקרבות לכן התשובה מקובלת יותר. וע"ע בדרושי הצ"ח דרוש ד' דהטעם דלענין לאוין לא סגי בתשובה ויו"כ משלים, דבעצם בכל לאו הי' צריך תשובת המשקל ויסורים, אבל כ"ז בכפרה שבא מצד הדין אבל כפרה שבא מצד מדת הרחמים א"צ לזה, וכיון שיו"כ מיוחד ל"ג מדות של רחמים כמבואר ברש"י ר"ה יז: דעיקר כריתות ברית שלא ישוב ריקם נאמר בהזכרת י"ג מדות בתפלת תעניתם ואין לנו תפלת תענית

דאורייתא רק ביו"כ לכן אז יש כפרה ממדת הרחמים, וא"צ סיגופים עכ"ד, וצ"ע לפ"ז למה בכריתות ומיתות ב"ד עדיין צריך יסורים.

בחודש אלול, וכיון שאנו כבר נמצאים במצב של תכלית התשובה שהוא הקירבה, כבר קל מאד לסלק ליכלוך החטא ממנו כדי להיות בגדר טהור גמור.

ויש לצרף לזה מש"כ בשפתי חיים שם עמ' שט בשם מהר"ל בביאור דברי רע"ק לדמות טהרת ישראל למקוה דמקוה הוא מצד האדם שמנסה להתדבק ולהתדבק להקב"ה בלי שום חציצה, ולפ"ז יש להוסיף דזריקה היינו שגם כשהאדם נמצא במצב של ריחוק עם חציצה ואטימה של חטא, מ"מ הקב"ה זורק עליו מים טהורים מרחוק שיוכל להתקרב.

והנה עיקר זה שהם ימי רצון וקירבה נפעל ע"י תפלת משה רבינו, וא"כ מבואר היטב למה עיקר עסקו של משה רבינו ה' תפלה, דחפצא של תפלה הוא קרבת ה', וע"י תפלתו פעל לדורות עולם שיהיו ימים אלו ימי קירבה בעצם גם כשאדם נמצא במצב של חטא, ולכן גם אנחנו צריכים להיות עסוק בתפלות ותחנונים כדי לחזק ולהעצים הימים של קירבה בקרבינו ואז ממילא יהי לנו קל מאד לבקש סליחה על העבירות. ולכן הכניסו כל סדר ימי הרחמים והסליחות בצורה של תפלה וגם פרטי התשובה הכניסו בשמו"ע וצורת הווידוי הוא תוך בקשת רחמים שיכפר לנו על החטאים. ולפ"ז א"ש הגירסא במדרש להקדים תפלה לתשובה דיש זמנים שהעיקר צריך להיות התפלות וההתקרבות להקב"ה ורק אח"כ חקל התשובה.

בעושה תשובה בעשי"ת א"צ ד' חילוקי כפרה

והנה הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל [במשנת ר' אהרן ח"ב עמ' רי"ט ורכ"א] חידש חידוש עצום דמסתבר לו דמה דיש ד' חילוקי כפרה [דמ"ע מהני תשובה מיד, ומל"ת רק בצירוף יו"כ, כריתות ומיתות ב"ד רק בצירוף יסורים, וחילול ה' רק בצירוף מיתה - יומא פו.] היינו רק אם עשה תשובה בשאר ימות השנה דבזה אמרין דפעמים שזה לא מספיק, אבל אם עשה תשובה בעשי"ת, מתקבלת תשובתו מיד וכלשון הרמב"ם, ושוב א"צ דבר נוסף, [אולם ע"י ברבינו יונה מובא בהערה מבואר להדיא לא כן ¹⁷ ויל"ע בל' הרמב"ם ¹⁸ ועי' בהערה

¹⁷ וז"ל "ועל זה שאמרו חז"ל יומא פו. כי על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים, יש שאלה: והלא כתוב (ויקרא טז, ל): "מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו" והתשובה בזה, כי מה שנאמר "לפני ה' תטהרו" מצות עשה על התשובה, שנחפש דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה' ביום הכיפורים. ואף על פי שנתחייבנו על זה בכל עת - החיוב נוסף ביום הכיפורים, והטהרה אשר בדינו היא התשובה ותיקון המעשים, אבל מה שכתוב (שם): "כי ביום הזה יכפר עליהם לטהר אתכם" - שהוא אמור על הטהרה, שהשם יתברך מטהר אותנו מן העון ומכפר עלינו כפרה שלמה ביום הכיפורים בלא יסורים, זה נאמר על מצות לא תעשה, אבל על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים.

בסוף הקטע] ולהנ"ל יתבאר היטב, דכל מה שצריכים חילוקי כפרה נובע מעוצם הריחוק שנגרם ע"י החטא, וכגודל הריחוק צריך להטריח יותר לסלק החטא ולחזור ולהתקרב, אבל אם הקב"ה נמצא על ידו בלא"ה, כבר אין כאן מצב של ריחוק וא"כ סגי לכאור"א במעשה התפלה והתשובה גרידא. והוסיף מו"ח הג"ר אליהו אליעזר קויפמן שליט"א דלכ' כ"ה בשעיר המשתלח שמכפר לרבי על כל העבירות בלא תשובה ולרבנן עם תשובה וא"צ לד' חילוקי כפרה ולד' ריטב"א [שבועות יג. ד"ה ורבין כל שי' רבי דיו"כ א"צ תשובה הוא עם שעיר המשתלח אבל בלי שעיר מודה לד' חילוקי כפרה, וגם לשי' המנ"ח שס"ד סקכ"ז דנקט בפשיטות דרבי ורבנן פליגי על רי"ש דיש ד' חילוקי כפרה, מ"מ לרמב"ם פ"א מתשובה ה"ד דפסק כרי"ש דיש ד' חילוקי כפרה ומ"מ פסק שם בה"ב דשעיר המשתלח מכפר על עשה ול"ת בלי תשובה ושאר עבירות עם תשובה, ומשמע דסגי בזה לחוד וא"צ דבר נוסף, ובכה"ג לא נאמר ד' חילוקי כפרה, וזה גופא תועלת השעיר יותר מעצם כפרת יו"כ בזמן המקדש, ¹⁹ א"כ בוודאי אפשר להבין כן גם בכל יו"כ בזמנינו אם יעשה תשובה בו ביום שיתכפר בזה לחוד וצ"ע. ²⁰ [והרבה חיפשו עצות בימי הרחמים איך להפטר

¹⁸ רמב"ם פ"א ה"ד "אבל המחלל את השם אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים והוא עומד בתשובה ובאו עליו יסורין אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות" מייירי שעשה תשובה באמצע השנה, מאידך כ' שעדיין עומד בתשובתו, וכי צריך להתחיל מעשה התשובה דוקא בעשי"ת.

¹⁹ כ"ה פשוט ד' הרמב"ם דבה"ב כ' דשעיר המשתלח מכפר על קלות בלי תשובה ועל חמורות עם תשובה ובה"ג כ' דכ"ז בזמן המקדש אבל בזמננו אין שם אלא תשובה ובה"ד כ' דאע"פ שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יו"כ מכפר יש עבירות שאינן מתכפרים רק בדבר נוסף, ומשמע דזה הגבלה לתשובה בזמן הזה וכן מפורש בפיה"מ סוף יומא שמביא החילוקי כפרה וע"ז כ' דכ"ז רק באין שעיר המשתלח אבל בשעיר המשתלח "כבר ידעת" שזה מכפר על הכל כמבואר ריש שבועות. אולם דעת הגביר"א יומא פה: ד"ה ולכ' ס"ל בד' הרמב"ם דתמיד שעיר מיקל חד דרגא וא"כ חילול ה' בעי עכ"פ יסורים, ומהרלב"ח בספרו תוס' יוה"כ [יומא פו. ד"ה עבר] דדקדק ממש"כ הרמב"ם בה"ד ולעולם אי"מ לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורים וכו' בא לרבות דגם בזמן שביהמ"ק קיים דאיכא שעיר אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין. ומש"כ הרמב"ם בה"ב דשעיר מכפר על הכל עם תשובה י"ל דזה כפרה קלישא אבל אינו כפרה גמורה. ומביא ראיה דהא יליף דיסורין ממרקין מדכתיב ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, דאיירי בשלמה המלך שהביא עליו יסורין לכפר לו מה שחטא, והלא בזמן שלמה היו מקריבין שעיר אלא ודאי שצריך גם יסורים. אולם הגריש"א זצ"ל בהערות ליומא שם דחה דהא דאמר על שלמה ופקדתי בשבט פשעם לא היה אלא לעוררו אל התשובה.

²⁰ הנה הבנה זו בד' ר' אהרן קוטלר זצ"ל שמעתי ממורי הגרמ"י רייזמן שליט"א בשיעוריו לרמב"ם הל' תשובה ואמר ע"ז שמצוה לפרסם, אולם ידידי הג"ר אברהם משה נוסבוים שליט"א העיר דלמדקדק בלשון ר' אהרן יראה שאין כוונתו כן ונביא תו"ד ר' אהרן: אחרי שדקדק מד' הרמב"ם דהתשובה בימים אלו מקובלת יותר [הבאנו דבריו לעיל] כ' דידוע כי כל יום מעשי"ת מתקן אותו יום של ימות השבוע וחוזרים הימים שכבר נאבדו ונתקלקלו, ובימים אלו התשובה מתקבלת באופן אחר לגמרי דתשובה הוא קירוב אחרי ריחוק וכיון שיש כבר קירבה ממילא התשובה מתקבלת יותר וע"ז הוא מסיים "ומסתבר מאד שאי"ז

יסורים ומיתה אפשר לצאת באופנים אחרים ע"ש הרבה דברי חזוק]

עכ"פ המבואר מדברינו דכל מה שאנו זוכים בימי הרהורים והסליחות, נובע ממש"כ בפסוקים בפרשת עקב שמשא רבינו מעיד על עצמו שהתנפל לפני ה' מ' יום ומ' לילה והתפלל עלינו בלי שיעור וגבול וכד' הרמב"ן, ועד כמה יש לנו להכיר טובה למשה רבינו על כך. ומבואר דתפלות אלו הכתובים כאן וענין התפלה הכללית הנרמזת במש"כ ולעבדו בכל לבבכם וגו' ל"ש זל"ז דמש"כ הוא דין תפלה כללית של כל יום, אבל מש"כ כאן הוא התפלה המיוחדת של עולם התשובה דימי אלול ותשרי.

האם איסור מלאכה דיו"כ דומה לשבת

הנה מצינו הבדל באיסור מלאכה דיו"כ משאר ימים טובים, דבשאר ימים טובים כתוב הלשון **כל מלאכת עבודה לא תעשו**, והאריך הרמב"ן בפ' אמור [ויקרא כ"ג ז'] לפרש דכוונת הפסוק דכל שאינו לצורך אוכל נפש אסור אבל מלאכת או"נ מותר, עוד מבואר דזה רק לאו, אבל לענין יו"כ כתוב [שם פסוק כ"ח] וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, שלל בזה כל מלאכה וכמו בשבת, וביאר הפסוק הטעם בזה "כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם לפני ה' א"א" וממשיך "כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו' וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא בקרב עמה והוסיף עוד לאו **כל מלאכה לא תעשו חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם** [אפי' בחו"ל כשליכא כפרה בביהמ"ק- ספורנו] והוסיף עשה שבת שבתון הוא לכם וגו'.

ופי' הספורנו כי ראוי ביום הזה לפנות משאר עסקים לתת לב להשיג מחילה וכפרה על היפך הן ביום צומכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגושו [ישע' נ"ח ג'] ובהיות שרוב מי שיחטא בענין העיני יעשה זה לתיאבון בלבד ורוב מי שיחטא בעשות מלאכה חוטא להכעיס ענש כרת על הבלתי מתענה וענש אבדן נפש על עשיית מלאכה. וכ"כ בס' החינוך מצוה ש"ז דטעם מצות השביתה ממלאכה הוא כדי שלא נהי' טרודים בשום דבר ונשים כל מחשבותינו וכל כוונותינו לבקש מחילה וסליחה מאת אדון הכל ביום זה. [ולעיל במצוה שט"ו בלאו דלא תעשה מלאכה כ' דכבר ביאר למעלה ענין האיסור במצות השביתה וכוונתו הוא למש"כ אצלינו לקמן במצוה ש"ז אלא שבדפוסים הראשונים נסדרו בתחלה כל מ"ע שבפרשה ואח"כ הלאוין וכמ"ש בהג' מנ"ח החדש במצוה ק"ח]

נמצא דיסוד חומר איסור מלאכה נובע מזה שצריך להיות עסוק ביום זה להשיג מחילה וכפרה ולכן אסרה

מד' חילוקי כפרה בפרט על חילול ה', כגון ע"י לימוד תורה ועשיית חסד כמבואר ברבינו יונה, ואדמו"רי בעלז דיברו הרבה מזה שעיקר הדין על חילול ה' וצריך עצות לזה ואמרו ע"פ הפסוקים אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורתך תלמידנו ונא' זאת התורה אדם כי ימות וגו' הרי דעמל התורה כיסורים ומיתה, עוד אמרו דמבואר ע"פ הרמב"ם הנ"ל דשעיר המשתלח א"צ ד' חילוקי כפרה ואיתא בספרי ומדרש ר"פ האזינו מה שעירים מכפרים על חטאות כך דברי תורה מכפרים על חטאות, וא"כ ע"י לימוד תורה הו"ל כשעיר המשתלח שא"צ חילוקי כפרה, ולר' אהרן יש לנו עצה קלה לעשות תשובה בעשיית, וכבר יש לנו חידוש כע"ז בד' המנ"ח סוף מצוה שס"ד וחיד"א במדבר קדמות ח' אות י"ח, וחרדים מצות התשובה פ"ג בשם הרמ"ה, ופי' ריא"ף על עין יעקב יומא פו: וכלי חמדה פ' נשא סק"א והובא במטה אפרים סי' תר"ג אלף המגן סק"ז שבכל תשובה מאהבה א"צ ד' חילוקי כפרה, וכתב ע"ז הבני יששכר [מאמרי חודש תשרי מאמר ד - גדולה תשובה דרוש יד] שחיד"א כתב כן בשם גדולי הקדמונים אבל לא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, "אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה", ולד' הצ"ח שהבאנו לעיל כל תשובה בעשיית דינו כתשובה מאהבה וא"כ גם לפ"ז יוצא דבעשיית א"צ ד' חילוקי כפרה עוד יסוד כ' בני יששכר שם בשם החיד"א בכמה מקומות בשם להרב עיר בנימים דבולומד תורה לשמה א"צ ד' חילוקי כפרה וכ' ע"ז הבני יששכר "צ"ע בזה ממצע דדוד, וגם צריך עיון מסוגיית הש"ס, אבל כיון שפסק כן הרב הגדול הנ"ל בודאי היה לו ראיות וקיי"ל כוותיה בבית דין של מעלה". וגם ר' אהרן קוטלר ה' רב מובהק בדורו וא"כ נקווה שפוסקים כן בב"ד של מעלה, ועי' משך חכמה סו"פ וילך בהפטרה דתשובה ישראל שמחדש שבשעת נעילה שהקב"ה דן יחידי אפשר לפעול כפרה על חילול ה', וע"ע ט"ז בהקדמה לסי' רמ"ב דכל השומר שבת ועשה תשובה מוחלין לו על כל עוונותיו וא"צ לחילוקי כפרה וכ' בספה"ק [ע' באר מים חקת י"ט י"א ד"ה והשנין הטעם לפי שאור השבת גדול כ"כ שאין שם אחיזת החיצונים כלל ועי' שפ"א תצוה תרס"א, ועי' פלא יועץ ערך סגולה שרשם כל הדברים שסגולתם להתכפר מכל העוונות ויל"ע בגדר דברים אלו האם הכוונה שא"צ חילוקי כפרה, ועי' בהקדמה לספר דרך פיקודין דמש"א חז"ל תשובה תולה עד יו"כ א"צ לחכות ליו"כ בפועל רק אפשר להתקשר לקדושת יו"כ כל השנה וכן בחי'

תלו בגדרי חילוקי כפרה שהי' רי"ש דורש אלא בתשובה בלבד ומצד התקרבות הבורא בימים אלו" וביאר ידידי הנ"ל דאין כוונתו לפטור מחילוקי כפרה, רק כוונתו על חלק התשובה שעליו לעשות, דס"ד דמי שעבר עבירה חמורה קשה יותר שיתקבל חלק תשובתו, קמ"ל דלפחות חלק התשובה יתקבל מיד ויהי' מרוצה למקום, דזהו חפצא של תשובה להתקרב למקום וזהו מעלת ימים אלו, אף דעדיין צריך תהליך כפרה נוספת לסלק החטא לגמרי, וכן מש"כ שם דע"י עשיית הימים עצמם מתוקנים, שימיו שהיו פגומים ע"י החטא, זה יכול להיות ע"י תשובה בעצמו, ומ"מ יצטרך זיכור נוסף לסלק החטא לגמרי, וכ"ה פשטות הגמ' **שבועות יג:** לענין שעיר המשתלח כשפריך ה"ד אי דעשה תשובה הרי בעבר על מ"ע מתכפר מיד וכו' הרי דמדמי ענין חילוקי כפרה גם במביא שעיר המשתלח, וכן י"ל בד' הרמב"ם דשעיר המשתלח על עשה ול"ת מועיל במקום חלק התשובה, ועל שאר עבירות עם תשובה מועיל בתורת יו"כ ועדיין צריך יסורים ומיתה. וכן כל מי שעושה תשובה מאהבה יתכן שיתפכו לזכיות אף שעדיין צריך כפרה נוספת, וכן ישראל שחטאו בעגל ועשו תשובה ונמחל להם ומ"מ נאמר עליהם וביום פקדי ופקדתי וכמ"ש לקמן בשם שפ"א לענין חטא העגל.

התורה כל מלאכה אפי' אוכל נפש, ומה שהחמיר לענוש כרת כיון דרוב מי שיחטא בו יהי' להכעיס.

והנה ז"פ דלא יתכן להחמיר ביו"כ יותר משבת מטעם הנ"ל כיון דגדר האיסור הוא "מלאכה" וכל מה שאיננו אסור בשבת לא מוגדר כמלאכה, אולם עדיין יש להסתפק להיפך דכיון דטעם איסור מלאכה דיו"כ אינו כשבת וגם חזינן דהעונש לא חמיר כ"כ דשבת בסקילה ויו"כ בכרת, אולי לא החמירה התורה כ"כ באיסורו וכל מה שלא נכלל בשם מלאכה וצריך עוד מקורות לאסור בשבת לא נאסר ביו"כ, או דילמא כיון דיו"כ נקרא שבת שבתון כמו שבת שנא' "וביום השביעי יהי' לכם קודש שבת שבתון לה'" [שמות ל"ה ב'] איסור מלאכה שבו מוגדר כמו שבת וכל מה שאסור בשבת אסור ביו"כ. ויש בזה כמה נפק"מ לדינא שיבואר לקמן.

ובאמת לשון המשנה מגילה ז: אין בין יו"כ לשבת [היינו בענין איסור מלאכה דבלא"ה יש ה' עניינים - מאירי שם] אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת מ' שאין שום נפק"מ אחרת. [וכבר העיר ממשנה זו בטו"א שם ד"ה אין בין ובשג"א סי' ע' דיקשה לרפרם להלן ובחי' חת"ס הנדפס בחי' חת"ס החדש ליומא סו: דחה ד' שאג"א וחי' באופ"א ועי' תשו' הנו"ב לתלמידו בעל תשובה מאהבה ח"א סי' כ"א ועי' ישורון א' עמ' ל"ט במאמר מהרי"ל דיסקין ליישב קו' זו]

והנה מצינו עיקר נדון זה בש"ס ובראשונים ובאחרונים ונבארם בקיצור אחד לאחד בעז"ה.

איסור הוצאה ביו"כ

בש"ס מצינו הנדון לענין איסור הוצאה, ביומא סו: וכריתות יד. ונוסח הגמ' הוא אי יש עירוב והוצאה ליו"כ, ול' עירוב צ"ב ורש"י יומא וכריתות שם פי' דקאי על הדין דרבנן דעירובי חצירות ²¹ וצ"ב דזה כבר דין דממילא דאם יש איסור הוצאה ממילא יש צורך לעירוב ומה הענין להזכיר כאן עירוב וכ"ה הגבורות ארי ביומא שם, ותוס' כריתות ד"ה עירוב פי' דעירוב והוצאה הוא דבר אחד היינו שנתערבה ההוצאה עם שאר המלאכות דשבת לאיסור ולא נתערבה עם שאר מלאכות דיו"כ וצ"ב מה רצה להוסיף בזה וכן דהול"ל עירוב הוצאה ולא עירוב והוצאה, ורבינו אליקים ביומא פי' דעירוב קאי על דין עירוב תחומין.

²¹ ולפ"ז בדרך צחות יש להעמיד השאלה האם נכון ללמוד מס' שבת [דמתחיל עם איסור הוצאה וחלקים רבים בהמשך המס'] הוא במלאכת הוצאה] וגם מס' עירובין שכולה השלמה להוצאה כהכנה ליו"כ או דיו"כ ל"ש למס' אלו כלל.

והנה לא נתפרש בגמ' שורש השאלה, וריטב"א ותו' הרא"ש ביומא שם פי' דכיון דהוצאה אינה מלאכה גמורה רק שנלמד ממש"כ ויכלא העם להביא [שמות ל"ו ו'] או ממש"כ אל יצא איש ממקומו [שם ט"ז כ"ט] ודרשינן אל יוציא א"כ לא נכלל בסתם מלאכה ואולי ביו"כ לא נאסר. [ובתוס' ישנים יומא שם פי' הטעם דהוצאה מלאכה גרועה כמ"ש תוס' ריש שבת] ומו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בספרו ילקוט שיעורים שבת סי' ט' הביא ממשאת משה סי' י"ב שתלה המחלוקת אי הוצאה מקרי מלאכה בגירסת הגמ' ריש הזורק צו: אי הוצאה דנלמד מויכלא העם להביא נלמד מגז"ש דיו"כ דאיירי בשבת ממילא נדע דאסור ולא דהו"ל שם מלאכה, או כג' ר"ח המובא בתו' שם בד"ה וממאי דאיירי בחול דרחמנא קריי' מלאכה שנא' אל יעשו עוד מלאכה בבוקר בבוקר, [ומו"ז פקפק עליו ופי' באופ"א הבאתי דבריו לקמן בענין מלאכת מחשבת] ובשג"א סי' ע' כ' להסביר ע"פ גמ' בביצה יב. דלד' רבה נחלקו ב"ש וב"ה אם יש איסור הוצאה ביו"ט והצד להתיר מדהזכיר ירמיה לא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת [ירמיה י"ז כ"א-כ"ב] ויש לדייק דוקא שבת דחמיר דבסקילה ולא יו"ט וא"כ ה"נ יש לדייק דוקא שבת ולא יו"כ דהוא רק בכרת וא"כ אי נסבור כרבה יהי' בזה מח' תנאים וא"כ כ"מ שתמצא דיש איסור הוצאה תוכל ליישב דאתיא כשי' ב"ש. ולפ"ז למסקנא לד' רב יוסף דלכו"ע יש איסור הוצאה ביו"ט א"כ פשיטא דגם ביו"כ יש איסור הוצאה ומוזה התפלא טובא על ראשונים ואחרונים שנתחבטו איך לפסוק בזה להלכה כשיש לנו סוגיא ערוכה בביצה.

הוכחתו של רפרם ²²

והנה בגמ' יומא שם הביא רפרם הוכחה לנדון זה ממה שדרשו להכין איש עתי לשעיר המשתלח עיתי אפי' בשבת לומר שדוחה את השבת וביאר רב ששת דנפק"מ בשעיר חולה שצריך לישא אותו על כתיפו, ²³ ואמר

²² החת"ס יש לו דרשות לשבת שובה "בסוגיא דרפרם" ועסק בסוגיא דכריתות ויומא בימים אלו כמבואר בדרשתו ובחידושו הנדפסים בחי' חת"ס החדש דמכון חת"ס עמ"ס יומא סו: ובדרשות חת"ס כ"ח ג' ויובאו קצת מדבריו בתוך דבריו וע"ש בדרשות איך שפי' הא דיש אוכל אכילה אחת וחייב חמש חטאות דכריתות יג: באופן שנוגע לכפרת יו"כ.

²³ ועי"ש ריטב"א דנקט דעזרה הוא רשה"ר גם לענין שבת ולכן כ' דצ"ל דהכוונה העברת ד"א ברשות הרבים דהוא תולדה דהוצאה, אבל מרש"י פסחים סה: ד"ה הרכבתו ורא"ש תמיד פ"ה מ"ה מבואר דעזרה הוא רק רשה"ר לענין טומאה, ומה דלא אמרינן מצד איסור תחומין כ' רש"י כיון דתחומין דרבנן ולד' הרמב"ם פכ"ז משבת ה"א דתחומין די"ב מיל דאורייתא תי' בנו"ב תניינא או"ח מ"ו דברייתא זו אתיא כר' יהודה דמירושלים לצוק הי' רק עשרה מילין ובשו"ת דובב מירוש' ח"ג סי' צ' תי' ע"פ מנ"ח מצוה כ"ד וכ"ה דעת רמב"ן עירובין יז. דגם לענין תחומין י"ב מיל מהני עירוב וא"כ הי' אפשר לתקן ע"י עירוב, ויל"ע דגם באיסור הוצאה יוכל לעשות בהיתר כגון להוליך השעיר בתוך עגלה או

מיייתי דברי איזה אמורא במקום אחד בסתם ובמקום אחר מיייתי לי' ודחי לי' בשתי ידיים כהך דהכא ולא עוד אלא שבמקומן לא מדחי לי',²⁴ ומרן החת"ס נדרשתו לשבת שובה תקס"ט נדפס בחי' יומא סו: ושם מה שנדפס מכת"ן כתב דהאי סברא דהכשירו בכך קשה להמציא דהרי רפרם לא ס"ל כך רק הש"ס נדחק כן שלא נוכיח דליכא איסור הוצאה ולפ"ז ביש לנו רא"י מצד אחר דליכא איסור הוצאה לא נימא סברא זו כלל ע"ש באריכות בכמה אופנים איך ליישב במה נחלקו הסוגיות, ורעק"א בגליון הש"ס כריתות שם ציין לד' רש"י בסוטה מא. ד"ה מכאן שהביא שני הצדדים, וע"ע בקובץ הערות סי' י"א אות ח' דנחלקו גמ' יומא וקריתות בדין הואיל ואשתרי אשתרי ע"ש, ובתו' ישנים יומא סו: ד"ה עתי הציע דאין מח' בין הסוגיות דביומא נתפרש דמיירי בשעיר חולה ול"ש לומר ע"ז מצותו בכך דאין דרכו להיות חולה אבל גמ' כריתות הכוונה לאיסור תחומין ועד"ז כ' בשאג"א סי' ע' אלא שדחה בתו' דסתמת הגמ' לא משמע דרפרם דיומא ורפרם דכריתות מיירי בשני מקרים שונים וכ' חת"ס דכנר' לא ראה השאג"א דחיית הראשונים.²⁵

²⁴ והא דהביאו התוס' דד"ת עניים במקומם וכו' מקורו מירושלמי פ"ג דר"ה והתם מיירי במה שמפורש בירמי' שהקב"ה צוה במצרים על שילוח עבדים וכפ' וארא רק נרמז במש"כ ויצום וגו'. אבל לא מצינו שישתמשו בזה לענין דחיית מימרא דאמורא.

²⁵ בר"ה תשפ"ד הבאנו ד' הקדושת לוי דבר"ה שחל בשבת אין הקב"ה כותב את הדין דאין כתיבה דוחה שבת כי אם לצורך פיקו"נ ולכן כותב רק ספרי חיים, ומה שכל ר"ה דיש ג"כ איסור מלאכה כותב שאני ר"ה דמצותו בכך והבאנו ד' גמ' אלו דכריתות יד., אולם לנתב' כאן יש בסברא זו מח' הסוגיות וגמ' דיומא לא ס"ל כן וא"כ ד' הקדושת לוי צריך להיות בכל ר"ה, ושמעתי לפקפק על עצם ד' קדושת לוי דהרי בפועל רואים במשך השנה דהי' ספרי מתים פתוחים ולבד מה דל"ק למה שהרחבנו דקאי על חיי עוה"ב, אבל בלא"ה שמעתי מאחי הגר"ר יעקב שליט"א בעמח"ס בצל הקדוש דבר נכון, דהדבר פשוט דד' הקדושת לוי נאמרו כענין המתקה כמו שהי' רגיל לדבר להקב"ה בכל צורה של לימוד זכות על ישראל ה"נ הגיד פירושים כאלה בשביל להמתיק דינים מכלל ישראל, וכמו שהורב פירושים מצדיקים לא נאמרו כדי לפרש דזה אכן כוונת הפסוק רק שהרעיון התלבש בפירוש זה, כן הי' עושה הקדושת לוי, וכמו שאמר אחד הצדיקים שלא נברא כח הפילפול רק להגיד פילפול ללמד זכות על יהודי ולפ"ז יתכן שאמר כן גם בשנה שר"ה לא חל בשבת בצורת המתקה. ולפ"ז אין חכמה להקשות קושיות על דיבורי הקדושת לוי שכולנו צריכים להמלצתו. עוד אני רוצה לתקן המעשה שהובא שם על שתי נכדי הקדו' לוי שבאו לח"ח כפי שסיפר הגר"ר שמואל צצייק שליט"א להגר"ר גמליאל רבינובין שליט"א ששמע מאביו הגה"צ ר' וועלזל צצייק דשני נכדי הקדושת לוי רצו להתקבל לשיבת מרן הח"ח זי"ע בחודש אלול ומחמת מצב הכלכלי הקשה לא הי' מקום, אבל כשנתודע לח"ח שהם נכדי בעל קדו' לוי קבע מיד לקבלם בשיבה [ולא כמו שכתבתי בטעות דקיבלם רק לאלול] ולפליאתו של המנהל הסביר לו הח"ח שבהיותינו עומדים כעת לקראת יום הדין וכבר מתקרב יומא רבא דר"ה מוכרחים אנו לאסוף עוד ועוד זכיות ולכן חפץ שיהי' אתו נכדיו של הרה"ק מבארדיטשוב כשיהיו עימנו בשיבה הקדושה תתעורר עלינו זכותו הגדולה של סניגורן של ישראל. עוד הראה לי אחי שליט"א בס' יפה שיחתן ח"ב עמ' רי"ב להגר"ר אלהן היילפרין צ"ל מלונדון ששמע מהגר"ר ישראל פרידמן שליט"א ממנטשטער נכד צדיק בית טשורטקוב ששמע מפי איש נאמן שמרן הח"ח הורה לעיין בספר קדושת לוי בפרוס הימים הנוראים באמרו שבימי הדין אנחנו צריכים להמלצת זכותו של בעל הקדו' לוי זי"ע. עוד

רפרם זאת אומרת דאין איסור הוצאה ביו"כ דאי הי' איסור הוצאה א"כ בכל יו"כ נוגע שאלה זו, ומ' סתימת הגמ' דקי"ל כרפרם, אולם כבר העירו שם בתוס' ד"ה אמר דכריתות יד. יש המשך לגמ' זו דדחו הרא"י דאולי שאני שעיר המשתלח ביו"כ דהכשירו בכך, [דומיא דתמידין שקריבין בשבת- רש"י] ומסיק אלא רפרם ברותא הוא ויש גורסין בדותא הוא הרי דדחה הש"ס דברי רפרם. אלא דצ"ע דלא נתפרש ד"ז במקומו ביומא, וכ' התוס' בכריתות שם ד"ה אלא דרגילות הוא דדברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר. ולפ"ז יש לנו לפסוק דלא כרפרם וכך פסק הרמב"ם פ"ח דעירובין ה"ד, ובשו"ע סי' תט"ז ס"ד וכ"פ הרי"ף ביצה יב. [והובא ברא"ש שם סי' י"ט] בלי להזכיר דברי רפרם רק הוכחתו ממה דאמרי' בעירובין ל: מערבין לגדול ביו"כ הרי דבעי' עירוב, אלא שרבים תמהו עליו נב"י אורח סי' תרי"א מהרש"ל ביצה פ"א סי' ל"ה ובפי' רא"ם על הסמ"ג בשם רבינו ישעי' נודע ביהודה בשו"ת תשובה מאהבה סי' כ"א דהתם בתחומין איירי דאסור גם ביו"ט, ותי' שאג"א סי' ע' דשורש הנדון בהוצאה תלוי גם בתחומין לד' הרי"ף בעצמו דס"ל י"ב מיל דתחומין דאורייתא וגם זה נלמד ממש"כ אל יצא איש ממקומו כמבואר עירובין יז: ואם מצאנו איסור תחומין בהכרח דיש גם איסור הוצאה, וגם ביו"ט בעצם יש איסור הוצאה רק דהותר מצד מתוך, כמבואר בביצה שם ע"ש שפלפל לתרץ הסתירה בין גמ' יומא וגמ' כריתות ע"פ סברא זו. [וכבר הבאנו דר' רבינו אליקים ביומא דמש"כ עירוב הכוונה לתחומין]

אולם ברש"י יבמות לד. ד"ה אם נקט בפשיטות כד' רפרם דליכא איסור הוצאה ביו"כ [וכ"ה ברש"י שבת קב. ד"ה אף] וכ' הרשב"א והרמב"ן שם ובביאור הגר"א סי' תט"ז ס"ד דרש"י סבר דשאלת הגמ' בכריתות הוא דחייה בעלמא אבל העיקר כגמ' יומא דכנר' לא ניח"ל לומר בזה ד"ת עניים במקומם וכדהק' השאג"א סי' ע' "ומי יתן שהיו מראין לנו רבותינו אפי' מקום אחד שהגמ'

כסא גלגלים שאגוד במקום פטור למעלה מעשרה טפחים ומבואר בשבת ת. בסוגיא דכוורת דבכה"ג ליכא איסור דאורייתא ע"י מג"א סי' רס"ו סס"ק ז' שכתב כן בהדיא שאם העגלה גבוה יותר מ' אינו חייב על הוצאתו [ומש"כ בתחילת דבריו דיש חיוב אפילו גבוה י' ורחב ד' היינו עבור החפצים המונחים בתוכה דאינם בעצמם גבוהים י', נמצא שהוציא החפצים, אע"פ שלא עשה הוצאה להעגלה שהוציא] ובשו"ת מחזה אליהו ח"א סי' מ' צירף פטור זה להתיר להוליך זקן בכסא גלגלים ע"י גוי דהוי שבות דשבות לצורך מצוה, [אולם בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד פ"ח פקפק דהחלק ביצא הוא רק הידית של הכסא ול"ה חלק מן החפץ רק דבר נוסף ובכה"ג לא נאמר דין אגוד, ויל"ע אי נקודה זו תליא במח' אביי ורבא בסוגיא דכוורת שם בקרומיות של קנה]. ואולי ע"י עגלה לא נחשב שנשלח ביד איש עתי שצריך בידו דוקא. גם יל"ע אם אפשר לשלוח ע"י שנים ויהי' בגדר שנים שעשו או ביד איש אחד דוקא, וכן אם ירכיבונו שלא כדרך, אי נחשב שנשלח ביד איש עתי. עוד י"ל דבאמת יש אופנים שלא יהי' הוצאה דאורייתא כגון שיעמידו באמצע הדרך ע"ג כרמלית או מקום פטור, ומ"מ התירה תורה בשופי בלי דוחק.

מח' רי"ש ורע"ק אי חלבי שבת קרבין ביו"כ

עוד מצינו בגמ' מח' רי"ש ורע"ק בשבת קיד. אי חלבי שבת קרבין ביו"כ הסמוך לה [בזמן שקידשו ע"פ ראייה] דלד' רע"ק אין קרבין ומבואר שם בגמ' דלפ"ז קדושת יו"כ חמורה כשבת ואין תוקעין ביניהם להבדיל בין קדושה קלה לחמורה, ובשאג"א סי' ע' דן להוכיח משם דלא כרפרם דא"כ אכתי קדושת יו"כ קלה משבת ודחה דגם לרפרם מדרבנן גזרו על הוצאה וצריך עירוב עי"ש באריכות.

עוד מבואר שם בגמ' דיו"כ שחל בשבת אסור בקניבת ירק וביו"כ לבד התירו, וד' רש"י שם דאיסור קניבת ירק מדאורייתא ממש"כ "שבתון" והק' בתוד"ה אלא דא"כ איך התירו ביו"כ והכריח מטעם זה דגם בשבת הוא רק איסור דרבנן, אבל ביאור ד' רש"י ע"פ מש"כ רש"י בעצמו שם לחלק בין שבתון שכ' אצל שבת ושבתון שכ' אצל יו"כ דבשבת איירי באיסור מלאכה וביו"כ איירי בעינוי, וא"כ י"ל דדרשת איסור קניבת ירק הוא דוקא בשבת וכ"כ בלח"מ פ"א משביתת עשור ה"ג בד' המ"מ שם.

איסור הבערה ביו"כ

עוד דן בשאג"א בסי' ע"א האם יש איסור הבערה ביו"כ למ"ד הבערה ללאו יצאתה ומבואר בתוס' פסחים ה': ד"ה לחלק בשם ריב"א דאין ע"ז שם מלאכה ולא הי' אסור ביו"ט א"כ גם ביו"כ לא נאסר. ומסיק דגם לרפרם דליכא איסור הוצאה ביו"כ מ"מ יש איסור הבערה, דשאני הוצאה דמלאכה גרועה ולולא פסוקים לא היינו יודעים בכלל לאסור ולכן נימא דלא חידשה תורה רק בשבת, אבל הבערה לולא דלא תבערו אש ללאו יצאת הי' שוה לשאר מלאכות, וא"כ השתא דנאסר בלאו אסור גם ביו"כ.

איסור מחמר ושביתת עבדו ובהמתו ביו"כ

עוד דן בסי' ע"ב באיסור מחמר דנתחדש בעשרת הדברות בלא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך וא"כ אולי לא נכלל במלאכה דעלמא, ומסיק דוודאי יש גם איסור מחמר דאל"כ איך מבואר בחולין קא: דרק יו"כ לגבי שבת הוי איסור כולל אבל שבת לגבי יו"כ הוא רק מוסיף להחמיר דבסקילה הלא גם שבת ליו"כ הוא כולל

ראיתי מובא סגולה נפלאה שבדוק ומנוסה, למי שאינו מצליח לתקוע בשופר שיזכיר זכותו של הקדושת לוי ויעלו התקיעות כהוגן. ואדמו"ר מתולדות משה שליט"א העיר ששנה אחת לא מצא השופר שלו וביום א' תקע בשופר אחר ולא הצליח כלל עד שא' אמר לו סגולה הנ"ל ואכן ביום השני עלו כל התקיעות כהוגן.

איסור מחמר [ולרפרם ל"ק דעיקר דינו תלוי במח' תנאים ב"ש וב"ה ביצה יב. כדכ' שאג"א לעיל] ולכן מסיק דיש ביו"כ איסור מחמר וזה גם לצד דאין מחמר נוהג ביו"ט.

עוד דן בשאג"א בסי' ע"ג בשביתת עבדו ובהמתו דאינו אלא עשה דלמען ינוח האם שייך ביו"כ, ומחמר שאני דנחשב שהוא בעצמו עושה המלאכה, ואין להביא ראיה ממה דשבת לא נחשב איסור כולל לגבי יו"כ כיון דלמי שאין לו עבד ושפחה או בהמה לא נוגע איסור זה, [אבל מחמר הוא בכל בהמה] ומסיק מסברא לפי השיטות דאין דין שביתת עבדו ובהמתו ביו"ט כיון דא"א ללמוד יו"ט דקיל משבת דחמיר, א"כ ה"נ ביו"כ דא"א ללמוד משבת דחמיר וכן הסכים במנ"ח מצוה שי"ז, וכן מבואר בהגהות רעק"א או"ח סי' רמ"ו במג"א סק"ב.

חילוק מלאכות ביו"כ

עוד יש נדון האם יש דין חילוק מלאכות ביו"כ, דהנה בשבת אם עשה כמה מלאכות בהעלם אחת חייב על כאו"א כמבואר בשבת ע. מב' מקורות וביו"ט מפורש בסוף מכות כא: דלא נאמר דין חילוק מלאכות לענין מלקות ופירש"י ד"ה ואין דאי חילוק מלאכות נלמד מהבערה הרי ביו"ט לא יצאת הבערה לחלק ואי נלמד מועשה מאחת מהנה זה שייך רק באיסורי חטאת, ויל"ע מה דין יו"כ ודן בזה בטורי אבן מגילה ז: ובמנ"ח מצוה שי"ז סק"א ותלאו זה במקור דין חילוק וכנ"ל דאם זה מצד הבערה לחלק יצאת א"כ גם יו"כ כיו"ט, אבל אם נלמד ממ"מ מאחת מהנה נוגע גם ליו"כ שיש בו חטאת ורעק"א בדו"ח סוף מערכה ז' נקט דכיון דביו"כ יש חטאת פשיטא דיש דין חילוק מלאכות.

דין מלאכת מחשבת ביו"כ

עוד יש לדון האם נאמר תנאי דמלאכת מחשבת ביו"כ דיסוד מלאכת מחשבת נלמד ממשכן וזה בשבת אבל יו"כ לא נלמד ממשכן ושאלה זה נוגע גם ביו"ט וחקר בזה מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בספרו ילקוט שיעורים שבת סי' ג' והביא ד' התוס' סנהדרין כו. ד"ה לעקל ומו"ק יג. ד"ה נטיבה דבשביעית לא בעי' מלאכת מחשבת וא"כ לכ' ה"ה ביו"ט ויו"כ, אולם הוכיח דוודאי יש דין מלאכת מחשבת דהרי לשי' החלקת מחוקק אה"ע סי' קכ"ג סק"ה כתיבת גט בשמאל כשר ולא דמי לשבת דדין כלאחר יד הוא מצד מלאכת מחשבת דנלמד ממשכן ול"ש בגט, וא"כ אי נימא דביו"כ ויו"ט ליכא דין מחשבת לא יהי' פטור דכלאח"י ופשוט שאינו כן, ועוד דדין מלאכה שאין צריך לגופו נלמד ממלאכת מחשבת כמבואר בחגיגה י: ומפורש בביצה ח. לענין עשיית גומא

אי שבת ויו"כ נחשבים קדושה אחת

והנה בעירובין ל"ח ל"ט יש נדון אי שני ימים טובים של גליות או שבת ויו"ט הסמוכים זל"ז נחשבים קדושה אחת או שני קדושות, ויש בזה חומרא וקולא דאי נחשב כקדושה אחת א"צ שני עירובי תחומין ונאכל עירובו בראשון הולך בשני, ולחומרא דביצה שנולד בראשון אסור בשני. עוד קולא יוצא אי קדושה אחת דמותר לעשות מעשה הכנה מיום א' לחבירו אבל אי הוי שני קדושות אסור להכין כגון לעשות עירוב או לבשל מיום לחבירו [אבל מעשה קל מותר עי' מג"א תרס"ז סק"ג] ולהלכה פסק הרמב"ם פ"ח דעירובין ה"ח דשבת ויו"ט שני קדושות לחומרא לענין עירוב, ולענין ביצה שבת הסמוכה ליו"ט אסור כמבואר בפ"א משביתת יו"ט הכ"ד, ובשני ימים טובים של גליות הוא ב' קדושות אפי' לקולא דביצה מותרת כמבואר בהל' שביתת יו"ט שם וכ"פ בשו"ע או"ח סי' תט"ז ובשני ימים טובים של ר"ה ש' הרמב"ם דנחשב כקדושה אחת אפי' לקולא לענין עירוב ודעת הראב"ד ה"ח דלא נחשב קדושה אחת רק לחומרא לענין ביצה. ובמג"א סי' תט"ז ובמשנ"ב סקי"א מבואר דקי"ל כשי' הרמב"ם.

והנה בגמ' לא נתפרש כלל ביו"כ ושבת הסמוכים זל"ז [בקידשו ע"פ ראי'] האם נחשב כקדושה אחת או לא, ורמב"ם שם בה"י חידש מעצמו דנחשב כקדושה אחת וכ' המגיד משנה דטעמו גלויה כיון דשווים הם באיסור מלאכה, והביא דכן הכריע הרשב"א רק שלא הוסיף דנוגע רק בזמן שקידשו ע"פ הראי' [אולם נפק"מ למחמיר להתענות יומיים עי' להלן] ובמג"א סי' תרכ"ד סק"ז כשהאריך בהלכות הנוגעות למי שמחמיר להתענות ב' ימים יו"כ²⁶ ובאופן דיו"כ חל ביום ה' וא"כ אותם המחמירים נוהגים יו"כ גם ביום שישי וא"כ יל"ע אי מותר להכין מע"ש לשבת,²⁷ והביא דברי הרמב"ם והסתפק אי כוונת הרמב"ם רק לחומרא והוי כיו"ט הסמוך לשבת דאסור בהכנה כמבואר בסי' תט"ז ס"ב או

ביו"ט דשייך פטורא דמלאכה שאצל"ג, וכן היעלה על הדעת דסוגיא דשבת עב: בחשב לחתוך תלוש וחתך מחובר לא נוגע ביו"ט ויו"כ, ובהכרח דהגם דמלאכת יו"ט ויו"כ לא נלמד ממשכן אבל כיון דאקרי שבתון יש לו גדר מלאכת שבת. וצ"ל דשאני שביעית שלא כתוב שם "מלאכה" ולכן א"צ למחשבת ובאמת לא יהי' היתר דכלאח"י, אבל לענין יו"כ ויו"ט שכ' מלאכה ילפי' משבת גדר מלאכה.

אולם אכתי יש נפק"מ בין יו"כ ויו"ט לשבת, דהנה מבואר בשבת נ: בד' הרשב"א דנחלקו תנאי שם אי גדר מלאכת שבת הוא לא לעשות מלאכה או לא לעשות מלאכת משכן וא"כ י"ל דרק אי גדר מלאכת שבת הוא לא לעשות מלאכה שפיר דמי יו"ט ויו"כ לשבת, אבל אי גדר מלאכת שבת הוא לא לעשות מלאכת משכן יש לחלק בין שבת ליו"כ ויו"ט לענין סוג מיוחד של מחשבת. דהנה מצינו שתי גדרים במחשבת א: כנ"ל שהוא תנאי בכל מלאכה שיהי' צריך לגופה וכדרכו. ב: דהמחשבה גופא עושהו למלאכה וכזורה ורוח מסייעתו דכ' הרא"ש ב"ק ס. דהגם דהוי רק גרמא אבל כיון שמלאכת מחשבת אסרה תורה ועיקר עשייתה ע"י הרוח החשיבה התורה למלאכה וכד' הרמב"ן שבת ה. לענין מחשבתו משוי' ל' מקום נמצא דמחשבת עשאו למלאכה ענין זה הוא רק במלאכת משכן דמצד ילפותא דמשכן למדנו דעצם המחשבת עושהו למלאכה וזה ל"ש רק בשבת ולא ביו"כ ויו"ט. אולם י"ל דעיקר דבר ד"ז תלוי במח' רש"י ורמב"ם [הובא בס' עין הרוצים] אי מזהירין מן הדין [לכ' הכוונה לחידושו של הרמב"ם בפ"ב ממאכלות אסורות ה"א דבדבר שכבר נאמר בו איסור אפי' בעשה שפיר יש ללמוד גם לאו בקי' וכ"כ בספר המצוות שורש י"ד ורמב"ן חולק עליו אבל עצם כללא דאין מזהירין מן הדין מפורש בש"ס בכמה מקומות כגון יבמות כב:] דאי מזהירין מן הדין שפיר יש ללמוד הכל משבת דכיון דנלמד ממה מצינו משבת יש ללמוד גם חומרא להחשיב למלאכה מה שבעצמותו אינו מלאכה.

ובזה ביאר מו"ז בסי' ט' שם הנדון אי יש איסור הוצאה ביו"כ די"ל דלכו"ע לענין הוצאה לא נחשב שם מלאכה רק ע"י דין מלאכת מחשבת וכדביאר רמב"ן שבת ה. דין מחשבתו משוי' ל' מקום ה"נ עצם איסור הוצאה לא נחשב מלאכה רק ע"י דין מחשבת, וא"כ י"ל בדעת רפרם דס"ל ככל הנאמר לעיל דא"א ללמוד משבת מה שלא הוי בעצם שם מלאכה, אבל החולקים ס"ל דמזהירין מן הדין ושפיר יש ללמוד גם מה שבעצם אינו מלאכה.

²⁶ היינו דבזמן שקידשו ע"פ ראי' הי' חשש דאלול הי' מעובר הגם דרוב פעמים לא הי' אלול מעובר חששו למיעוטא ומה דאנן לא חיישינן כ' בירושלמי פ"א דחלה ה"א מפני הסכנה והי' אמורא שמחמת תענית שני ימים מת, אולם בהגהות מיימוני סוף הל' יוהכ"פ הביא ראשונים שחששו לעצמם עי' בזה באריכות בילקוט שיעורים למו"ז זצ"ל ריש ח"ב, ובדרשות חת"ס שני"ח: הק' דלמה לא ניכול פחות מכשיעור כחולה שיי"ב סכנה ועוד דלכה"פ נאסור במלאכה ושאר עינויים, ותי' דנהי דיש לו לאדם לחוש לכל הספיקות אבל אין המצוות מקובלים כ"כ לפני הקב"ה רק כשעושה על הוודאי ולא על הספק וכל ענין יו"ט שני הוא עונש גלות כמבואר במדרש עה"פ שמוני נוטרה וגו' שה"ש א' ו', ולכן לענין יו"כ לא רצו שיהי' כפרת כל ישראל תלוי בספק ואז לא הי' כפרה גמורה.

²⁷ וידוע קר' רעק"א דלמה לא יהיו המאכלים מוקצה מחמת יוהכ"פ והאריך בזה מו"ז בילק"ש מועדים ח"ב בקו' מיוחד מסי' י"ב ואילך.

יו"כ בחינת שבת של המועדים

ונקדים דברי מהרש"א בחי' אגדות ריש מס' יומא בטעם שם יומא ע"ש שיו"כ הוא יום אחד קדוש בשנה ומתחלת בשבעת ימים ע"ש הקדושה כי ז' הוא קדושה בכל מקום וקדושת היום הזה בגדר הז' כקדושת יום השבת ויו"כ נקרא שבת שבתון כשבת, משא"כ שאר ימים טובים נקראים רק שבתון, וזה שנתן לנו ה' ימים טובים ששה [והם ב' ימי פסח יום א' ויום ז' ויום א' דשבעות ויום א' דר"ה וב' ימי סוכות א' וז' שהם קצת בדמיון ימות החול שמותר מלאכת או"נ ונתן לנו יום ז' יו"כ שהוא בדמיון קדושת שבת שאסור בכל מלאכה, וכמו שהשבת דוגמת עוה"ב כן הוא יוהכ"פ ויותר ממנו שיוה"כ אין בו לא אכילה ולא שתי' דוגמת עוה"ב וגם אין בו כח שטן לקטרג כמ"ש השטן בגי' שס"ד וזהו כמו עוה"ב שאין בשטן עי"ש עוד באריכות.

ובעיקר הדבר שכ' מהרש"א דביו"כ אנו במדרגת עוה"ב ע"ע בדרשות חת"ס [ספר הזכרון בדרשות חת"ס החדש ח"א עמ' תקכ"ן דיו"כ אנחנו במדרגת עוה"ב שאין בו לא אכילה ושתי' כי אם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, ובכל השנה לא חפץ הקב"ה בנפש האדם כי אם בהקרבת הבהמה תחת נפש האדם החוטאת ובזאת יכופר לו, אבל ביו"כ ימעט חלבו ודמו ולא בסגי בנפש הבהמה כדי שלא יהנה מעוה"ז כלל ולהסיג גבול הס"מ, וזהו ומותר האדם מן הבהמה אין פי' ביום שנקרא אין הוא יו"כ הוא בחי' עוה"ב, אז יש מותר לנפש האדם מן הבהמה משא"כ בכל השנה. וראה הערה. ²⁹ [ועי' עבודת ישראל פי' כי תשא ד"ה עוד במד"ר במה שאמרו ז"ל אין בין שבת ליוה"כ פי' שבשבת ויוה"כ עולים עד האי"ן]

יו"כ הוא בחינת השבת שנעשה מכח ישראל

ובפרי צדיק בפ' כי תצא אות א' הביא ד' מהרש"א, וביאר יותר דיו"כ נקרא שבת שבתון היינו השבת שעושים

גם לקולא וא"כ שפיר מותר להכין מיו"כ לשבת, וכ' עליו רעק"א דמד' הרמב"ם מוכח דגם להקל ס"ל דהוי קדושה אחת דהרי אחרי שכ' לענין יו"ט הסמוך לשבת ושני ימים טובים ש"ג יש להחמיר לענין עירוב כ' דלענין יו"כ הוי קדושה אחת משמע דגם להקל ס"ל כן.

ושורש השאלה בכ"ז כ' מו"ז בספרו ילקוט שיעורים מועדים ח"ב מסי' ז' – י"א מה הקובע בקדושה אחת האם בזה ששונים באיסור מלאכה או מה ששונים במצות זכירה וקידוש ועשה דלמען ינוח שזה נגרם מחמת שם שבת, דבפשטות קדושת היום נובע מאיסור מלאכה שנא' ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו [ועי' שבעות יג. תוד"ה לא קראו מקרא קודש], מאידך י"ל הרי נאמר בפסוק ג"כ ויקדש אותו כי בו שבת וגו' א"כ השביתה ע"י זכרון ג"כ מהווה הקדושה ועצם שם היום דשבת ויו"ט קובע הקדושה, ונפק"מ לענין שבת ויו"ט דאי הקובע הוא איסור מלאכה הרי ביו"ט אוכל נפש מותר, אבל אי הקובע הוא שם שבת, יהי' תלוי אי שביתה בהמה אסור ביו"ט דשביתה בהמתו תלוי בלמען ינוח ושם שבת, ועוד יהי' תלוי אי קידוש דיו"ט דאורייתא דרך אז אפש"ל דשבת ויו"ט קדושה אחת, וגם לצד דתלוי באיסור מלאכה י"ל דתלוי בגדר היתר מלאכת או"נ אי בעצם כל מלאכה נאסר ביו"ט כמו בשבת רק שהתירה התורה אוכל נפש כגדר פיקו"נ בשבת וא"כ י"ל דגם לאיסור מלאכה שווים הם או דעיקר מלאכה לא נאסר רק שלא לצורך או"נ וא"כ אינם שווים.

ומזה שהכריעו הרמב"ם והרשב"א דיו"כ ושבת קדושה אחת אף שאין שמותיהם שווים מבואר דהקדושה נקבעת ע"פ איסור מלאכה כן מבואר במ"מ, וי"ל דלשיטתי' אזיל דס"ל בפכ"ט דשבת הי"ח דקידוש ביו"ט דרבנן וא"כ ביו"כ לא תיקנו קידוש וא"כ לא שייך שיהי' יו"כ קדושה אחת עם שבת א"כ הקדושה נקבעת לפי איסור מלאכה, אבל אי נימא דקידוש ביו"ט דאורייתא שפיר י"ל דגם ביו"כ קידוש דאורייתא ויוצאים בתפלה וא"כ גם אם האיסור מלאכה לא יהי' שווים אכתי הי' קדושה אחת עי"ש באריכות. ²⁸

והנה מכל מה שנתבאר נר' דנקטו כולם דזה פשוט דיו"כ אין לו שייכות בעצם לשבת דשבת מצד זכר למעשה בראשית ויו"כ שייכא לכפרה רק הנדון אי במקרה נודמן שיהי' שווה איסור מלאכה דיו"כ כמו בשבת. אולם באמת נר' ע"פ משנ"ת בספה"ק דיו"כ בעצמו יש בו בחי' שבת.

²⁹ ועי' חת"ס פ' פקודי קסה. דאם הי' אדם יכול לכוון את כל מחשבתו לכבוד ה' בלי שום כוונה להנאת הגוף הי' מותר לו לאכול לשם מצוה אפי' ביו"כ דהוי צורך גבוה כמו קרבנות וזה"פ במו"ק ט. דבשנה שחינך שלמה את ביהמ"ק לא עשו יו"כ דדרשו ק"ו מקרבנות דמשכן דדוחה שבת ולכן לא הקהיל שלמה בתחלה רק זקני ישראל [נכמבואר במלכים א' ח' א'] שיכולים לכוון דעתם לא ליהנות כלל, אבל ישראל קדושים נקהלו מאליהם וכל אחד שיער בנפשו שיכול לעמוד על דעתו ולזה יצא בת קול להעיד שכולם אכלו כראוי. ובחת"ס שמות צ"ב ד"ה לאכול נתק' במה שזקני ישראל אכלו לחם עם משה רבינו ביו"כ וכ' שם בגלין מהר"י דעפ"י ד' חת"ס הנ"ל א"ש כי אהרן וזקני ישראל בוודאי היו במדרגה לאכול בלי שום כוונה להנאת הגוף, ובחת"ס ויקהל קנ"ג ד"ה לא א' כ' דלזה צריך דרשא מיוחדת במכילתא ר"פ ויקהל לאסור מלאכת אוכל נפש בשבת דס"ד דכמו דמלאכת או"נ מותר ביו"ט מצד שמחת יו"ט כדכ' תו' פסחים פד. בשם ר"ח ה"ר ס"ד דעובדי ה' שאינם אוכלים להנאת עצמם רק לענג את השבת ביתר שאת יהי' מותר מלאכת או"נ קמ"ל דאסור. – ע"פ ספר דעת חת"ס לש"ב הגר"ר בנציון שטראססער שליט"א אבדק"ק נייטרא ב"פ ח"ג עמ' פ"ג.

²⁸ עי' לקמן בעניני יו"כ שחל בשבת שהבאנו הנדון באריכות אי קידוש דיו"ט ויו"כ דאורייתא ועי"ש בהג"ה שהשלמנו עפ"י ד' מו"ז דצ"ל.

שבתות השנה, ולכ"כ ועניתם כדי להתקרב לבחי' עוה"ב שאין בו אכילה ושתי', והנה בכל שבת כתוב ביני ובני"א אתה הוא ובזוה"ק ויקהל כי רוח עליון היורד בשבת נהנה מעונג שבת וכו' וכאן כ' ועניתם כי ג"כ ע"י הרוח שבו יש התקשרות ביני ובין בני"א וכו' ועניתם לשון עונין על הן להיות נמשכין אחר הארת זה היום הטהור והקדוש, וזה לא יכול להיות רק ע"י עינוי מאכילה ושתי', וגם בכל שבת אמרו חז"ל דזה מעין עוה"ב ויוהכ"פ הוא שורש כל השבתות לכן הוא יום אחד בשנה ובנפש כל עבודת יו"כ אין כשרים רק בכ"ג שהוא אחד ומיוחד בק"ק שהוא בשורש העליון למעלה מן הטבע, ובזוה"ק שהמתענה בשבת קורעין לו גז"ד של שבעים שנה לכן בני"א המתענין בשבת שבתון נמחל להם עוונותיהם וכמו בכל שבת שיש מכן לשבת כמו כן בעיו"כ מכן התענית של יו"כ. ע"כ ד' השפ"א.

ובליקוטי תורה לבעל התניא [פ' האזינו ד"ה והנה יו"כ] דיו"כ נקרא שבת שבתון הוא השבת של שבתות, שכל שבתות השנה הם חשובים נגדו כימות החול לגבי השבת שהוא עיקר יום התשובה ובכל השבתות מאיר הארה ממנו בלבד וביארו הענין כי עיקר התשובה הוא ביטול רצונו ולהתהפכא מחשוכא לנהורא למעלה מהשגת שכלו וביום כיפור מתגלה רצון העליון ממדריגה יותר גבוה ונעלה וכו' ע"ש באריכות.

ולפ"ז א"ש מה שנקרא יו"כ שבת שבתון מאחר שהוא שורש כל השבתות כולן. וכן דביו"כ יש שביתה מוחלטת לעניני הגוף משא"כ בשבת.

ובאמרי אמת לשבת שובה ד"ה ימים בזאת יבוא אהרן אל הקודש בזאת מרמז על קדושת הברית דמשורש טהרת וקדושת יום הנורא נוכל לבוא אל גוף קדושת הפנימיות קדושת הברית שהוא שורש קדושת שבת כמ"ש ויקדש אותו, אותו מורה על רזא דברית וקדושת שבת וקדושת יו"כ מתאחדים כאחד וכו'.

ובדרשות חת"ס כ"ג. דכח יוה"כ גדולה יותר מר"ה ושבת שובה דתשובה דשבת ור"ה מרמז לתשובת אדם הראשון, אבל יו"כ הוא זכר ליום תשובתן של ישראל וגמר מתן תורה ושביו יקרבונו ה' לעבודתו כמו שצוה אז על מלאכת המשכן ע"ש עוד.

יו"כ שורש החיות הפנימי של כל השנה

וזה מובן ע"פ מש"כ בספ"ה [שפת אמת תרנ"ב פנים יפות פ' אחרי ד"ה ויאמר ה' מגן אברהם הפטרה לשבת שובה מאור עיניים פ' וישלח ד"ה על כן מנחם ציון ד"ה שלשת המה] דיוהכ"פ הוא שורש חיות הפנימי של כל השנה, והוא

ישראל שנתן הקב"ה לישראל שיוכלו לקבוע מצדס ג"כ קדושת שבת שיש ששה יו"ט שמותר בהם אוכל נפש ויו"כ הוא יום השביעי והוא נגד יום השבת. ובשבת שובה אחר את כ"א הרחיב יותר דעצם קדושת יו"כ נקרא שבת שבתון מפני שהוא בחי' השבת ויום השביעי לחשבון המועדים שנקראים מקראי קודש שהם מצד אתערותא דלתתא, והם ב' ימי פסח יום א' ויום ז' ויום א' דשבועות ויום א' דר"ה וב' ימי סוכות א' וח' שכולם הם מבחי' קדושת ישראל ויו"כ הוא בחי' השבת שבהם, דכמו דקדושת שבת מקדש כל ימי המעשה שנבראו רק לעמל תורה ולמלאכת המשכן היינו מעשה המצוות, כן לאחר הקילקול בחר ה' בנפשות ישראל לתקן ששת ימי המעשה דמקראי קודש מצד אתערותא דלתתא, וכמו שהקב"ה עשה שבת כן יש לישראל כח לעשות שבת, ולזה נקרא שבת שבתון ואסור במלאכת או"נ כמו שבת ושבת הוא השביתה והנייחא בבחי' אתערותא דלעילא ויו"כ הוא שביתה ונייחא מקדו' הימים שבבחי' אתערותא דלתתא.

ואפשר להסמך בזה דברי הישמח משה [פ' אמור ד"ה מערב לב: הביאו א"ז הגר' בנציון סניידערס צ"ל בדרשא שלו לפני כל נדרי העתקתי בסוף הגליון במש"כ מערב עד ערב תשבתו שבתכם במש"כ שבתכם והיינו דש"ק בעלמא נקרא שבת לה' כיון דקביעא וקיימא ורק יו"ט תלוי בכלל ישראל שהם מקדשים לזמנים וכמבואר חילוק זה בגמ' ברכות מט. אך יש שבת אחד שהוא תולה בנו דהיינו שבת דלעתיד יום שכולו שבת תלוי בנו, כי מתי שנכשיר מעשינו יבוא משיח כי היום אם בקולו תשמעו, ואין לך יום מעותד לכך כמו היום הקדוש והנורא יו"כ כי מערב עד ערב כולם צמים ומתענים ומבקשים סליחה, ואם יהי' בלי פגימה בוודאי יבוא משיח ויהי' יום שכולו שבת וע"ז צותה תורה מערב עד ערב היינו יוה"כ שהוא מערב עד ערב תשבתו היינו תעשו מנוחה ר"ל שתפעלו שתהי' שבתכם דייקא.³⁰

יוהכ"פ שורש כל השבתות

עכ"פ מבואר מכ"ז דיו"כ יש בו בעצמו בחי' שבת אולם באמת מבואר בספ"ה דלא רק שיש בו בחי' שבת אלא יו"כ היא גופא שורש כל השבתות כולם ולכן נקרא שבת שבתון וכ"כ בשפת אמת שנת תרנ"ב דיש נ' שערי בינה וביוהכ"פ נפתח שער הנו"ן והוא שבת העליון מכל

³⁰ בס' בארות המים פ' ויקהל כ' דשאל חסיד אחד את הרה"ק ר' צבי מרימאנוב ז"ע מה יתרון ליוה"כ אשר נקרא שבת שבתון, הלא גם בשבת כתיב שבת שבתון בפ' ויקהל, והשיב לו רואה אנכי שאין אתה מעביר הסדרה בכונה כי הלא בשבת כתיב שבתון לה' וביו"כ שבתון לכם כי אז אנו ממשיכין הקדוש העליונה למטה.

דבפועל בוודאי אסור להוציא מרשות לרשות. עי"ל דלא בחנם נדחה איסור הוצאה דוקא בשעיר המשתלח, דעיקר מה דליכא איסור הוצאה נובע מזה גופא שמוציאים את השעיר מרשות יחידו של עולם לרשות הסט"א וזה מה שפועל ההשלמה עם הסט"א ורק אז פקע איסור הוצאה ובכך לנו אסור להוציא ומ"מ עיקר הכשרו בכך של השעיר הוא ההוצאה מרל"ר.³¹

לפ"ז יבואר היטב שיטת הרמב"ם דשבת ויו"כ קדושה אחת אפי' לקולא לא רק מצד דמיון איסור מלאכה או חובת קידוש רק מצד עצם שורש קדושת היום דאחת הם, ומה דביו"כ ליכא סקילה רק כרת יל"פ דשבת ענינו להוריד הקדושה לתוך עולם המעשה והאכילה והשתי' מתקדשת ובמחלל שבת גופו נפגם וחייב סקילה, אבל יו"כ ענינו להעלות גופנו לעוה"ב וכד' שפ"א דלכן צריך להתנתק מעניני גשמיות ולכן העונש הוא ג"כ להיות נכרת מעוה"ב, וזהו לשון המשנה אין בין שבת ליו"כ אלא שזה זדונו בהכרת וזה זדונו בידי אדם דבעיקר השורש אין שום נפק"מ דשניהם שייכים לבחי' עוה"ב שהוא בחינת אי"ן כדביאר עבודת ישראל פ' כי תשא בפ' משנה זו, אלא ששבת זדונו בידי אדם לכן לא נקט לשון סקילה דיסוד עונש שבת כיון שקדושתו כאן בעולם המעשה בידי אדם, ובזה יל"פ שי' השאג"א ורעק"א דגם שביתת בהמתו ועבדו לא יהי' ביו"כ אף דלכל שאר הענינים דומה ממש לשבת, דענין שביתת בהמתו ועבדו בא מזה שקדושת שבת התפשט כאן בעוה"ז על גופו ועל כל התלוי בגופו גם על הממונות שלו, אבל ביו"כ אנו נכנסים לעולם אחר לגמרי ואיסור מלאכה הוא היכי תמצוי להתנתק מעניני עוה"ז ול"ש להכניס בזה בהמתו ועבדו ומחמר שאני שהאדם הוא זה שעושה המלאכה.³²

**הקטעים הבאים שייך לשנה שיו"כ חל בשבת,
אבל כיון שיש בו ענינים הנוגעים לכל יו"כ
השארתי אותו במקומו באותיות קטנות.**

מעלה כל ימי השנה כיון שזה מיוחד שמאיר בו אור הארה מעולם העליון שנא' ימים יצרו ולו אחד בהם ויש בו כח כל השנה ולכן יום כיפור גי' שס"ד או הכיפורים בגי' שנ"ה.

ביו"כ ל"ש איסור הוצאה דליכא רשות סט"א

והנה דברים נפלאים כ' מרן החת"ס דרשות שמ"ט: לענין דברי רפרם אם יש איסור הוצאה ביו"כ, די"ל דהנה עיקר איסור הוצאה הוא שמוציא מרשות יחידו של עולם אל מקום הקליפות שנא' בעשיו יש לי רב, להמשיך להם שפע הקדושה ולהיפך להכניס מרה"ר לרה"י הוא לעשות ששפחה יורשת גבירתה [הושלם ע"פ לשון חת"ס ח"ג כז. בשם חכמים הקדמונים והוא ע"פ מש"כ בתיקוני זהר פה]. אמנם ביו"כ שהס"ם משלים עם ישראל [עי' פרקי דר"א פמ"ן] י"ל דאין הוצאה נאסרת בו עי"ש בהמשך הדברים. [הבאנו להלן בדברינו בענין יו"כ שחל בשבת]

דברי רפרם נכונים ע"פ פנימיות

נמצא לפ"ז דקדושת יו"כ יש בו מעלה על שבת וא"ש לנתבאר לעיל דבעצם כל השבתות שורשם מקדושת יו"כ וא"כ י"ל דיו"כ שהוא יותר בחי' עוה"ב אין שם סט"א ול"ש רה"ר דביום זה הכל הוא רשות יחידו של עולם, אבל שבת הוא רק מעין עוה"ב ורק מאיר בו הארת יו"כ לכן עדיין יש כאן רה"ר ויש להזהר לא להוציא מרשות לרשות, וא"כ לפ"ז רפרם לא בא להפחית מקדושת יו"כ רק אדרבה להעלותו במדרגה וא"ש דדוקא במקומו בסוגיא דיומא לא הוזכר הדיחוי על דברי רפרם ונמצא דד"ת אלו עשירים במקומם שד' רפרם נכונים בפנימיות, ורק בכריתות נזכר הדיחוי ואף אי קי"ל כדיחוי הגמ' הכוונה רק דהלכה למעשה אין להתיר להוציא מרשות לרשות ע"פ סברא הנ"ל אבל לענין שעיר המשתלח שזהו מעבודת היום לסלק מעלינו העבירות "מצוותו בכך" היינו דא"צ להתיר כלל דזהו עיקר ענינו של יום שאין רשות לסט"א לאסטוני ול"ש כלל ענין הוצאה. וא"ש הלשון אין "עירוב והוצאה" היינו דבשבת יש ענין לערב עירובי חצירות כדי להרבות גבולי הקדושה כדהקפיד בזה האריז"ל אבל ביו"כ אין ענין בזה כיון שכל העולם הוא ברשות יחידו של עולם, ויל"פ בדרך צחות לשון הגמ' דהא דרפרם ברותא היא וכבר העיר מרן חת"ס [בדרשתו לשבת שובה תקס"ט שנדפס ביומא סו.] דיש נסחאות שלא כתוב הלשון בדותא היא רק ברותא היא, עי"ש שפ"י ע"פ דרכו, ולדרכינו י"ל דהכוונה דדברי רפרם הוא לעולמות המופשטים מעולמינו הגשמי דכלפי הפנימיות אכן אין כאן רה"ר וסט"א, אבל בעולם המעשה שלנו אין לפסוק עפ"י

³¹ וי"ל בדרך צחות דעד כמה שמתעסקים בימים אלו בשיטת רפרם אנו זוכין להכנס יותר בעולם המופשט לגמרי מסט"א וא"ש שהחת"ס עסק הרבה בסוגיא דרפרם ודרשתו בשבת שובה הי' בענין זה.

³² בזה יל"פ מה שגם הרחוקים ומחללי שבת מרגישים שייכות ליו"כ, דבשבת צריך להכניס הגשמיות לקדושה וזה קשה להם אבל ביו"כ בא הארה מעולם העליון ומקיף כל יהודי ומכניסו למדרגת עוה"ב ושמעת מידי הרב אהרן הכהן ארנטרי שליט"א שזקינו הגה"צ מהרי"ז סג"ל ממנטשטער הי' אומר שאין לך יהודי בעולם שלא עובר עליו איזה היהודי תשובה קל ביו"כ.

עניני יוהכ"פ שחל בשבתבעיני העולם יש ליו"כ חומר על שבת

והנה אחרי כל הדברים האלה יש לדון בקדושת יו"כ כשחל בשבת, איזה תוספת מקבל היום ע"י שבת קודש אם בלא"ה שורש פנימיות של יו"כ הוא מקדושת שבת.

אם יו"כ ושבת חלים אהדדי לענין חיוב

הנה בתחלה יש לדון בחל יו"כ בשבת בגדרי איסור חל על איסור האם שניהם חלים, ונפק"מ בשגג בשתייהם האם חייב שתי חטאות, ובהזיד בשתייהם יל"ע אם חייב סקילה מצד שבת, וכתא או מלקות הפוטר מכת בשביל יו"כ אבל אולי קלב"מ ויל"ע] ויש בזה סוגיא ערוכה בחולין קא: דנחלקו בזה תנאי רע"ק וריה"ג, דד' ריה"ג [למאי דאפכנ] דחייב רק חטאת אחת וד' רע"ק חייב שנים, ויליף לה מקראי דאצל שבת כתיב "שבת היא" וכן ביו"כ כתוב "יום הכיפורים הוא" להורות דתמיד הם עומדים בפני עצמם גם אם חלים כאחת, ואף דיש קרא ע"ז הבינה הגמ' דצריך להתאים עם כללי איסור חל על איסור וא"כ בהכרח ס"ל איסור מוסיף וכיון דבשבת יש חיוב סקילה הרי זה מוסיף על יו"כ, וכן יו"כ הוי כולל לגבי שבת דכולל איסור אכילה, וכיון שאם היו באים בזה אח"ז היו חלים זה ע"ז זה מצד מוסיף וזה מצד כולל ה"נ בחל כאחת חלים שניהם, [כן פירש"י דמה דחל בבת אחת תלוי במה ה' הדין אם ה' בזה אח"ז, אולם תו' ורמב"ן ביארו דיו"כ שחל בשבת לא נחשב בת אחת כלל, דנחשב ששבת חל קודם כיון דלא תלוי בקביעות ב"ד, וריטב"א ביאר דלא שייך כאן כלל דאיסור בת אחת דחל לכו"ע, כיון דיש לשבת ויו"כ שם אחת דשניהם נקראים שבת שבתון].³³

עוד מבואר בגמ' חידוש בשם ריו"ח דלריה"ג דמחייב אחת זה רק בשגג בשבת והזיד ביו"כ, אבל אם הזיד בשבת והשגגה ה' ביו"כ פטור, ופי' אביי דלעולם לא חל יו"כ על שבת, כיון דשבת קביעא וקיימא, ויו"כ זה רק ע"פ ב"ד, אולם רבא הק' לו דסו"ס בפועל הם באים כאחת, וא"כ יש מקום לחייבו על כל אחת מהם או מצד שבת או מצד יו"כ, ולכן פי' רבא דדברי ריו"ח נאמר על מציאות מסוימת של שעת השמד שגזרו על יו"כ, ושלחו מתם שינהגו יו"כ בשבת שלא ירגישו האויבים ושלא תשתכח תורת יו"כ וא"כ לא ה' באמת יו"כ ולכן חייב רק על שגגת שבת. וקמ"ל דמה שקבעו לנהוג יו"כ ה' רק בתור זכר לדבר, ולא לענין חיובא.

והק' ריטב"א שם דאם ה' שעת השמד הרי יש למסור נפש אפי' על מצוה קלה, ותו' דהגזירה ה' על קידוש החודש שזה רק עשה, רק ע"י ביטול קידוש החודש לא יחול יו"כ וכ' הכלי חמדה נפ' בא סי' א' אות א' דמוכח מריטב"א דמה שאמר רבי אלעזר בר צדוק ר"ה כד. דאם לא קידשו ב"ד אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים הוא רק באם ברור שב"ד היו מקדשין, אבל אם אין ב"ד רוצים לקדשו אז גם בשמים לא יקדשו אותו. ולכ' צ"ע לריטב"א דעיקר כוונת הגזירה ה' רק על קידוש החודש, אז למה הוצרכו להסתיר הנהגת יו"כ, וצ"ל דאם ינהגו יו"כ בגלוי יהי' נראה מזה שאכן קידשו את החודש.

³³ הק' החת"ס לד' הטור סי' תר"ח דתוס' יו"כ דאורייתא גם לענין מלאכה ונימא דתוס' שבת דרבנן מדלא הובא בטור הל' שבת, הרי קדו' יו"כ חלה לפני שבת, ותו' דדין תוספת אינו אלא עשה וחלה רק עד צאה"כ ומשם ואילך מתחיל איסור חדש של כרת וזה חל כאח עם שבת, ע"ע שו"ת דברי יציב או"ח סי' קי"ז.

והנה בעיקר הא דמבואר בגמ' דשייך להתחייב חטאת בשגג ביו"כ והזיד בשבת, הקשו תוס' שם דהרי אינו שב מידיעתו דהרי אפי' שידע שזה שבת מ"מ עבר ולא ה' איכפ"ל איסור סקילה כש"כ שלא ה' איכפ"ל איסור יו"כ שבכרת, [אבל להיפך לא קשה דיתכן דמחמת חומר סקילה ה' פורש] ותיצו שאפשר שאיסור יו"כ חמור אצלו יותר מאיסור שבת שיום סליחה ומחילה הוא. וביאר פמ"ג בראש יוסף דאין הכוונה שבאמת יו"כ חמיר יותר רק דכך הוא בעיני העולם. אולם לדברינו לעיל דיו"כ הוא שורש וחיות כל השבתות כולם ושבת כחול הוא לגבי יו"כ א"ש דאי"ז גם הרגש בעלמא רק דיש בזה פנימיות.³⁴ אולם הוסיף החת"ס [בשו"ת חיו"ס פ"ג] דגם מוכח מתוס' דיש שחמור בעיניהם שבת מיו"כ דאל"כ ק' להיפך איך יתחייב חטאת בשגג בשבת והזיד ביו"כ הרי אינו שב מידיעתו, ובהכרח דבעיני בני אדם יש צד חומר לשבת ויש צד חומר ליו"כ.

האם שבת ויוה"כ משפיעים אחד על השני

והנה הרמב"ם [פ"ד משגות ה"א ושם פ"ו ה"ן] פסק דיו"כ שחל בשבת חייב שתיים, וא"כ יש לנו לדון האם קדושה אחת משפיע על השני, או שכ"א עומד לחוד ורק נודמנו לפונדק אחד. ומצד המקור דשבת הוא לה' ויום כיפורים הוא נראה דבא לרמוז דכל אחד עומד לחוד בצורתו בכל זמן ואין השפעה מאחד על השני.

ונר' דנחלקו בזה רבותינו, דהנה במג"א סי' תריח סק"י כ' דחולה שאוכל ביו"כ אין לו לקדש מחשש ברכה לבטלה, וכ' ע"ז רעק"א דאפשר דזה רק ביוה"כ דעלמא כיון דקידוש י"ט דרבנן לא תקנו כלל קידוש ביוה"כ, אבל ביוה"כ שחל בשבת דחיוב עליו

³⁴ בס' וזאת ליצחק עמ"ס חולין להג"ר זלמן שווארץ צ"ל כ' על זה דמכאן מליצה ישרה לאחב"י דאמריקא וענגלאנד דיו"כ חמור להם דעיצומו של יום מכפר גם להם. וכן רואים היום בא"י דרוב מבני אחינו התועים מתענים ביו"כ, והרבה מהם מגיעים לבית הכנסת לפחות לחלק מהתפלה, וגם החוק מחייבת לסגור הכל והרחובות ריקים ממכוניות. ובביאור הרגשה זו לד' פמ"ג הוא רק שכן הוא בעיני העולם אבל אינו כן באמת, וא"כ יתכן דכל מה שחמור אצל הרחוקים זה בשביל שכן הוא ההרגשה אצלינו וכבר אמרו בעלי מוסר שההרגשה שלנו משפיע על הרחוקים, אולם לדברינו ע"פ הספה"ק ההרגשה זאת אמיתית דיו"כ יותר גבוה במדרגה משבת. ויש להסתפק בזמנינו דוודאי חמור בעיני כל בני עולם יו"כ משבת, דרק בני תורה יודעים דאיסור שבת חמור דבסקילה אבל אצל כל בני עולם נתפס יו"כ כיותר חמור, אכן ישתנה הדין לענין חטאת.

והנה ביו"כ תשפ"ד ה' חילול ה' גדול בזה שכמה מאנשי שמאל בתל אביב זלזלו ביו"כ באופן נורא, ורבים הרגישו שבעקבות זה בא חרון אף ה' בשמחת תורה, דיו"כ הוא הנקודה הפנימית של ישראל ועל ידה יש לכולם איזה קשר עם הקב"ה, ואם ניתקו עצמם גם בזה כבר אין תקוה, וכבר כתבנו שאז ר"ה חל בשבת ומי שלא שומר שבת אין לו ההגנה דשבת במקום שופר, והנה במשך השנה נתעוררו רבים מאחינו התועים להתקרב להקב"ה, וא"כ י"ל דבשנה זו דיו"כ שחל בשבת ובעז"ה ישמרו אותו רבים מכלל ישראל יהי' בזה כפרה גדולה והגנה עצומה בין מצד קדו' שבת ובין מצד קדו' יו"כ ויסיר ה' חרון אפו מכלל ישראל בעז"ה. [אולם שמעתי מפי הג"ר אליהו הלל שליט"א ששמע מפי אביו הגאון המקובל ר' יעקב משה הלל שליט"א דמה שקרה אז בשמחת תורה ה' ע"פ מה שכבר נפסק בשמים ברה"ה תשפ"ג כיון שהי' בשעות הבוקר לפני זמן תפלת מוסף, דאף דמסירת פתקין הוא כבר בהושענא רבא אבל אין להם רשות להוציא בפועל רק עד שמע"צ מזמן תפלת מוסף].

שחל בשבת לקיים מצות עונג דשיעור דיו"כ הוא כותבת, ותי' דמדכתיב תענו את נפשותיכם פקע מצות עונג לגמרי.³⁶

[והנה יש להעיר על ד' האו"ש מסוגיא **דשבת קיד**: דנחלקו בגמ' אי קניבת ירק הותר ביו"כ שחל בשבת, והנה הטעם להתיר קניבת ירק ביו"כ **פירש"י** שם דזה מוסיף לעגמת נפש ומקיים בזה חובת עינוי, וזה גופא קיום דתשבות, אבל בשבת גדר שביתה הוא מטיחה ולכן יש צד לאסור. ולא"ש הרי גם קדושת שבת מחייבת עינוי, והי' אפשר דבזה גופא נחלקו בגמ' אי קדושת יו"כ משפיע על שבת ומשתנה גדר השביתה לחזק העינוי, אלא **דהרמב"ם פסק פ"א משביתה עשור ה"ג** דאסור וכ' **הגר"א סי' תרי"א אות ד'** דבהכרח דהי' לו גירסא אחרת בגמ' אבל אנן לא קי"ל כרמב"ם, והנה כל ד' או"ש הוא ברמב"ם וא"כ הי' לו לרמב"ם לפסוק להתיר קניבת ירק וצ"ע.]

והנה יש כאן להעיר על תחלת לשון רעק"א שכ' דמה דחולה ביו"כ א"צ לקדש הוא רק כיון דקידוש דיו"ט דרבנן ובכח"ג לא תיקנו, וא"כ בשבת דקידוש דאורייתא אולי השאירו בו דין במקום סעודה, ומשמע מדבריו דאילו קידוש ביו"כ הי' דאורייתא לא הי' מקום לדון בזה, וזה צ"ע דגם אי קידוש ביו"כ דאורייתא הרי בוודאי לא נאמר בו דין סעודה רק עיקרו בתפלה, וא"כ אכתי יל"ע מה הדין לענין שבת. ואולי נקט רעק"א דאי קידוש יו"כ דאורייתא ומ"מ נקטו הפוסקים דאין לחולה לקדש כיון דביו"כ הפקיעו חז"ל דין סעודה א"כ גם לענין קידוש שבת הפקיעו חז"ל דין סעודה.

השיטות דקידוש יוהכ"פ דאורייתא

ולעיקר מה שנקט רעק"א בפשיטות דקידוש יו"כ דרבנן וזה ע"פ שי' המגיד משנה שהובא במג"א ריש סי' רע"א דכל קידוש יו"ט דרבנן, כבר הביא מו"ז הג"ר **בנציון זצ"ל** [בספרו **ילקוט שיעורים מועדים ח"ב סי' י"א**] שי' השאלות שאילתא נ"ד ובהעמק שאלה שם דס"ל דגם קידוש יו"ט דאורייתא, ובתורת רפאל סי' ד' וסי' צ"א בירר דכ"ה שי' **רש"י שבועות יג**. בהא דביו"כ לא קראו מקרא קודש, ופירש"י שם ד"ה לא קראו מקרא קודש – לא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוהכ"פ ובתוס' שם חולק דלא אשכחן ברכות ביום הכפורים דליהו דאורייתא, ולכן פי' ר"ת קראו מקרא קודש שמודה שב"ד קדשוהו ושובת ממלאכה בשביל קדושת היום ולא קראו מקרא קדש שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שמתעצל לעשות מלאכה. וכ' **ריטב"א** דלד' רש"י ברכת המועדות מה"ת וא"כ י"ל דגם קידוש יו"ט דאורייתא וכ"כ **בהגהות יעב"ץ** על התוס' שם ודריש לה מזכור את יום את לרבות יו"כ ויו"ט, וכ' מו"ז דלפ"ז נחלקו רש"י ותוס' אי קידוש יו"ט דאורייתא וד' התוס' כשי' המ"מ דקידוש יו"ט דרבנן.

מדאורייתא לקדש מצד שבת, א"כ נשאר חובת קידוש,³⁵ אלא דדן דלהסוברים דקידוש במקום סעודה הוא רק דרבנן, א"כ כבר יצא ידי חיוב דאורייתא בהזכרת שבת בתפלה אם מכוון לצאת ולגבי דרבנן הוי כמו יוהכ"פ דעלמא. אבל מ"מ גם בזה יש לחלק דדוקא מצד יוהכ"פ לא תקנו קידוש כלל, כיון דע"פ הרוב א"י לאכול לא תקנו משום חולה לחוד, משא"כ בחל בשבת דתקנת חז"ל היה בכל שבת דיהיה קידוש במקום סעודה. ממילא גם שבת זה בכלל. ומסיק דזה החולה חל עליו החיוב דשבת עכ"פ להסוברים דאין קידוש אלא במקום סעודה הוא מה"ת י"ל דצריך לקדש. [ולא נתברר היטב מה כוונת רעק"א למעשה דהרי קאמר דזה רק לסוברים קידוש במקום סעודה דאו' אבל לסוברים דזה דרבנן יש לו ספק] הנה פשיטא לי' לרעק"א עכ"פ לענין דאורייתא דבוודאי יש חובת קידוש מצד שבת.

מאידך באור שמח פ"ד מהלכות עבודת יוהכ"פ ה"א הביא דעת הרמב"ם דיו"כ שחל בשבת יש לכהן גדול לעשות גם מוספי שבת, ומסתמא זה ע"פ גמ' **זבחים צא**. דקדושת ר"ח חלה על מוספי שבת וא"כ ה"ה בזה, עוד הביא גמ' **פסחים נט**. דקרבן פסח שנשחט בשבת יש לו דין חלבי שבת להיות קרב אח"כ ביו"ט, חזינן דקדושת שבת השפיע על הפסח, ולזה מסיק "וכן נ"ל דקדושת יוהכ"פ חיילא על שבת ג"כ, להקדישו בשבות מכל אכילה, דקדושת יוהכ"פ גם לשבת אהני שיוקדש בענות נפש, ולכן ביוהכ"פ שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול מורה אני דלא מקדש גם על שבת, דזה קדושת שבת אז שלא לאכול בו, ופשוט" הרי דפשיטא לי' דקדושת יו"כ השפיע כ"כ על שבת, עד שקדושת שבת בעצמותו מחייב להתענות ולכן אין מקום לקידוש. אולם יתכן דזה רק דין קידוש שייך לסעודה, אבל אי קידוש במקום סעודה דרבנן ומדאורייתא סגי בקידוש לחוד, גם האו"ש יסכים שיש חובה לקדש וא"כ צריך לכוון כן בתפלה.

ובשו"ת אגרות משה חו"מ ח"א סי' לט תמה במש"כ רעק"א דלהסוברים דבמקום סעודה הוא דאורייתא יש לומר דחולה צריך לקדש, דהרי הטעם דצריך במקום סעודה הוא משום קרא דוקראת לשבת עונג כמפורש **בפסחים ברוך ק"א ברשב"ם ותוס' ורא"ש**, והרי"ף גורס זה בגמ', או כטעם שני של הרשב"ם דסברא היא מדאיקבע קידוש על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע, ושני הטעמים לא שייכי בשבת שחל ביו"כ ולכן ברור שאין בו דין דקידוש במקום סעודה לא מדאורייתא ולא מדרבנן ויוצא ממילא בקידוש דתפלה.

ולכשת"ל נחלקו רבותינו אי יש דין עונג שבת ביו"כ שחל בשבת, דלרעק"א יש דין עונג רק דאנחנו אנוסים מלקיימו, ולכן חולה שיכול לקיימו חוזר הדין דקידוש במקום סעודה אבל לאו"ש ואגרות משה כיון דאסור לאכול מדאורייתא בהכרח דלא נאמר כלל על יום זה דין עונג. וע"ע בשו"ת **צמח צדק סי' ל"ו** דהק' לר"ל דח"ש מותר מה"ת למה אין חיוב לאכול כזית פת ביו"כ

³⁶ ולהלכה דקדק הכף החיים תרי"ח אות ס' מדברי המשגיב שם סקכ"ט דאין לקדש בשבת דרך בשעה"צ מציין בסו"ד לרעק"א ומ' דנקט להלכה דלא כרעק"א. ויתכן דמשגיב לשיטתו פסק שם בסקכ"ט דעד כמה שחולה אינו אומר יעלה ויבוא בברכת המזון גם רצה לא יאמר, ולד' או"ש א"ש דגם קדושת שבת בעצמותו לא מחייב אכילה כלל ולא תיקנו אזכרה. עוד י"ל נפק"מ אי יש דין לחם משנה בשבת דלענין יו"כ גרידא ס"ל למג"א שם סק"י דלא תיקנו, ולענין שבת י"ל דחלוי אי יש בעצם דין עונג ביו"כ שחל בשבת, וכן נפק"מ בשכח במוסף להזכיר של שבת וחזור, אי צריך לחזור גם על יו"כ, וזה נדון גם בכל יו"ט שחל בשבת עי' אגרו"מ או"ח ח"ד סי' ע' ובמנחת שלמה סי' ל"ה אות ו', ולד' או"ש יתכן דיש לו לחזור על הכל ואפי' בדיעבד לא יצא בלי זה דנעשו כאחד.

³⁵ עי' בהגהות רעק"א או"ח סימן רע"א סעיף א' דהוכיח דיוצאים יד"ח קידוש דאורייתא בתפלה, ממה דלא מקדשין ביוהכ"פ שחל בשבת לצאת ידי קידוש דשבת דאורייתא, וע"כ משום דיוצאים בתפלה. וא"ש לשיטתו דקידוש יו"כ לאו דאורייתא דאל"כ הו"ל להוכיח מכל יו"כ.

העיקר, ורק לרעק"א דגם בשבת גופא יש דין אכילה ושתי' וקידוש, רק דא"א מצד יוהכ"פ א"כ בהקדים את השבת ע"י תוספת יוכל לקדש ולאכול.

מאי דס"ד דאין שעיר המשתלח דוחה שבת

הנה כעת נחזור לעיקר הנדון אם יש איסור הוצאה ביו"כ דשי' רפרם יומא סו: דליכא איסור הוצאה, והוכחתו ממה דבעינן קרא דשילוח שעיר המשתלח דוחה שבת, ומשמע דבשביל יו"כ א"צ קרא, וע"ז דחו בגמ' כריתות יד. דשאני יו"כ דהכשירו בכך, והבאנו דדעת רש"י לפסוק כרפרם דבאמת ליכא איסור הוצאה ביו"כ, אבל ביו"כ שחל בשבת איכא איסור הוצאה ולזה איצטריך קרא דשעיר המשתלח דוחה שבת. ומבואר בגמ' יומא שם דנוגע איסור הוצאה באופן דהשעיר חולה וצריך להרכיבו על כתיפו ול"ש חי נושא את עצמו.

ולפי פשוטו הא דליכא איסור הוצאה ביו"כ אף דכ' בו לא תעשה כל מלאכה והוצאה מלאכה הוא הארכנו לעיל ע"פ ראשונים ואחרונים דחסר בשם מלאכה ע"ש, עוד מבואר בפשוטו דלמה דס"ד דשעיר המשתלח אינו דוחה שבת, א"כ באופן שהשעיר חולה ולא יהי' שייך להוליכו רק ע"י הרכבה דהוא הוצאה מרשות לרשות, יתבטל השעיר ובאמת יחסר לנו כפרת השעיר.

בשבת אין שליטה לסט"א

אולם מרן החת"ס [בדרשות שמט:] מאיר לנו באור חדש כל הסוגיא, ולעיל כבר הבאנו חלק מזה וכעת נשלים כולה, דהסביר סברת רפרם דליכא הוצאה ביו"כ כיון דהס"מ משלים עם ישראל ועיקר איסור הוצאה הוא להוציא מרשות יחידו של עולם לרשות הקליפות, וע"ז דחי הש"ס דשאני יו"כ דהכשירו בכך, לזה ביאר דיש סברא בעצם למה שעיר ידחה יו"כ ולא שבת, דכל עצמו של שעיר המשתלח הוא דורון לס"מ כדי שלא יכנס לפניו שרוצה ללמד סנגוריא והקב"ה אינו חפץ לא מדובשו ולא מעוקצו כמ"ש רמב"ן בפ' אחרי [ויקרא ט"ז ח' אלא דשם מבואר דהשוחד ניתן שלא יקטרג רק ידבר טוב וצ"ע] ובשבת בלא"ה אין לו שליטה דמשו"ה אין אומרים שומר עמו ישראל לעד דא"צ שמירה [טור אורח רס"ז ג'] ולזה ס"ד דא"צ שעיר המשתלח קמ"ל עיתי אפי' בשבת. נמצא דבאינו עושה שעיר המשתלח בשבת לא יחסר לו כפרת השעיר כיון שבלא"ה א"צ לפחד מסט"א.

ולפ"ז יוצא דמצד אחד יש מעלה ליו"כ על שבת דליכא רשות סט"א כלל, כיון דהסט"א משלים עם ישראל, מאידך יש מעלה לשבת על יו"כ דבשבת אין אנו מיוחדים כלל מהסט"א כיון שיש לנו שמירה, ולזה ס"ד דא"צ כלל לשעיר המשתלח. ויל"פ ע"פ דרוש דביו"כ אנו מתעלים מן העוה"ז ונכנסים לעוה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתי' וכמ"ש לעיל בשם דרשות חת"ס [נספר הזכרון בדרשות חת"ס החדש ח"א עמ' תקכ"ב] ומהרש"א ריש יומא, ולכן אין שם שליטה הסט"א ול"ש איסור הוצאה, מאידך בשבת קודש אנו נשארים בעוה"ז וקדושת שבת יורדת על עולמינו הגשמי ולכן חלה רק במקום ישראל ובמקום הקדושה, ולא במדור הקליפות שהוא רשות הרבים, אבל הסט"א עדיין נמצא כאן אבל רק ברשה"ר, ולכן יש ליזהר מאד שלא להוציא, ולא לצאת חוץ ממקומו, וכן לא להעביר ד"א ברה"ר דענינו ג"כ כהוצאה מרשות לרשות כמ"ש בעל המאור ר"פ הזורק, וכל יהודי גם ברה"ר יש לו במקומו ד' אמות ששם שורה הקדושה ואין לו להעביר ממקום זה

והנה אחרונים אלו נקטו דאין מקום לחלק בין יו"כ ליו"ט, אולם מרן החת"ס [נבחי לשבועות שם ובהגהותיו למג"א ריש סי' רע"א] במש"כ שם דקידוש יו"ט דרבנן, הביא דברי רש"י שבועות הנ"ל להוכיח רק לענין יו"כ דקידוש שלו דאורייתא, ולא לענין יו"ט, וביאר הטעם דשבת ויו"כ דאורייתא ולא יו"ט, דשבת ויום הכיפורים דאין ליחיד בהם שום קום ועשה, רק שבות מאכילה ומלאכה, אינו ניכר שהוא לשם מצוה אם אינו זוכרהו בכניסתו. דאי לאו הכי ליכא אלא שב ואל תעשה. וזה דוקא שבת ויום הכיפורים, אבל יום טוב דאיכא לכל יחיד מצות עשה, חגיגה ראייה, ושמחה אפילו בחוצה לארץ בזמן הזה, כיון דאיכא קום ועשה לכל יחיד אינו צריך זכירה והזמנה, ככל מצות עשה דעלמא. וכתב חת"ס דלפ"ז למאי דקי"ל [סימן ס סעיף ד] מצות צריכות כוונה, צריך לכונן בתפלת יום הכיפורים בין בחול בין בשבת לצאת ידי חובת זכירה. [אבל בשבתות דעלמא לא יכוין לצאת בתפלה, כדי שיצא ידי חובת קידוש דאורייתא מן המוכרח במקום סעודה על הכוס, וכתיקון חז"ל.] עכ"ל החת"ס.³⁷

עכ"פ לד' הפוסקים דקידוש יו"כ דאורייתא רק דלית בי' דין סעודה יש ג"כ לדון, מה דין קידוש דשבת בחולה האם השאירו בו דין במקום סעודה כקידוש דעלמא או שנתנו לו דין יו"כ, ולא"ש גם קידוש דשבת נתהפך להיות כקידוש דיו"כ שלא מחייב סעודה כלל.

ושמעתי להעיר דלמה לא יקדים לקבל שבת מצד תוספת בלי יו"כ ואז יוכל לקדש ולאכול בפרט למאי דקי"ל ששניהם חלים בנפרד כ"א בפנ"ע, ויש לדון דשאלה זו תלוי בד' האו"ש ורעק"א, דלד' האו"ש דקדושת יוהכ"פ משפיע על השבת שאין בו דין אכילה כלל, וא"כ גם אם יוסיף על השבת ל"ש שיהא טפל חמור מן

³⁷ עי' לעיל שהבאנו ד' מו"ז בילק"ש מועדים סי' ז' שחקר בנדון דקדושה אחת ושני קדושות דשבת ויו"ט [עירובין ל"ח] אי הקדושה נובעת מאיסורי מלאכה, או ממצות היום כמו תשבות ושביית בהמתו ועבדו או מצות קידוש מצד מ"ע דזכור, ופשוטו מד' המ"מ פ"ח דעירובין ה"י שהסביר הא דחידש הרמב"ם דשבת ויו"ט הם קדושה אחת, כיון דשווים באיסורי מלאכה, ומ' דתלוי באיסורי מלאכה, וא"כ יל"פ מח' תנאים אי יו"ט ושבת קדושה אחת בגדר היתר אוכל נפש, אי הפ' דלא נאסר כלל דגדר איסור מלאכה הוא מלאכת עבודה או שזה בגדר הותרה, וכ' דבאמת י"ל דזה תלוי במח' רש"י ותוס' הנ"ל בשבועות בגדר מקרא קודש דלד' רש"י דהכוונה על ברכות וקידוש א"כ גדר הקדושה נקבעת כפי המצוות, ולד' התוס' דמקרא קודש הכוונה לאיסור מלאכה א"כ כך נקבעת גדר הקדושה, וא"כ י"ל דכל דברי המ"מ דפי' ברמב"ם מצד מלאכה הוא לשיטתו דקידוש דיו"ט דרבנן ובהכרח דס"ל כתוס', אבל אי נסבור כרש"י דקידוש יו"ט דאורייתא נוכל לומר דהא דגדר הקדושה מצד המצוות, אלא דלפ"ז למה נחלק בין יו"כ ויו"ט דיו"ט ושבת קי"ל דהוי שתי קדושות ויו"כ ושבת קדושה אחת ות"י מו"ז דאז נצטרך לומר דקדושה אחת נקבעת בין לפי המצוות ובין לפי איסורי מלאכה, וכיון דשבת ויו"ט חלוקים מצד מלאכה ל"ה קדושה אחת, אולם לד' החת"ס דרך קידוש דיו"כ דאורייתא בלא"ה א"ש. [ומו"ז לא הביא כלל דברי החת"ס רק אזיל שם דיו"כ שווה ליו"ט ואי קידוש דיו"כ דאורייתא גם יו"ט דאורייתא] ולפ"ז יהי' מוכרח דגם שביית בהמתו ביו"כ דאורייתא דאל"כ אינם שווים גם מצד עשה דתשבות. אבל רעק"א לשיטתו לא ס"ל כלל לחלק בין יו"ט ויו"כ, ולכן פשט בס' תצ"ה ספיקת הפוסקים אי יש שביית בהמה ביו"ט מד' רמב"ם אלו דאי ליכא שביית בהמה ביו"ט גם ביו"כ ליכא וא"כ איך יתכן דיהי' קדושה אחת.

והנה כל נדון זה אי קדושה אחת או שתי קדושות לא שייכא למח' רע"ק ורי"ש שבת קיד. אי חלבי שבת קרבים ביו"כ, דהצד דקרב ביו"כ הוא דנחשב יותר קל משבת דסו"ס יש רק כרת, אבל מ"מ סגי בזה דאיסורי מלאכה שוים הם או עכ"פ עשה דתשבות כדי שיהי' נחשב קדושה אחת.

במש"כ מערב עד ערב תשבתו שבתכם שכבר כבר דקדק **ישמח משה** [פי' אמור ד"ה מערב לב: הבאנו דבריו בשלמותו לעיל] למה כפל שבתכם, וישמח משה תי' דשבת בראשית תלוי רק בהקב"ה אבל יו"כ תלוי גם בפעולות ישראל, ואא"ז הוסיף לפרש די"ל דזה לרמז על יו"כ שחל בשבת שדוחה מצות עינוי את השבת.

אולם בדברי רבותינו מצינו מזוזר לזה, הנה מרן **החת"ס בדרשות לו**: מבאר דכולנו בר"ה ועשיית יו"כ בעת צרה ולכן מקוים שיענך ה' ביום צרה וישלח עזרך מקודש ויזכרו כל מנחותיך ועולתך כאילו הכה"ג עומד ומקריב, אבל בשבת אין יום צרה, כי רגע אחד של שבת פועל יותר מכל הזמנים דמעונג שבת הוי נחלה בלי מצרים [שבת קיח: ע"כ יו"כ שחל בשבת זכות השבת יליץ, והיינו מש"כ בישעי' נ"ח י"ג וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד ואחז"ל [שבת קיט]: זה יוה"כ שאין בו אכילה ושתייה כבדהו בכסות נקיה ר"ל שקוראים לשבת עונג כל השנה אז כשמגיע יו"כ בשבת אזי הוא מכובד בכסות נקיה ר"ל נקי מכל חטא על דרך ככל עת יהיו בגדיך לבנים [קהלת ט ח] ואמנם בעו"ה משרבו מחללי שבת בפרהסיא א"כ יו"כ שחל בשבת סניגור נעשה קטיגור ח"ו, אך אם עתה ברגע זו מקבל עליו שלא לעשות עוד, אז יתהפך לזכיות והיינו אז תתענג על ה', פי' אז ברגע יוה"כ פ שקראת לקדוש ה' מכובד אז באותה שעה תתענג על ה' יתהפכו כל השבתות שחלל לעונג שבת ומדודקדק אז תתענג על ה' עכ"ד מרן **החת"ס**. נמצא דאדרבה עיקר פסוק זה מיירי ביו"כ שחל בשבת, ואף דאין הוא מקיים דין עונג בשבת זו אבל זכות עונג כל השבתות מסייעים לכפרת יו"כ, וע"י תשובה על שביטל דין עונג שבת נחשב היום שהתענג בכל השבתות.

מאידך בספה"ק בני יששכר [מאמרי חודש תשרי מאמר ו – צומא רבא אות י"ז] במה שאחז"ל אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות מיד נגאלין [שבת קיח:]. שראה בספר אחד קדוש מדבר היינו כד איקלע ב' שבתות ביחד, היינו דאיקלע יום הכפורים בשבת, ופי' שהוא על דרך ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו [שמות כד יא], ומתרגמין והוון חדין בקורבניהן דאיתקבלו ברעוא כאילו אכלן ושתי, ע"כ, והנה יום הכפורים הוא יום שאין בו אכילה ולא שתייה וא"כ אין כאן עונג שבת, אבל כשמתקבלים הקרבנות של יום הכפורים ברצון א"כ יש תענוג כמו אכילה ושתייה, א"כ יש כאן שמירת ב' השבתות, שביית יום הכפורים בעינוי ושביית שבת באכילה, וכן בגלותינו ונשלמה פרים שפתינו כאשר נתבשר מן הש"י שנתקבלו ברצון תפלתינו במקום הקרבנות לרצון לפני י"י ויען ויאמר סלחתי, א"כ יהיה שביית ב' השבתות ביחד העינוי והעונג, אז מיד נגאלין, כן יאמר הש"י במהרה בימינו, הנה לדברי בני יששכר מתקיים עונג שבת בזה גופא שמתבשרין שנתקבלו הקרבנות והתפלות שלנו.

ובספר נעם מגדים פ' אמור כ' קצת בנוס"א, דהק' הרי כלל ישראל שמרו שתי שבתות ולא נגאלו, ולזה חידש דקאי על יו"כ שחל בשבת דאז א"א לקיים שניהם דזה מצותו בעינוי וזה בעונג, אבל בצדיק גמור שכל תענוג שלו הוא עבודת ה' א"כ יש לו תענוג גדול בעצם זה שזוכה לעמוד לפני ה' להתפלל תפלת היום עם שירות ותשבחות, ולקיים מצות היום בחמש עינויים, ואיש כזה שפיר מקיים שניהם, ואם היו כל ישראל במדרגה זו בוודאי הי' בן

למקום אחר. ומאידך א"צ לפחד מהסט"א שנמצא בחוץ כיון שאנו נמצאים ברשות הקדושה ואין אנו יוצאים ממקומינו.

ויל"ע בזה דקמ"ל קרא דמ"מ צריך שעיר בשבת, האם הפשט דאינו נכון שיש לנו שמירה מסט"א לענין זה, או י"ל דלעולם מצד שבת א"צ לשעיר ומ"מ התורה לא רצתה לחלק בין יו"כ ליו"כ ולזה הצריכה התורה שעיר בכל גווני. [ועי' שו"ת שאגת ארי סי' נ"ג דהוכיח דשייך לא פלוג בדאורייתא] ואי נימא דזה רק מצד לא פלוג א"כ יתכן דבגלות שאין לנו יכולת להביא שעיר, אז בשאר יו"כ אף שאנו אנוסים מ"מ סו"ס חסר לנו כפרת שעיר, אבל בחל בשבת דזה רק מצד לא פלוג א"כ לא חסר לנו כ"כ כפרת שעיר.

מה שביו"כ שחל בשבת יש לכו"ע איסור הוצאה

אלא דצ"ע לד' החת"ס דאיך יתכן דביו"כ שחל בשבת מודה רפרם דאיכא איסור הוצאה, הרי מצד קדושת יו"כ הסט"א משלים עם ישראל, ול"ש איסור הוצאה, והי' אפשר"ל גם בזה דזה גדר לא פלוג בדאורייתא, כיון דבשאר שבתות יש איסור הוצאה לא רצתה התורה לחלק בזה, וי"ל דתלוי במח' תנאים שהבאנו לעיל אי ביו"כ שחל בשבת חלים שני האיסורים, וגם למאי דקי"ל דחלים שני האיסורים מ"מ הי' תלוי במח' רבותינו הנ"ל ביו"כ שחל בשבת אי קדושת יו"כ משפיע על שבת, דלד' או"ש דקדושת שבת משתנה ע"י יו"כ נצטרך לומר דנשאר איסור הוצאה מצד לא פלוג, אבל לד' רעק"א דכל דיני קידוש של שבת נשארו גם ביו"כ דדומה שבת זו לשאר שבתות השנה, א"כ י"ל דגם לענין הוצאה קדושת שבת בעצמותו אוסרת הוצאה, ולא איכפ"ל במה שיש היום גם קדושת יו"כ. ואי נפרש דזה מצד לא פלוג, יתכן דגם להלכה דלא קי"ל כרפרם מ"מ בפנימיות אנו מודים שלא הי' צריך להיות איסור הוצאה רק דכיון שגם יו"כ נקרא שבת שבתון לא חילקה תורה. [אבל לולא ד' חת"ס פשיטא דא"א להקל בהוצאה, דכל הקולא בהוצאה בא מחמת שזה מלאכה גרועה ולכן ביו"כ דקיל לא החמירה תורה, וא"כ גם אם קדו' יו"כ משפיע על שבת לא יתכן שיוריד מקדושתו להקל באיזה איסור וכמו שיש סקילה, וכל שאלתינו לפי טעם הפנימי של החת"ס דקולת הוצאה הוא מחמת גודל קדושת יו"כ, א"כ נימא דגם שבת יקבל קדושה זו וכבר ממילא לא יהי' איסור הוצאה]

סגולת יוה"כ פ' שחל בשבת

והנה עד כאן עסקנו בחלק ההלכה של יו"כ שחל בשבת אולם מצד ענין הפנימי לבאר גדלות וסגולת היום כשיו"כ חל בשבת ראוי להביא בזה כמה מדברי רבותינו.

איך מתקיים דין עונג שבת ביו"כ שחל שבת

ונקדים דבאמת שתי הימים סותרים זה לזה דמעיקר קדושת שבת הוא העונג באכילה ושתי', מאידך יוה"כ פ' מחייב התרחקות מעניני הגוף, ושניהם נאמרו בפסוק אחד בישעי' נ"ח י"ג א"ם תְּשִׁיב מִשְׁבֶּת רַגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקִרְאָתָּ לְשִׁבְתָּ עֲנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבְּדֹתָ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִפְּצוֹא חֲפָצֶךָ וְדַבַּר דְּבָרָךָ וּבִגְמֵ' שַׁבַּת קִיָּה: דדין עונג בשבת מחייב אכילה ושתי', מאידך מבואר שם קיט. דמש"כ לקדוש ה' מכובד זה יום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתייה. אמרה תורה: כבדהו בכסות נקיה. וא"כ בשניהם נזדמנו לפונדק אחד נדחה לכ' דין עונג מפני יוה"כ פ. ולקמן הבאנו מאא"ז הג"ר בנצי"ן סניידערס וצ"ל הי"ד לפרש

כזו דיו"כ שחל בשבת, יש לנו להודות להקב"ה על מה שלא גוזרים עלינו שמדות ואנו זוכים לקיים בשלימות שבת ויוהכ"פ ביחד, ויש לנו לנצל אותו יום בשלימות, ומכאן נזכה לגאולה שלימה בב"א.

השמחה ביום הכיפורים

[נערך מתוך כתבי אאמו"ר שליט"א]

³⁹ במדרש [הובא בתורה שלמה] עמש"כ וביום שמחתכם זה יום הכיפורים שנתבשרו במחילת עוונותם, ובתנא דבי אליהו [זוטא סו"פ ד'] אחרי שקיבל הקב"ה את בכייתם ותשובתם של דור המדבר, אמר הקב"ה לישראל בני נשבע אני בשמי הגדול וכו' שתהא לכם בכי' זו לששון ולשמחה גדולה, ובתנא דבי אליהו פ"א דימים יוצרו ולא אחד בהם זה יוה"כ לישראל, לפי שהיתה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל וכו' באו ושמחו שמחה גדולה שאני מוחל לעוונותיהם של ישראל, ובדרשות חת"ס ריש ח"א דמצווה לשמוח בבוא ימים אלו במ"ע של תשובה. ובדברי רבינו יונה שהבאנו לעיל [שער ד' י'] מבואר דבעצם הי' לנו לעשות סעודת יו"ט ביו"כ וזהו אכילת ערב יו"כ מבואר לכאורה דיש דין שמחה ביו"כ. ולשון הרמב"ם פ"ג מחנוכה ה"ו "אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה", משמע שהם נתמעטו רק מלהיות ימי שמחה יתירה אבל ימי שמחה מיהא הן.

שהחיינו ביו"כ האם מורה על שמחה

והנה מבואר בגמ' עירובין מ: דאומרים שהחיינו ביו"כ הגם דלא נקרא רגל כיון דאיתי מזמן לזמן. והנה בתוס' סוכה מ"ו. ד"ה העושה דיש לדקדק על איזה מצוות מברכין שהחיינו ומסיק דדוקא מצוה שיש עלי' שמחה, משא"כ מילה וכדו'. ובפשוטו כוונת התוס' לענין מצוות כלולב וסוכה, אבל לא לענין מה דמברכין על קדושת היום, ולכן שפיר יש לברך גם על יו"כ גם אי נימא דליכא שמחה. אולם בשו"ת רשב"א [ח"א סי' שע"ט] הקשה לשיטה הסובר "שאין אומרים זמן אלא על מה שהוא נהנה ממנו כחגים שנהנה בשיבת הסוכה ונטילת הלולב בארבעת המינים הרעננים והפסח באכילת המצה והחסא אם כן מה נעשה ליום הכפורים" ולכ' כוונתו להקשות על שי' התוס' הנ"ל מיו"כ ומבואר דס"ל דלפי כלל זה גם על קדושת היום ל"ש לברך רק ביש בה שמחה ופשיט"ל דביו"כ ליכא שמחה דהרי וודאי אין

דוד בא בלי איחור. ולדבריו קיום העונג הוא בזה גופא שזוכה לקיים מצוות היום ולהתפלל התפלות הנוראות של יו"כ.³⁸

ויש להוסיף על דבריהם בביאור קרא דישעי' וקראת לשבת עונג בשבת רגיל יכול לקיים ע"י אכילה ושתי' וכדוגמאות דגמ' שבת קיח: בדגים גדולים וראשי שומין, אבל לכבוד ה' מכובד זה יו"כ "אז" שא"א לצאת ע"י אכילה ושתי' בהכרח תתענג על ה' דזה עיקר העונג וזה תכלית החיים כאן בעוה"ז כמ"ש במסילת ישרים פ"א.

ולכ' נר' דד' חת"ס דאין דין עונג בשבת זו כלל ולכן צריכים אנו להגיע לדין עונג דשאר שבתות, אבל לד' בני יששכר ונעם מגדים יש דין עונג בשבת זו ומתקיים ע"י בנח"ר של עבודת ה', וי"ל דזה תלוי במח' רעק"א ואו"ש ואגרו"מ שהבאנו לעיל אי נאמר דין עונג שבת ביו"כ שחל בשבת, דלסברת רעק"א דשבת עומדת במקומה י"ל דאכתי מחייבת עונג, ולזה צריך להשלימו עם עונג בעבודת ה', אבל לסברת האו"ש דקדושת יו"כ משפיע על קדושת שבת שיתחייב בעינוי אין כאן חובת עונג כלל.

ובספר ייטב פנים [תוכחת מוסר ל"ג מדות ויו"כ אות ו'] כ' שכשדרש ביו"כ שחל בשבת אמר ע"פ הט"ז ריש הל' שבת בהא דאחז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז מוחלין לו על כל עוונותיו דמיירי ששב אלא דיש עבירות דתשובה תולה ורק יו"כ מכפר ויש שצריך גם יסורים, וע"ז שבת מכפר מיד, א"כ יל"פ כי ביום הזה החלה בשבת ושניהם חזי לאיצטרופי ע"כ יכפר עליכם מכל חטאתיכם אפי' על כריתות ומיתות ב"ד דלפני הוי"ה מדת הרחמים שלא יצטרך יסורים.

הגוים רצו לגזור דוקא על יו"כ שחל בשבת

הרי לן מדברי רבותינו גודל עוצמת סגולת יו"כ שחל בשבת, שא"צ לפחד מסט"א, ויש בסגולתה להביא הגאולה, ובכוחה לכפר על כל החטאים, גם אם בדרך כלל צריך עוד יסורים, והנה הבאנו לעיל ד' ריטב"א חולין קא: דמה שגזרו בשעת השמד על יו"כ הי' באמת על קידוש החודש וכיון שלא קידשו את החודש ממילא התבטל יו"כ, ולא נהגו אותו רק כדי שלא תשתכח, ומה שנהגו אותו בשבת דוקא דאם הי' בימות החול יכירו בזה האויבים ויחשדו בנו שאכן קידשו את החודש, ועדיין צ"ב דא"כ מאי קמ"ל דלא מחייב חטאת על יו"כ הרי אינו בתאריך י' תשרי כלל, וראיתי בספר דור רביעי על מס' חולין [להגיד משה שמואל גלזר וצ"ל רב עד"י בקלויזנבורג, הראשון ל"דור רביעי" של מן החת"ס] שחידש דבאותה שנה באמת הי' לפי החשבון יו"כ בשבת, ולכן ציוו לשמרו דוקא בשבת כיון דאז הי' אמור להיות בלא"ה, ובזה א"ש החידוש, דס"ד כיון דבלא"ה כך הי' החשבון וציוו חכמים לנהוג בו דין יו"כ, אולי יהי' בו דין יו"כ קמ"ל דכיון דסו"ס לא קידשו את החודש אין בו דין עשירי בתשרי ואין בו קדושת יו"כ. עכ"ד. ולדבריו י"ל דדוקא באותה שנה רצו הגוים לגזור על יו"כ דידעו גודל סגולת יו"כ שחל בשבת, שמכוחה הי' אפשר לישראל להגאל מתחת ממשלתם, ולכן רצו בכל הכוח לבטל כח זה, ולכן נזכר סיפור זה בגמ' להורות שכשמגיע שנה

³⁹ הקטע הראשון ע"פ באר הפרשה להגה"צ ר' אלימלך בידרמן שליט"א.

³⁸ ידוע על מן המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוונשטיין וצ"ל שכ"כ התענג בתפלות דיו"כ שהי' ממשיך בעצמו התפלות הרבה אחרי שכבר גמרו כולם להתפלל.

יו"כ לענין הפסק אבילות

והנה במו"ק יט. ס"ל לרבן גמליאל דר"ה ויו"כ דינו כרגל לענין אבילות וקי"ל הכי ולא נתבאר היטב בגמ' הנדון בזה, ובפשטות הטעם לחלק כיון דלא אקרי רגל, והא דס"ל לר"ג דדינו כרגל כ' הרמב"ן ועו"ר כיון דהוקשו כל המועדים זל"ז, אולם בדברי השאלות ט"ו מצינו הוספה וז"ל "כיון דאית בהו שמחה, כרגלים דמי ומפסיקין לאבילות", ופי' הנצי"ב שם דהגם דאין בו שמחה דאכילה ושת' מ"מ יש בו שמחה גם בפועל ע"פ ד"ת ע"פ הגמ' סוף תענית דלא היו ימים טובים לישראל וכו' אבל שבת אף דכ' וביום שמחתכם אלו השבתות זה רק שמחת הנפש אבל ר"ה ויו"כ כתיב בה נמי שמחת הגוף. ומה שדנו הגאונים בנוסח התפלה אי לומר חגים וזמנים לששון זה רק מצד שם חג, אבל מצד מועדים לשמחה בוודאי שייך רק אי לא אמרינן חגים ומועדים לששון כבר לא אומרים מועדים לשמחה.

ובספר פסקי תשובות [תר"י אות ה'] הביא משו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ק"י דאסור לעשות ביו"כ פעולות של צער חוץ מה' עניינים כיון דיוה"כ בכלל יו"ט לעונג ולשמחה, וע"פ דברי השאלות הנ"ל. וכן מבואר בפי' רבינו יונתן על הרי"ף בעירובין מ' ולשון תרגום יונתן ויקרא כ"ג ל"ב עה"פ שבת שבתון ועבדין זמנין דמועדיכן בחדוותא, ובגליוני הש"ס מו"ק י"ט הביא דברי השאלות ומבאר דבריו והביא דבריאים מבואר דיו"כ הי' ראוי שיהי' לו דין שמחה אלא דע"י מצות עינוי הופקע משמחה, ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קנ"ב בשם מחזור ויטרי סי' שיי"ב דליכא דין שמחה ביו"כ.

והגר"א בס' יהל אור [ליקוטים שלהי שמות ונדפס כמו"כ בליקוטי הגר"א ווארשא עם ב' באר יצחק עמוד קנ"ר] וז"ל "ענין פורים שהוא נגד יה"כ, כי י"ח י"ט בשנה שנים שנים שבעה שבעה, והנה ח' ימים מהם שאין גומרינן את הלל וכן נגד ח' ימי חנוכה, ולכך א"צ שמחה כי הימים האלו בכלל שמחה, אף בר"ה כמש"כ הגאונים וכמ"ש בעזרה (נחמיה ח'), רק ביה"כ שאין בו אכילה ושתיה נגדו פורים, ולכן בו הרבה משתה כי אין לך י"ט בישראל כיה"כ, וערב יום הכיפורים בשביל שמחה של יום הכיפורים ניתקן, ובשביל שמחה של תשובה ג"כ שא"א בשעתה, ומרי בריה דרבינא הוה יתיב וכו', [פסחים סח:] וכולן קבלת התורה, [שבועות כדוע], יום הכפורים כמו שאמרו [תענית ל:], ופורים כמו שאמרו [שבת פח.] הדר קיבלוה בימי אחשורוש וכ' ולכן הוא נגד יוה"כ.

כוונתו דבעי' הנאה גשמית דוקא דהרי לולב וסוכה ג"כ ליכא הנאה גשמית.

שו"מ ברוקח [סי' שע"א] שעמד בהא דמברכין זמן על יו"כ וכתב וז"ל "ועל שמחות תיקנו שהחיינו כמו הרגלים. ולא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים כדאמרי' בשלהי תענית [כו:] ובפ' יש נוחלין [ב"ב קכא.]" הרי שכתב דכל עניני שמחה [כבית חדש וכלים חדשים] למדים מחגים, ומציין להגמ' סוף תענית לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים, ובגמ' כתוב הטעם דהוי יום כפרה וסליחה יום שניתנו בו לוחות אחרונות, ולהלן במשנה וכן הוא אומר צאינה וראינה וכו' ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו יום שניתנו בו לוחות אחרונות, וביום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק, והלשון ברא"ה ומכתם שם "כלומר שיום הכיפורים נקרא יום שמחה כמו שאמרו וז"ל ביום חתונתו זו מתן תורה שנתחתן הקב"ה עם ישראל ביום הכיפורים שמעמד הר סיני היו האירוסין ויוה"כ היה כמו נישואין" דזה ראייה דיום הכיפורים הוי יום שמחה, הרי דנקטו דיו"כ הוא יום שמחה מצד הגמ' סוף תענית, ובמשנה כ' "יום חתונתו זה מ"ת ויום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק" וטעם זה נקט הרא"ה, ובגמ' אמרי' בשלמא יו"כ כיון דיש בה סליחה ומחילה וכבר עמד בגבורות ארי שם למה שינה הגמ' מטעם המשנה עי"ש.

ובעיקר קושיית הרשב"א למה מברכין שהחיינו הלא אין בו שמחה עי' בספר דברי יחזקאל [מהגה"ק משינאווא ז"ע בסוף הספר] כתוב פעם שאל בליל יום הקדוש מה טעם מברכין שהחיינו ולשמחה מה זו עושה והביא בשם שלה"ק שיש אור מיוחד שמביא "צהלה ושמחה וכפרה".

ולשון המשך חכמה סו"פ נצבים כשמפליג בגודל העונש למי שלא ניצל יו"כ לתשובה כתב "וכאשר ברך ברכת שהחיינו שזה באמת שמחה אמיתית שהקב"ה נתן יום סליחה לכל פשעי בני אדם להסיר מעליהם השטן, ויאות לברכו ולהודות לשמו על גודל רחמיו מצדו יתברך אולם אם לא שב מדרכו הרעה וכו'. וע"ע בס' מאורי שערים למו"ר הגרא"ז גורביץ זצ"ל.

[ובענין ברכת שהחיינו הי' דו"ז הג"ר בצלאל זצ"ל תמיד מעורר ומכריז לפני הברכה [שהי' בעל תפלה] שנשים או מי שכבר הדליק נרות ובירך שהחיינו שלא יברך ביחד עם הקהל כי כבר יצא יד"ח.⁴⁰]

⁴⁰ בצל הקודש עמ' מ"ד.

אב"ד ראבב ביאר הא דאומרים ווידוי בנעימה כיון דהזדונות מתהפכות כזכיות ⁴³ ואי מתייחסים ליו"כ כיום של שמחה א"ש כל זה שהכל יהי' בנעימות ושמחה.

מכיון שכבר הרחבנו בפ' האזינו בגודל הנחיצות לשמוע ולהתקשר לדורות הקודמים ובפרט ביום הקדוש שאנו צריכין הזכות שלהם לכן נביא כאן קצת דברי תורה ותיאור עבודת היום של אבי זקניי הגה"צ רבי בנציון סניידערס הי"ד אב"ד ראבב סיגעט מתוך ספרו של אאמו"ר שליט"א זכר זאת ליעקב עמ' ל"ו.

ד"ת וסדר יומו של אא"ז הג"ר בנציון סניידערס

זצ"ל

כתב תלמידו ר' אליקים קאפיל במכתב למו"ז הג"ר יעקב זצ"ל: ⁴⁴ בשנה האחרונה שמעתי בדרשת כל נדרי מפי קדשו של אדמו"ר זצ"ל זי"ע "ובימי אקרא מען האט אוממער אנדערע אונד אנדערע בקשות, דעהם יאר האט גאנץ אנדערש ווי פאריגע יאר דאס הייסט ובימי אקרא" [בכל שנה יש לנו בקשות שונות ומשונות משנים הקודמים וזהו ובימי אקרא היינו כפי הימים והזמן כך תהא הקריאה שלי]

כתב תלמידו רבי שמואל לעווינגער: חלק מדרשתו בימים נוראים: הא דיו"כ נבחר ליום כפרה וכן ליובל ושחרור עבדים כיון דבו נתרצה הקב"ה לישראל על חטא העגל ונתן להם לוחות אחרונות, וגאולת עבדים שהוא גאולת הגוף היא כגאולת הנפש, ומש"כ מערב עד ערב תשבתו שבתכם כבר דקדק ישמח משה [פ' אמור ד"ה מערב לב: הבאנו דבריו בשלמותו לעיל] למה כפל שבתכם, אלא דשבת בראשית תלוי רק בהקב"ה אבל יו"כ תלוי גם בפעולות ישראל, וי"ל עוד דבר לרמז על יו"כ שחל בשבת שדוחה מצות עינוי את השבת.

כדאי לציין שרבינו בדרשותיו רמז גם לעתידות פעמים הי' לטובה... אבל לצערינו גם להיפך ללא טובה נתקיימו דבריו של אותו צדיק בדרשת כל נדרי בשנת תרצ"ח התריע כקול שופר, כאשר השתמש במליצותיו פרט קטן וגדול של שנה החדשה, ולחרדת כולם אמר בצעקה ושאג כארי "הן אותיות תרצ"ח לפ"ק והתרצ"ח לפ"ג, ובכה במר נפשו מאד מאד, ואמר רבש"ע התרצה את בית ישראל מי ישמור מצוותך מי ילמוד את חוקי תורתך, רבש"ע אל תעשה כלה לבית ישראל רחם נא חוס נא על אבות ועל בנים" וגעה כל העם בבכיה" ע"כ המכתב.

ומש"כ הגר"א דיו"כ הוא גדר קבלת התורה ולכ"צ שמחה, יל"פ עפימ"ש בנפש החיים שער ד' פל"א דעיקר תשובה מאהבה הוא על ידי תורה ע"ש, ועי' בני יששכר [מאמרי חודש תשרי מאמר ד דרוש יד] בשם חיד"א שהלומד תורה לשמה ועושה תשובה מאהבה אינו בכלל ד' חלקי כפרה ע"ש. [וכ' ע"ז הבני יששכר "ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה"]

ויש להוסיף עפ"י מש"כ רבינו יונה בשערי תשובה דהעוסק בתורה מכפר אפי' על חילול השם, וענין יגיעה בתורה נתחדש בלוחות שניות, וא"ש דהוי סליחה וכפרה ויום שניתנה בו לוחות אחרונות הוי אחד. [וכ"כ בס' שי לתורה] ע"כ מדברי אאמו"ר שליט"א.

שו"ר בספר שובע שמחות על כל עניני שמחת יו"ט, [מידדי הג"ר צבי היימן שליט"א] שדן בס' ס' בענין שמחה ביו"כ, וכתב דבגדרי הלכה הי' אפשר לקיים מצות שמחה בכסות נקיה כדאיתא בפסחים עא. למ"ד בעי' זביחה בשעת שמחה, ואף דמבואר במו"ק ט. לענין חנוכת ביהמ"ק ביו"כ דאין שמחה בלא אכילה ושתי', ה"מ כשעל האדם מוטל לשמוח מצד עצמו אבל כשהקב"ה משמח את האדם ע"י שמטהר אותו מפשעיו שאני. והביא מיראים סי' רכ"ז וספורנו ויקרא כ"ג כ"ה והגר"י פערלא על הרס"ג ח"א עשה נ"ט - ס"ט דליכא דין שמחה ביו"כ, מאידך ברבינו יונתן שהבאנו ובס' המנהיג ריש הל' אירוסין ונישואין ונרמז כן בראבי"ה סי' תקכ"ה אות ל"ז וכן מבואר בהעמק שאלה שאילתא ט"ו י' דיש דין שמחה ביו"כ. עי"ש עוד.

ווידוי מתוך שמחה

והנה אומרים העולם שלכן יש תנועה מיוחדת של ניגון באמירת ווידוי כדי להזכיר שגם עכשיו אסור להיות בעצבות, ואדרבה יעשו מתוך שירה ונעימה והי' חזן שאמר ⁴¹ תוך כדי שניגון בווידי "רבש"ע אם לא היו בני" חוטאים מהיכן הי' לך אשמנו מתוך כזה", וכן אמר הר"ר זושא זי"ע להקב"ה אם לא היינו חוטאים מאין הי' להקב"ה "ונסלח" כזה שאומרים בכזה נעימות והשתפכות הנפש. ⁴² עוד נוסח שמעתי שהקב"ה כ"כ שמח עם הווידוי שלנו לכן אנו שרים את זה ביחד עם הקב"ה. ואא"ז הג"ר יעקב סניידערס זצ"ל [הראשון]

⁴¹ גליון באר הפרשה בשם החזן מזאסלאב.

⁴² שמעתי מת"ח מופלג שכבר מתפלל גם כל נדרי לפני העמוד שישים שנה עד שאסר עליו הרופא, והתאונן איך יוכל להיות יו"כ בלי ה"ונסלח" שאומר בתור ש"ן והתחיל לנגן זה בהשתוקקות גדול.

⁴³ וכ"כ בגליון באר הפרשה בשם ר' שמעון סופר.
⁴⁴ זכר זאת ליעקב עמ' ל"ו.

קצת תיאור עבודת יו"כ של מו"ז הג"ר בנציוןראקאו זצ"ל⁴⁸

בזמנים קדומים הי' עובר לפני התיבה לכל נדרי ומעריב והי' דורש לפני מעריב, וביום התפלל מוסף לפני התיבה, ובייחוד בסדר העבודה ובקניה על עשרה הרוגי מלכות שפך דמעות כמים... לפני נעילה דרש דרש בחזרו מידי פעם ברגש לאמר "עומדים אנו כעת שוב לפני תפלת נעילה" ועבר לפני התיבה בקול אדיר וחזק ובקצב מהיר בסיימו כל קטע בקול גדול שעלה על כל המתפללים. הקדיש לפני שמו"ע נעילה הי' ג"כ בהתעוררות מיוחדת במינה, השתדל לאמר אבינו מלכינו בנעילה פיסקא פיסקא חזן וקהל, ומיהר כל התפלה למען יוכל עשות כן. [התקיעה באמצע קדיש הי' תוקע בעצמו גם כל חודש אלול תקע אחר התפלה.]

ואחר העיד שצעק "איה הם השלש מליון פוילישע יודן".

הי' קורא את יו"כ יום הקדוש וכן נהג בנו מו"ז.⁴⁵ [וכמ"ש בבני יששכר מאמר קדושת היום אות א' דלכן נקרא המס' שעוסק ביו"כ יומא סתם להורות כי קדושת היום הוא ממקום נעלם וע"כ מנהג אנשי מעשה שלא להזכיר שמו בפשיטות רק כשמזכירים שמו אומרים רק יום הקדוש]

סליחות ערב יום הקדוש התפלל לפני העמוד, תפלתו מתחלתו ועד סופו הי' בחרדה והתרוממות עליונה בבכיות עצומות, מי מהקהל שראה עבודה זו של רבינו ולא שב! לא נשכח מאתנו הפזמון בערב יו"כ "ירצה צום עמך אשר דמו לך מזה מחר יהי האות הזה" את הכל אמר בהתרוממות עליונה ובבכיות עצומות הלא אבן מקיר תזעק והקהל בכה עמו.⁴⁶

סיפר מו"ז הגה"צ ר' יעקב אבדק"ק באזל זצ"ל: ערב יום הקדוש היה יום בו הרגישו אימת הדין עליו, ובפרט בעת שביקש מחילה מהספרים שלו בביתו בבכיות נוראות והי' עולים אליו האנשים החשובים שנקראו "מורינו" לקבל ברכתו. ולפני דרשתו בכל נדרי עמד לפני הארון הקודש הפתוח וביקש מחילה מס"ת בהתעוררות עצומה בשם כל הקהל.

כל הקהל הי' מדליקים נר נשמה ונותנים לשמש בביהמ"ד רק הוא הי' נותנו במקומו בביהמ"ד, וכל השנים דלק כל היום חוץ משנתו האחרונה כבה באמצע היום. - בליל יו"כ לימד ברבים ז' פרקים הראשונים של מס' יומא, לא נעל שום מנעל ביו"כ וחלץ מנעליו בערב יו"כ בפתח ביהכ"נ, כן לבש גרביים לבנים.

הי' מתפלל לפני העמוד כל נדרי ונעילה בניגון מיוחד וקדושה יתירה, ונורא הי' לראות בעת אמרו סדר העבודה במוסף, והי' עומד כל היום בהתפללות ולא יצא מביהכ"נ כל היום. [מנהג ק"ק ראבב שהרב הי' אומר לפני הש"ץ בקול רם מונתנה תוקף] - מה נהדר הי' מראהו במוצאי יום הקדוש וצהלתו בפניו. הקפיד שיתקעו התקיעה דוקא בארון קודש סגור דרך בחרם תוקעים לפני אה"ק פתוח.⁴⁷

⁴⁵ שם עמוד ר"ג.⁴⁶ שם מכתב ר"ש לוינגר.⁴⁷ שם עמוד ר"ד.⁴⁸ מספר ארחות ישרים לאאמו"ר שליט"א עמ' קי"ז.